

180

Codicele pribeagului

Gheorghe Ștefan, Voevodul Moldovei.

Studiu și transcriere

DE
N. DRĂGANU

Extras din „Anuarul Institutului de Istorie Națională“ Cluj pe 1924

W. A. N. N. N.

CLUJ
„ARDEALUL“ institut de arte grafice Cluj, Str. Memorandului No. 22.
1924.

BIBLIOTECA JUDETEANA

— 6303 —

5632170

CODICELE PRIBEAGULUI GHEORGHE ȘTEFAN, VOEVODUL MOLDOVEI.

Studiu și transcriere

de

N. DRĂGANU

I. Descrierea manuscrisului.

În posesiunea Bibliotecii Centrale Arhiepiscopale din Blaj se află un manuscris de deosebită importanță care mi-a fost accesibil mulțumită bunăvoinței Înalt Preasfinției Sale Mitropolitului Vasile Suciu și a Veneratului Consistoriu Arhiepiscopal din Blaj.

Manuscrisul, pe care l-am cercetat la îndemnul Dlui I. Bianu, a fost găsit în anul 1864 între cărțile lui Ioan Mihályi de Apșa, protopopul Vișăului din Maramureș. A fost citit și cercetat mai întâiu de răposatul Mitropolit Victor Mihályi de Apșa, care i-a indicat la început conținutul și a însemnat că legarea a costat 1 fl. 50 cr. A fost cercetat apoi de prepozitul de pie memorie I. M. Moldovan (Moldovănuț) care l-a ținut la sine vreo zece ani, făgăduind că va publica un studiu asupra lui, fără să fi ajuns însă să și facă acest lucru. A fost văzut la 1 Martie 1896 de Gr. Crețu, care a făcut paginăția cu creionul. Trebuie să fi fost citit de A. Bunea, care dă după el titlul *Catehismului calvinesc de la 1640 în Ierarhia Românilor din Ardeal și Ungaria*, Blaj, 1904, p. 306—7. Fără îndoială a trebuit să-l vadă și Dl N. Iorga care-l pomenește în *Studii și documente*, vol. IV, p. 112, nota 1; *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, Vălenii-de-munte, 1908, vol. I, p. 337, precum și în studiul *În legătură cu Biblia de la 1688* publicat în AAR. s. II, t. XXXVIII ist., 1915—1916, p. 38.

Manuscrisul cuprinde 241 foi sau 482 pagini format 4°, din care primele două și ultimele trei au fost adăugate de legător. Adăugă a fost în cea mai mare parte și a treia din care ni s'a

563.217

111-2967

859.0.09-97 Codex...
 she Stefan, v. 1000ul
 Moldovei : 091

801.90 : 800.2

păstrat numai un mic fragment. Fragmentare mai sânt și foile care urmează după aceasta până la a douăzecea inclusiv. De-aici încolo altor 16 le lipsește numai marginea.

Numărul rândurilor de pe o pagină, scrise în cea mai mare parte între linii oarbe, variază, după cum variază scrisoarea și autorul. Sânt adecă mai multe scrisori și în urmare mai mulți autori și copişti. E vorba cu siguranță de trei cărți legate la un loc : cea dintâiu până la p. 316, a doua până la p. 426, iar a treia de la p. 427—476.

Partea întâie a manuscrisului e scrisă în cea mai mare parte de mâna și cu scrisoarea îngrijită (între linii oarbe, cu inițiale și punctuație făcute cu chinovar roșu) a lui Antonie din Moldova și eră să fie un Ceasoslov din care ne-a mai rămas o parte din *Rânduiala* sau, cum zice Antonie însuși, din „*Psalmii vecerniei și ai dimineții*“, „*Cinurile ceasurilor*“, *Obednița* cu deosebite molitve în românește¹. A doua e copia *Răspunsurilor* lui Varlaam la *Catehismul calvinesc* făcută de „Grăjdean din târgul Bârlad“ cu o scrisoare mai puțin îngrijită, după ce mai întâiu începuse să o copieze și Antonie însuși, iar a treia e „*Pavecernia velikia*, adecă cea după cină rugă ce iar să cetește pre postul cel mare“ etc., text slavon cu indicații tipiconale și de capitole în românește, scris mărunt și ceteț pe o hârtie roșietică.

Între aceste texté s'au vârît pe urmă altele, unele copiindu-se de pe cele de mai nainte. O seamă dintre ele trebuie atribuite lui Antonie, deși sânt scrise mai grăbit și în urmare mai puțin îngrijit. Așa scrie el altfel și ultimele clipe ale stăpânului său. Altele sânt scrise de alte mâni.

În amănunte cuprinsul e următorul :

1⁰. Fragment din *Rânduiala vecerniei* (pp. 1 r. 1—35 r. 11). Pe p. 27, r. 9 încep *Prochimenenele a dzilelor peste săptămână*. La sfârșit se indică : „Conețul vecernii cu totul“.

¹ Di N. Iorga, *Istoria lit. rel.*, București, 1904, p. 166 și l. c. greșește deci când, urmând pe Mihályi, crede că e vorba de o *Psaltire* a lui Antonie care s'ar regăsi în Biblia Spătarului N. Milescu ; a spus mult mai bine în *Studii și documente*, vol. IV, p. 112, nota 1 : „culegere de rugăciuni și slujbe în românește“. În urmare e greșită și legătura pe care o face Di G. Pașcu, *Arhiva XXVIII—1921*, p. 85, între acest manuscris și o *Psaltire* manuscrisă în posesiunea Dlui Ghibănescu, pe care Dsa o atribue Spătarului N. Milescu (cf. și *Istoria literaturii române din secolul XVII*, Iași, 1922, p. 93). Ca și în privința psalmilor n'am putut constată nici o legătură între extrasele din Vechiul Testament făcute de Antonie și textele corespunzătoare din *Biblia* de la 1688.

20. În continuare până la p. 40 urmează, intercalat ulterior, cu o scrisoare foarte mărunță și mult mai târzie, un text care pare a fi o cazanie, și începe astfel: „D[u]mnădzău ca[re]le este mainte de toți vecii, carele n'are nici început, nici săvârșit, carele-i mai întâi decât ceriul și mai întâi decât pământul...“

30. *Cinurile ceasurilor*: a) „*Cin časurilor întâi, čas tretii aicea*“ (pp. 41 r. 1—58 r. 14); b) „*Ča[s] 6*“ (pp. 58 r. 15—73 r. 6); c) „*Cin 9 čas*“ (pp. 73 r. 7—84 r. 10).

40. *M[o]l[itva] Sffântului Vas[i]lie* (Ruga Sf. Vasilie) (pp. 84 r. 10—87 r. 4).

50. Ч^Н ѿвѣ^Аница по часо^В (= „Rânduiala slujbei după ciasuri“).

60. *M[o]l[it]va Sf[ânt]ului Grigorie b[o]goslov* (pp. 108 r. 1—118 r. 15).

80. *M[o]l[it]va Sf[i]nte[i] Pr[ea]č[i]ste* (pp. 118 r. 1—130 r. 15). Pe p. 130 r. 14—15 se poate ceti scris mare cu roșu: „Aicea să pcminescū morții mai pre urmă“, iar pe p. 131 se arată felul cum se face pomenirea.

80. Un fel de epilog alcătuit de Antonie în numele Domnului Gheorghe Ștefan în care arată cum, când și de ce s'a scris cartea (pp. 132 r. 1—135 r. 2).

90. Pe p. 137 r. 1 ș. u. s'a scris: „Cândū va vrea omul să să culce dator ăaste în toate dzile să-ș[i] cetească aastă pravilă spre așternutul său cu umilință“. Urmează indicațiile tipiconale care se încheie cu „deacii această rugă cătră Domnul nostru I[su]s H[risto]s“. De la p. 145 r. 14 începe „Ruga nopții“ care se continuă cu неспурѣна, неблазна... „Nespurcată, nesmentită, neputredă etc.“ (pp. 137 r. 1—152 r. 10), scrisă în întregime cu roșu.

100. Pe pp. 153 r. 1—160 r. 5 se copiază din nou, cu mici modificări în notele tipiconale, de astă dată fără linii oarbe și cu o scrisoare mai slabă, redându-se rostirea mai moldovenește, dar probabil tot de Antonie, textul de pe pp. 147 r. 1—147 r. 6, iar apoi se adaugă „pisal Ștetin m[e]s[e]ța fe[bruarie] 9 let 1665“.

110. Pe pp. 161 r. 1—177 r. 1 tot așa se copiază *Cinurile ceasurilor* și *Molitva Sfântului Vasilie* de pe pp. 53 r. 9—56 r. 4, 58 r. 7—14, 67 r. 15 ș. u., 81 r. 5 ș. u., și 84 r. 9—87 r. 5.

120. Pe pp. 90 r. 15—93 r. 4 se copiază *Cin obedniță* de pe pp. 172 r. 1—173 r. 10.

13°. Pe pp. 173 r. 11 — 177 r. 1 se copiază *Blajenil[ef]* (= „Fericirile“) de pe pp. 93 r. 3—100 r. 1, omițându-se „Crezul“, al căruia început numai se indică.

14°. *Jitie și din multe pretreacere* (pp. 172 r. 2—185 r. 5).

15°. *M[o]l[i]tve de rugă de peste săptămână câte trei pe dzi:*

А ле по ширзхи, по ча, по вечниѣ, scoase de Măria sa Gheorghe Ștefan voevod; leau scos din limba sirbască pre limbă românească.

a) Întăiu a Dumenecei (pp. 186 r. 1—196 r. 13).

b) мѡлтва нѣд по ча (pp. 196 r. 14—200 r. 14).

c) M[o]l[i]tfa D[u]mine[cei] d[u]pă vecernie (pp. 201 r. 1—204 r. 4).

d) M[o]l[i]tfa de luni după utrăne (pp. 204 r. 5—210 r. 8).

e) M[o]l[i]tfa [de] luni după časuri (pp. 210 r. 9—213 r. 8).

f) M[o]l[i]tfa de luni după vecernie (pp. 213 r. 9—216 r. 11).

g) M[o]l[i]tfa de marți după utrănie (pp. 213 r. 13—224 r. 4).

h) M[o]l[i]tfa de marți după časuri (pp. 224 r. 5—227 r. 1).

i) M[o]l[i]tfa de marți după vecernie (pp. 227 r. 2—229 r. 16).

j) M[o]l[i]tfa de miercuri după utrăne (pp. 230 r. 1—235 r. 4).

k) M[o]l[i]tfa de miercuri după časuri (pp. 235 r. 5—237 r. 7).

l) M[o]l[i]tfa de miercuri după vecernie (pp. 237 r. 8—240 r. 10).

m) M[o]l[i]tfa de ȝoi după utrăne (pp. 240 r. 11—246 r. 3).

n) M[o]l[i]tfa de ȝoi după časuri (pp. 246 r. 4—247 r. 18).

o) M[o]l[i]tfa de ȝoi după vecernie (pp. 248 r. 1—251 r. 11).

p) M[o]l[i]tfa de vineri după utrăne (pp. 251 r. 12—262 r. 4).

r) M[o]l[i]tfa de vineri după časuri (pp. 262 r. 5—264 r. 15).

s) M[o]l[i]tfa de vineri după vecernie (pp. 264 r. 15—267 r. 2).

t) M[o]l[i]tfa de sinbă[tă] dup[ă] utrăne (pp. 267 r. 3—274 r. 1).

u) M[c]l[i]tfa de sinbăt[ă] după časuri (pp. 274 r. 2—275 r. 15).

v) M[o]l[i]tfa de sinbăt[ă] după vecernie (pp. 276 r. 1—279 r. 12).

16°. Pe pp. 280 r. 3—18, 281 r. 4—16 și 282 r. 1—18 s'a scris (tot grăbit și fără linii oarbe) rugăciunea:

„Doamne laudele mele nu le tăcea, că gura păcătosului și gura vicleanului spre mene să deșchis[e], grăesc spre mene cu limbi înșălătoare. Și cuvinte neîubitoare mă încungiuară, și să adunară spre mene întru deșertu... Și pre mijlocul a mulți îl laud pre îns, că stătù dea dreapta mișelului. Mântuiaște-mă de cea ce gonescù sufletul meu“.

17°. (Cu scrisoarea îngrijită a lui Antonie) *Preadoslovie* $\frac{IS|HS}{NI|KA}$ *cătră creștini. Cartea carea să chîamă Răspunsul împotriva Catihizmului calvinesc, făcută de părintele Varlaam, mitropolitul Suceavei și arhiepisc[o]pă țării Moldovei, tipărită в лѣто ѿпшїа мѣсяца зрїи (7153), снїїаже мѣсяца ахмѣ (1645). Nu se laude nime de bună credințe, de n'are lucruri bune prea cu socotință. Varlaam arhiepisc[o]pă i mitropolit țării Moldovei. Cu milă de la D[uf]-mn[e]dzău cătră creștinii din Ardeal, și și cătră alți creștin[i] toț, carii sintu pravoslavnicii. Se copiază însă numai o parte din Preadoslovie: „Credincioșii pravoslavnicii . . . De cum am vestit voac anathema să fie“ (pp. 283—294 r. 7).*

18°. După ce se repetă titlul *M[o]l[i]tve de rugă peste săp-tămână de dimeneață și la [ča]s și la vecernie*, fără a se da și textul acestora, urmează, scriindu-se la început mai îngrijit, apoi tot mai grăbit și mai rău, o seamă de extrase din Vechiul Testament, evident, iarăși o ciornă, care începe: „La pritea lui Solomon grăiaște aicea, glav[a] 3. Fiul meu graiurile legei nu le uită, graiuril[e] mele ca s[ă] le socotești întru inima ta...“ și se termină „... Iudift[a], gl. 4 scrie când audziră fiçorii Izraiel[i]teanilor carii petreceă în ludei de Olofer voevodul¹ lui Navuhodonosor înp[ărat] să înfricoșară foarte și învă[ță] preutul Iliacom să-ș smerească cu post și cu rug[ă] sufletil[e] sale înainte lui Dum[nedzeu]“ (pp. 297 r. 1—314 r. 12).

19°. *Blajenile din toate dumeneçi fără besea[rică] cetind omul șie* (pp. 315 r. 1—316 r. 2).

20°. *Preadoslovie* $\frac{IS|HS}{NI|KA}$ *cătră creștini. Cartea care să chîamă Răspunsul împotriva Catihizmului calvinescu, făcută de mitropolitul Varlaam...*“ etc. (cf. No. 117) în copia lui „Grăjdean din târgul Bârlad (pp. 317 r. 1—425 r. 7).

¹ Scrisoarea e tot a lui Antonie. Până aici ea e între linii oarbe și îngrijită; în privința limbii se ține mai mult socoteala de tradiția literară. De-aici încolo nu se mai întrebuințează liniile oarbe, nici chinovarul pentru punctuație și inițiale, scrisoarea e grăbită și urâtă. Limba e mai pronunțată moldovenească. În graba cu care se scrie, se uită slove, silabe, chiar cuvinte întregi și se fac uneori anacolutii (singularul se continuă cu plural etc.). Slovele, silabele și cuvintele ce lipsesc au fost întregite în cea mai mare parte cu o cerneală cu totul modernă, poate chiar de V. Mihályi. Evident avem de a face cu o ciornă, cea dintâiu redacție, care avea să fie revăzută și scrisă apoi pe curat. Din această pricină cred că am greși publicând toate molitvele în întregime: în ele nu putem vedea autorul desăvârșit.

210. *Payecernie velikie adecă cea după cină rugă ce iar să cetește pre postul cel mare* (pp. 427 r. 1—428 r. 13).

220. ^згла^двинны прѣсло^мвѣе сла^мвы и сѣ подобіе, (= „Expunerea capitolelor cu măririi și cu podobii“), după care urmează titlul românesc a 30 de glave, pe urmă, după repetarea românește și foarte rar slavonește a fiecăruia din ele, textul slavon corespunzător (pp. 429 r. 1—476 jos).

Pe foile manuscrisului se găsesc deosebite note care merită să fie menționate. Astfel:

Pag. 117 (jos): Прѣ^спѣ^в г^реогіе^р ч^рекѣ^ѣ л^л з^лр^лог^л в^ли м^лнр^л п^лль^лщ^ле^л 1664—5. E vorba deci de pristăvirea lui Gheorghe Cerchez întâmplată în a. 7173 de la facerea lumii sau 1664—5 de la întruparea lui Hristos.

Pag. 135 (scris foarte mărunț): Fuit iste liber apud me Reverendus Stephanus Lipsch 1717 23 fvr. Fost-a ačasta cãrtice^l la mine dem scris pre sãptãmãna cãte 7 mol[itve] pre dzi. Eu multũ pãcãtosul smirit preut Lipčũ Pan Ștefan ро[ждест]в[о] 1717.

Pag. 153 : писал^с ц^теплин^т м^тсца^т Ф^тѣ^т ѡ^т л^тѣ^т а^тх^тз^тѣ. Textul la care se rapoartă această însemnare așadar s'a copiat în 9 februarie 1665.

Pe pag. 185 r. 5—6 se găsește următoarea notiță care pare a nu avea legătură cu textul anterior, fiind cu 9 ani mai târzie: Въ лѣтѣ ѡ сьданіа мнра зрѣд^л вѣ^л рождѣнв^с х^сра ах^соз. Juoi au fostũ“. Gheorghe Ștefan a murit duminică spre luni în 27 Ianuarie 7175 (1668), iar notița e de la 7184 (socotit de la Nașterea lui Hristos 1677).

Pag. 160 : писал^с ц^теплин^т м^тсца^т Ф^тѣ^тв^т ѡ^т л^тѣ^т а^тх^тз^тѣ (1665). Textul despre care e vorba s'a copiat în aceeași zi cu cel de la p. 153.

Pag. 281 : „Solii de la Moscũ carii au venit la Narva: Vasilie Simion Novii, Toader ot Sučavã de la Sf[ã]nta Mitropolie“. Subt această notiță, pusă în partea de-asupra a paginii, se trage o linie despărțitoare și apoi se continuă textul de pe pagina pre-

cedentă, Evident ea se scrisese înainte de textul care trebuia să o evite. Notița se repetă și pe pag. 280 cu o scrisoare și negreală cu totul proaspătă.

Pag. 282: $\overset{\text{c}}{\text{н}} \overset{\text{c}}{\text{ѣ}} \overset{\text{c}}{\text{л}} \overset{\text{c}}{\text{л}} \dots \overset{\text{c}}{\text{м}}\overset{\text{c}}{\text{ѡ}}\overset{\text{c}}{\text{д}}\overset{\text{c}}{\text{а}}$ юн. в.з. Anul e rupt, dar însemnarea s'a făcut cu siguranță după întoarcerea lui Antonie în Iași unde e scrisă în 27 Iunie.

Pag. 294: Titulus Principis Ghiky :

Celsissimo ac Illustrissimo Dno Domino Ioanni Gregorio Gika Principi Wallachiae nec non Provinciae Moldaviae Principi etc.
Titulus Principis Stephani :

Celsissimo ac Illmo Dno Dno George Stephano Superioris ac Inferioris Moldaviae Principi, et Dno Haereditario Wallachiae etc.

Pag. 295: Dem Durch Lichtigsten Fürsten undt Hernn Ioanni Gregorio Gika, Fürsten zur Nider undt Ober Wallachey wie auch erbherrn des Fürstenthums Moldau u. meinem gnaedigsten Hernn zur handt.

Evident, e vorbă de niște adrese de care aveau nevoie surghiuniții. Mai jos :

„L[eat] 7188 m[e]s[e]l[e]ta noev. 2 miau descântat de păr la Câmpulungu Dronța în mânăuă . . .“ Restul e tăiat. Pe pagina următoare s'a și scris mai târziu un descântec.

Pe p. 316, încercându-și penița cu scrierea numelui Mitropolitului Varlaam, ale cărui *Răspunsuri* încep a se copia pe pagina următoare, iscălește de două ori „Eu monah Ghidion ot s[fân]ta monastire Moldovița“. Acest „monah Ghidion“ nu poate să fie „omul lui Gheorghe Ștefan și agentul lui de odinioară la Moscova“¹, care eră episcop de Huși la ajungerea lui Gheorghe Ștefan în domnie și care pentru ungerea acestuia de domn a fost ridicat la rangul de mitropolit, „fiindū Varlaam Mitropolitul eșit la munte“².

Pag. 426 : (După un rând nedescifrabil scris cu o cerneală ulterioară) „aicea iaste slova lui Neculai Spătarul“. Probabil e vorba de Spătarul Neculai Milescu, căci se știe că între 17 Octomvrie 1666 și Ianuarie 1668 „Generosus Dominus Baro Nicolaus Spatarius“, „le Baron Spatharius, cy-devant général“, „Nicolaus Spadarius, baro ac olim Generalis Walachiae“ (M. Costin,

¹ N. Iorga, *Ist. bis. rom.*, I, p. 388.

² Kogălniceanu, *Cron.* I, 327.

Cron. I 361 ne spune că Ghica Vodă a trimis în Ardeal „agiu-torū 1000 de oameni cu Neculai Cârnu(“) eră în serviciul lui Gheorghe Ștefan: trecând pe la Stokholm, unde-i prezentă ambasadorului francez Arnauld de Pomponne al său „Enchiridion sive stella orientalis occidentali splendens“¹, merse până în Paris ca emisar politic al fostului Voevod al Moldovei pentru a duce corespondența și a susține cu viu graiu în fața lui Ludovic al XIV-lea cererea stăpânului său pentru a-l sprijini să-și recâștige „dulcea domnie a Moldovei“, pe care o pierduse pentru totdeauna².

Insemnarea, de care e vorba, după toată probabilitatea nu se poate raportă la textul care se copiase până pe pagina anterioară (495), la sfârșitul căruia, deși s'a șters pe urmă, se mai poate ceti cu oarecare greutate iscălitura copistului însuși:

А Ж Н Т Р Д И С Т
 Писа грѣдѣ³ ѡ трѣ вѣлско да знае (= „Scris-am Grăjdean din târgul Bârlad, ca să se știe“) și ar mai fi fost loc unde să se pună puținele cuvinte din care este alcătuită noua însemnare.

Ea trebuie să se rapoarte deci la textul de pe pagina de alături: *Pavecernie velikie* etc., și aceasta altfel o parte din *Ceasoslov*, dar redactată tocmai invers decât cum sânt textele lui Antonie.

II. Importanța textelor.

Am spus că manuscrisul este de deosebită importanță. Deși e scris de mai mulți inși, ideea de a se scrie pornește în adevăr de la un singur om, pribeagul Domn Gheorghe Ștefan, pe care îl caracterizează atât de frumos cronicarul Miron Costin: „Omă deplină, capū întregū, fire adâncă, câtū poți dzice că nascū și în Moldova oameni. La învățăturile soliilor, a cărților la răspunsuri, am audzitū pre mulți mărturisindū să hie covârșindū pre Vasilie Vodă“⁴, acest mare și luminat sprijinitor al tipăririi de cărți ro-

¹ Reprodus în *La perpetuité de la foy de l'église catholique touchant l'Eucharistie*, Paris. 1669, II. p. 50 ș. u.

² Hurmuzaki, *Supl.* I¹, pp. 251—2 și 253—4, Nrele CCLXXIII—V; IX, I, p. 244, No. CCCXXXV; N. Iorga, *Ist. lit. rel.*, p. 175—6; *AAR.*, s. II, t. XXXVIII ist., p. 38.

³ Cred că acest cuvânt e mai curând nume propriu decât p.-sl. **гражданинъ** „civis“, „cetățean“, deși nici acesta n'ar putea fi exclus.

⁴ *Cron.* I, p. 356.

mânești cătră „toată semenția românească pretutindirea ce să află pravoslavnici într'acîasta limbă“¹. Se poate numi deci cu adevărat „Codicele pribeagului Gheorghe Ștefan, Voevodul Moldovei“².

Dar de unde i-a venit nenorocitului Domn (care, după un îndelungat exil de peste zece ani, s'a stîns departe de țara pe care o doria atît de mult) gândul de a scoate cărți bisericești, și încă cărți de slujbă, în limba românească ?

Ne-o spune, într'un chip duios, însuși el prin condeiful „rugătorului“ său „Arhimandritul Andonie“, care-i serviă și de „pisar“ pentru limba românească³, pe pp. 132 r. 1—135 r. 2 ale codicelui despre care vorbim, astfel : „Eu robul lui D[u]mn[e]dzău Io Gheorghe Ștefan Voevod, ce am fostu din mila lui D[u]mn[e]dzău Domnu țării Moldovei, streinându-mă D[u]mn[e]dzău după mila sf[i]nții sal[e] din locul meu și înblând pin (*sic*) multe țăr[i] streine, aducându-ne D[u]mn[e]dzău și'n ațeastă țară a Livonii în târgul în Perno, fiind foarte loc sălbatec, și depărtat de leagea pravos-

¹ *Bibl. rom. veche*, vol. I, p. 139.

² De Gheorghe Ștefan s'a ocupat amănunțit: Alexandru Papadopol-Calimah, *Despre Gheorghe Ștefan Voevod Domnul Moldovei* (1653—1668), București, 1886; I. Tanoviceanu, *Răsturnarea lui Vasile Lupu*, în *AAR.*, s. II, t. XXIV ist. pp. 117—144; N. Iorga, *Studii și documente*, vol. IV, p. CCXXVIII—CCCVII. Asupra exilului lui Gheorghe Ștefan, afară de ce spune Miron Costin (Kogălniceanu, *Cron.* I, 339 ș. u.) și Neculce (Kogălniceanu, *Cron.* II 188), v. A. Papiu Ilarian. *Tesaur de monumenie istorice*, tom. III, București, 1864, pp. 73—104; A. Papadopol-Calimah, *o. c.*, pp. 93—146; Hurmuzaki, *Supl. I*, pp. 249—254, Nrele CCCLXVI—CCCLXXIV; Hurmuzaki, IX, I, pp. 173—252, Nrele CCXXXIII—CCCXLIV; Hurmuzaki, X, p. IV—VII; N. Iorga, *Acte și fragmente*, I, București, 1895 sub anii 1664—8; *Studii și documente*, vol. I—II, p. 427, No. XVI; vol. IV, pp. CCLXXXIX—CCCVII, 50—53, 108—114, 273—5 și 345, iar mai pe urmă *Revista istorică*, X (1923), Nrele 4—6, pp. 97—103.

De la apariția acestui articol al Dlui Iorga a mai semnalat numai Dl Șt. Meteș, în *Infrățirea*, Cluj, Nrul din 20 Iulie 1924, faptul că în memoriile senatorului Lenzigh, care se păstrează în Arhivele Statului din Cluj, la 1658 se spune că Gheorghe Ștefan a venit în Cluj, unde i s'a dat din partea orașului adăpost, carne, 13 țipăi (pâne), 5 cupe de vin și două ferdele de ovăs pentru cai.

³ *Arhiva ist. a României*, t. I, p. 108, unde se publică un act dat „u țara nemțască u grad Beč“ în 11 Aprilie 1660. în care după iscălitura lui „Io Gheorghe Ștefan Voevod“ urmează: IIIIC ermonah Andonie“; cf. și Papadopol-Calimah, *o. c.*, p. 105.

lavnic[ă], fiindu cu noi puținei creștini de ai noștri muldoveani², carii fiindu slabi și neînțelegând scriptura după cum ne ăaste obiceiul; gândindu și socotindu împreună cu rugătoriu nostru Andonie Arhimandritul, cum vom putea să-i mai multu tragem spre înțelegere decât să să rătăcăscă după alții, scos-am psalmii vecernii și a demeneții și ăsurile pre limba noastră căr[î] românește || pentru ca să înțăleagă luându pildă și din scriptură întâi a 5[-a] carte a lui Moiseiu, când au dat D[u]mn[e]dzău lui Moiseiu dzicând: nu cu altă limbă înainte oamenilor jidovești să cetească, sau să cante, ce cu limbă jidovască ca să înțăleagă toț[i] ce citesc sau cântă; și iară David scrie în psalmi: toată facerea să laude pe D[u]mn[e]dzău. Așiderea Pavel ap[o]s[to]l[ul] scrie cătră Coritheni dzicând: mai bine voiu 5 cuvinte în besearică să grăesc cu limbă înțeleasă decât o mie de cuvinte într'altă limbă care nu înțeleg oamenii, drept aciăia și noi neam îndemnat de

² După 1663 suita lui Gheorghe Ștefan se împușinase foarte mult; ea eră alcătuită numai din 6—7 persoane: *Antonie* din Moldovița, cum am arătat, „rugătoriu” și „secretarul” de românește care, cât se vede, mai știă și slavonește și latinește și nu-și părăsi Domnul până la moarte; *Constantin Nacolovitz* s. „*Constantinus Nakul Moldavus, Celsissimi Principis Moldaviae Colonellus*”; *Jacob Harsányi*, secretarul pentru nemțește și latinește și magistru al curții domnești („*Secretarius Aulaeque Magister Principis Moldaviae*”, *Arh. ist. a României* I, p. 176, No. 261 și nota); colonelul *Alexandru Iuliu Torquato, baron de Frangipani*, prieten și cumnat al lui Gheorghe Ștefan; Spătarul *Neculai Milescu*, care a fost mai mult dus în misiuni, și *Ștefana Mihailova*, credincioasa lui țiuțoare, o rusoaică desrobită de Doamna Safta, care după moartea Domnului, cerând voie pentru transportarea în țară a trupului neînsuflețit al acestuia, se numește „*Celsissimi Mold. Principis relicta vidua ac principissa*”, cu toate că „*non sit per leges legitima uxor*”. Mai înainte fusese cu el și soția sa Safta, care l-a părăsit, făgăduindu-i că se va întoarce, dar nu s'a ținut de cuvânt și „l-a făcut de toată ocara”; fusese și fratele său mai mic Hatmanul *Vasilie Ceaur*, care aveă și el o mică curte compusă din *Albotă* biv. jignicer, din *Gheorghie* sluger și dintr'un secretar, *Constantin sin Nacul*, colonelul de mai târziu al lui Gheorghe Ștefan însuși; fusese *Teodor Ungureanu*, *Ștefan Andrieșan* și poate și alții (*Gheorghe Cerchez*, a cărui moarte se înregistrează pe p. II7, probabil a fost tot un însoțitor al Domnului), care l-au părăsit rând pe rând cu toții, afară de *Antonie* și *Ștefana Mihailova*. (Cf. A. Papiu Ilarian, *l. c.*; N. Iorga, *Acte și fragmente*, I; Hurmuzaki, IX, pasim; apoi Papadopol-Calimah, *o. c.*, p. 105—8, N. Iorga în Hurmuzaki, X, p. VII, nota 1, *Studii și documente*, vol. IV, p. 111—2, și *Revista istorică*, X (1923), Nrele 4—6 pp. 97—103.

am scris, însă nu cu vr'o mândrie sau țindu-ne dascalii, nefiind învățați și carte fiind de 35 de ai || lipsit de amăn[ă], mă rog cine va ceti să n'aibă de rău, ce vom fi greșit că nu iaste din simeția noastră ce din greșeal[ă] și din uitare. D[u]mn[e]dzău cu mila sf[i]nții sale să vă spăsască pe toți[i] pravoslavnicii creștin[i], amin.

Însă izvodul aceștii cărțului s'au scos în țara Livonii, cum scrie mai sus, iară apoi dacă omu-a venit în țara Pomorscū, în târgu în Ștetin, mai multu am scos din sârbie pre românie și o am svârșit (scris: „svrășit“) de scris aicea la Ștetin a Șteților ВѢ А[Ѣ]Т 7123 м[е]с[е]ч[а] martie 12 când au fost Paștile 26 martie. ||

▲
 м[и]ка Antonius Archimandrita din Moldavitza (iscătitura cu litere latine)¹.

E vorba deci de un fel de antireformațiune, cam ca aceea a Mitropolitului Varlaam, dar în proporții mult mai mici, de o luptă a Domnului pentru a-și păstră în pravoslavnicie puținii credincioși care-i mai rămaseră și care, ne mai știind slavonește, „neînțelegând scriptura după cum ne iaste obiceiul“ și „fiind slabi“, erau ademeniți de reformațiune în „țările streine“ unde aceasta eră puternică. Apărarea se face deci lăsându-se la o parte limba oficială neînțeleasă a bisericii și traducându-se în românește chiar după principiul reformațiunii: „Pavel ap[ost]ol[ul] scrie către Corintheni dzicând: mai bine voiu 5 cuvinte în besearică să grăesc cu limbă înțeleasă decât o mie de cuvinte într'altă limbă care nu înțeleg oamenii“. Acest scop de luptă împotriva reformațiunii l-au avut fără îndoială și copia începută de Antonie, precum și aceea făcută până în capăt de „Grăjdean din târgul Bârlad“ de pe *Răspunsurile* lui Varlaam „înprotiva Catehismusului“ calvinesc. Chiar și când extrage din Vechiul Testament, Antonie nu uită să arate „car[e] cărți leapăd[ă] Calvinii și Litereani[i] din Biblie“ (p. 311).

Dar deși din felul cum e redactat „epilogul“ citat mai sus s'ar părea că însuși Domnul a fost cel ce „a scos“ textele „din sârbie pre românie“, deși pe p. 186 r. 3—6, după titlul „Molitvelor de rugă de peste săptămână“, se adauge că sânt „scoase de Măriia Sa Gheorghe Ștefan Voevod, leau scos din limba sirbească pre limba românească“, și în sfârșit, cu toate că și pe p.

¹ Cineva mai târziu, cu altfel de cerneală și imitând scrisul lui Antonie, a iscălit înc'odată pe „Antonius Arhimandrita din Moldvitza (sic)“ și apoi pe „Io Gheorghe Ștefan Voevod“.

279 r. 13—15 și 280 r. 1 ni se spune : „Început-am a scrie aceste molifte eu nedestoinicul rob Domnului meu și măntuitorul[ui] I[su]s H[risto]s Ghiorghie Ștefan Vodă ce au fost în țara Muldovei, pe limbă rumânească, 18 zil[e] a lui noemvri[e], și o am sfârșit în 24 tij a lui neemvrie (*sic*, = „noemvrie“)“; totuși traducătorul pare a nu fi fost Domnul însuși, ci Arhimandritul Antonie care, modest și cuviincios, își atribuie munca sa stăpânului pribeag și nenorocit de la care i-a venit de bună seamă îndemnul și care a putut să-l ajute cu sfaturile sale.

Avem două dovezi sigure pentru această părere : mai întâiu epilogul îl iscălește numai Arhimandritul Antonie, apoi în rugăciuni uneori, când trebuie să se numească „șerbul“ pentru care s'a răstignit Mântuitorul Isus Hristos ori pe care cere să-l asculte Dumnezeu, în loc de „anume imr[e]cū“ e pus „Arhimandritul Andonie“ (p 112 r. 15, 113 r. 11 și 130 r. 7—8) ori chiar „Andonius imr[e]cū“ (p. 194 r. 11). Nici odată nu s'a pus numele Voevodului.

Firește, dintre textele cuprinse în codice, cele mai importante sânt ale lui Antonie, nu numai pentru faptul că la traducerea lor ar fi putut să colaboreze și Domnul însuși, ci și pentru nou-tatea lor. *Ceasoslovul* lui Antonie este poate cel mai vechiu text românesc de acest fel¹.

¹ Cu trei ani după al lui Antonie s'a scris, în 1668, un *Ciaslov* în limba slavonă, în care se găesc și două texte românești : „Cuvântu la pogrebanie“ și niște rugăciuni (cf. *Cat. mss. Acad. rom.*, I 624—5, No. 279). Tot din sec. XVII, dar fără dată precisă mai avem două *Ciasloave* românești (cf. *Cat. mss. Acad. rom.*, I 450, No. 206 și II 456—7, No. 279; *Mangra Cercetări literare-istorice*, București, 1896, p. 16; *Familia*, 1892, No. 18). Ele nu par a fi mai vechi decât al lui Antonie. Urmează în șir *Ceaslovul* de la 1685 al lui Popa Pătru din Tinăud (*Cat. mss. Acad. rom.*, 467—8, No. 705; *Mangra o. c.*, 17); altul de la 1696 (*Cat. mss. Acad. rom.*, II 463—5, No. 712; *Mangra o. c.* 17) și în sfârșit acel al lui Vasile Sturzea de la 1701 (*Cat. mss. Acad. rom.*, II 457—6, No. 706; *Mangra, o. c.*, p. 16). Tipărite sânt : *Ciaslovețul* popei Ioan Zoba din Vinț, Bălgrad, 1687 (*Bibl. rom. veche*, I 276—280), acel tipărit în Sibiiu, 1696, și apoi *Ciaslovul* lui Antim Ivireanul. Târgoviște, 1715. Cel mai vechiu text liturgic însă datează din sec. XVI. În 9 Decemvrie 1570 episcopul Pavel Tordasi dă de știre preoților români că, mergând la soborul care are să se țină în zilele Crăciunului la Cluj, „să-și aducă și bani de cheltueală ca să cumpere cărți românești: Psaltirea pe care s'o plătească cu 1 florin, altă carte, *Liturghia* cu 34 denari“, v. N. Iorga, *Ștefan cel Mare, Mihaiu Viteazul și Mitropolia Ardealului* în *AAR.*, ist. s. II. t. XXVII, p. 29. Această *Liturghie* în să încă nu s'a găsit până acum. Un fragment din „slavoslovie“ (doxologie) s'a păstrat pe pp. 218—221 ale *Codicelui Sturdzan* (Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, t. II, pp. 213—220), iar restul într'un manuscris al liceului grăniceresc G. Coșbuc din Năsăud (*Dacoromania*, III 473).

Apoi părțile scrise de Antonie pe curat sânt de o deosebită frumusețe literară. Cel ce a făcut traducerea eră un om de talent, care cunoșteă bine tradiția literară și graiul moldovenesc. Epilogul, pe care l-am reprodus în întregime mai sus și în urmare nu mai e nevoie să-l încadrăm la locul lui între textele pe care le vom da mai încolo, ne dă lămuriri prețioase cu privire la exilul lui Gheorghe Ștefan și la felul cum s'a născut cartea de care ne ocupăm. Și „Jitie și din multe pretrecere” este importantă din punct de vedere istoric, căci ne descrie ultimele momente atât de sbuciumate ale lui Gheorghe Ștefan și ne fixează exact data morții lui, chiar și ceasul când a ieșit sufletul din trupul slăbit și mâncat de lipsă și străinătate al Domnului de odinioară, ca ale cărui „mese și petrecării... abie la vre o domnie să se hie prilejit (Miron Costin, *Cron.* I 356).

Mai puțină importanță are copia *Răspunsurilor* lui Varlaam făcută de Grăjdean din Bârlad, deoarece Academia Română posedă un exemplar original. Evident publicarea în facsimile a originalului sau chiar și numai a unei copii cu litere latine de pe acesta, cum intenționează Dl I. Bianu, căruia-i dătoresc aceste lămuriri¹, ar face de prisos utilizarea copiei lui Grăjdean, care însă ar fi foarte prețioasă dacă exemplarul original nu s'ar fi păstrat.

În sfârșit, dacă textele de la capătul codicelui sânt în adevăr scrise de Spătarul Neculai Milescu, ni s'a păstrat în ele o parte din o lucrare necunoscută până acum de-a extraordinarului aventurier care a fost Neculai Cârnu.

Având în vedere cele arătate până aici vom reproduce în transcriere părțile cele mai desvârșite din *Ceasoslovul* și molitvele lui Antonie (cred adecă că i-am nedreptăți talentul reproducând toate fragmentele și ciornele)¹, prefața din copia *Răspunsurilor* lui Varlaam făcută de Grăjdean, pentru ca să dăm prilej specialiștilor să urmărească cum se copiau cărțile în trecut, precum și părțile românești din textul care i se poate atribui Spătarului Neculai Milescu.

¹ Cf. și N. Iorga, *Ist. lit. rel.*, p. 145, nota 3.

¹ Că e vorba numai de ciorne, se poate vedeă din faptul că uneori, mai ales la început, se fac îndreptări pe marginea manuscrisului.

III. Limba textelor.

E foarte greu de studiat limba acestui manuscris în întregime din mai multe pricini. Mai întâiu el nu e scris de un singur om. Particularitățile deosebitelor texte deci sânt variate după autorii care le-au scris. Apoi cele mai multe dintre texte nu sânt decât ciorne scrise în grabă, nefixate definitiv nici ca grafie, nici ca limbă. Răspunsurile lui Varlaam nu sânt decât o copie, iar limba lor trebuie cercetată în textul original. Textul care s'ar putea atribui Spătarului Milescu n'are decât prea puțin românesc în el. Unele texte se repetă. În ele se fac însă o seamă de modificări care privesc rostirea, ca să nu mai vorbim de grafie, mai ales de scurtări. În sfârșit se amestecă numeroase cuvinte slavone, iar indicațiile tipiconale sânt tot slavone, afară de ale textului din urmă, unde situația e inversă.

Totuși sânt în scrisul lui Antonie din Moldovița o seamă de particularități vechi și dialectale pe care nu le putem trece cu vederea. Le vom schița deci în trăsăturile lor principale.

În partea privitoare la lexic nu vom face despărțirea pe categorii gramaticale pentru ca să poată servi tot odată și ca indice și glosar.

A) Fonetismul.

Fonetism cu caracter arhaic.

Vocale. a) E tonic latin e redat prin *ie* în *mieu*, *miei* (29, 35, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 53, 109, 112, 115, 126, 127, 128, 130, 132, 186, 190, 192, 196, 199, 201, 203, 280, 301 etc.); cel aton însă prin *e*: *perire* (189).

b) E aton din prototipele laținești nu este schimbat totdeauna în *i* ca astăzi: *atunce* (53, 305), *căce* (75, 170, 301), *nice* (46, 202 etc.), *nemică* (180, 181)

Și conjuncțiunea *ci* are forma mai veche *ce* (198).

c) E + n și e + n + c o n s. în cuvintele de origine latină e redat când prin *e*, cum se găsește în textele vechi, când cu *i*, cum rostiă Antonie: *mene* (28, 34, 44, 45, 46, 49, 51, 53, 54, 62, 94, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 125, 126, 128, 129, 130, 187, 189, 190, 195, 196, 197, 198, 200, 280, 282, 312, etc.) *den* (304), *denainte* (202), *dumeneacă-* (179, 186, 307, 315), *demeneafă-* (132, 304), *mente-* (34, 150, 300, 304, 306 etc.),

amente (43, 47, 56, 90, 93, 94, 95, 126, 190, 191, 192, 193, 293, 315 etc.), *cuvente-* (44), *menciuni* (299), *nemenčunoasă* (98), *pen= „prin“* (183), *veșmente* (304), *semenție-* (55, 192), *pentru* (47, 49, 94, 112, 116, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 126, 188, 198, 199, 200, 305 etc.), ș. a. alături de: *mine* (44, 109, 201, 202, 203 etc.), *tine* (34, 44, 49, 52, 109, 113, 118, 121, 191, 192, 195, 201 etc.), *sine* (192, 299 etc.), *cine* (passim) *bine* (passim), *din* (201, 202, 203 etc.), *prin* (passim), *d[u]/mine/[cei]* (201), *aminte* (162, 169, 202 etc.), *cuvinte* (passim), *minčuni* (94), *minciunoasă* (299, 301), *pintru* (164, 166, 167, 168, 170, 171, 173, 205), *dintru* (44, 108, 188), *părinte-* (passim) ș. a.

d) U și ȳ final. U final întreg s'a păstrat după ori ce grupă de consonante: *acestu* (200, 309), *altu* (189), *arsa* (199), *așteptu* (117), *câmpu* (305), *cându* (30, 46, 50, 55, 94, 126), *deșertu* (303), *dănsu* (128), *dreptu* (53, 310), *fostu* (132, 187, 195, 308), *îdelungu* (105, 201), *întorsu* (79), *luându* (133), *lemnul* (85, 315), *mortu* (180), *multu* (30, 56, 84, 118, 129, 132, 134, 181, 302, 309), *pământu* (42, 56, 110, 115, 190, 304, 315), *plăngu* (93, 191), *prinsu* (181), *răspunsu* (128, 188), *rostu* (118), *sfântu* (201), *sfârșitu* (203), *sintu* (30, 47, 48, 49, 50, 118, 121, 127, 172, 187, 188, 189, 193, 198, 200, 207, 282, 299, 305, 308, 309), *sântu* (127), alături de *sintă* (109, 302), *[de] sirgu* (9, 69, 164, 208), *[de] sârgu* (109) alături de *[de] sirg* (206), *somnu* (180, 181, 313), *sp[ă]sescu* (120), *suptu* (32, 177, 298, 313), *târgu* (134, 185), etc. în participiile prezente: *așteptându* (97, 201), *cercându* (202), *fiindu* (132), *gândindu* (132, 188, 190), *grăindu* (114, 191), *închipuindu* (199), *îndrăznindu* (201), *mărindu* (55), *nedejduindu* (113), *preveghindu* (115), *socotindu* (132), *străgându* (165), *vădzindu* (192 etc.); mai rar după o singură consonantă, și anume în o seamă de participii trecute: *chinuitu* (195), *greșitu* (122), *făcutu* (202), *luatu* (201), *netrecutu* (116), *petrecutu* (202), *purtatu* (202), *rătăcitu* (202), *spurcatu* (128, 201), *vechitu* (164), și încă în câteva cuvinte: *auru* (309), *cuvintedzu* (201), *lațu* (49), *smochinu* (303), *sufletu* (129), *totu* (86, 201, 202, 203, etc.), *tuturoru* (120) etc. De obicei în însă întâlnim *ü*, care uneori (când consonanta e aruncată de-asupra cuvântului, todeauna) a dispărut cu totul.

Diftongi. a) În *fiu-* s'a păstrat diftongul, deci fonetismul mai vechiu corespunzător lat. *filius*, — *um* > *fiu* (29, 41, 43, 58, 96, 118, 122, 124, 126, 130, 170, 173, 188, 200, 297, 298, 304, 311).

b) Înainte de vocalele *ă* și *u* în hiat s'a intercalat *y* care, contrăgându-se cu aceste două vocale pe care le-a asimilat, a dat *o*: *adaoge-* (191, 297), *dzuo* (127), *luo* (314), *noao* (42, 54, 86), *nuorii* (198), *voao* (94, 193), *văduo* (280, 307). Acest *y* în hiat, schimbat în *o*, asimilează pe *u* precedent schimbându-l în *o*: *loase* (182). Peste forma *dzâua* s'au născut prin asimilație forma *dzua* (109, 116, 183, 184, 195, 199, 202, 302) și *dziua* (122, 186), în care *y* în hiat nu este exprimat, ca și în *vădua* (92). Înăuntru apare ca [*din*] *nontru* (87), iar *răpăusa-* ca *răposa-* (184).

Consonante. a) Verbul *deschide* se găsește numai în forma mai veche *deșchide-* (52, 106, 148, 150, 205, 280, 300, 306).

b) *R* din grupa *-pr-*, *-tr-* uneori s'a păstrat, altădată a dispărut, redându-ni-se astfel rostiri dialectale obicinuite și astăzi: *pre* (28, 45, 51, 54, 55, 100, 102, 109, 114, 116, 126, 130, 178, 189, 191, 192, 196, 198, 200, 282, 297, 300, 301 etc), *pri* (100), alături de *pe* (28, 29, 32, 31, 32, 41, 48, 49, 57, 85, 101, 102, 105, 106, 107, 112, 113, 118, 121, 171, 189, 190, 192, 195, 197, 201, 298, 299, 304, 315, etc.), *spre* (45, 46, 47, 49, 56, 85, 91, 99, 102, 103, 118, 125, 128, 129, 137, 181, 183, 192, 193, 197, 199, 200, 201, 202, 298, 300 etc.) alături de *spe* (44, 48, 49, 61, 67, 76, 78, 79, 80, 90, 101, 102, 103, 105, 106, 128); *prin* (passim) alături de *pen* (127, 306), *pin* (132, 169), *pintru* (170); *peste* (306), *pespe* (90). Tot așa găsim *pretreacere* (172, 177) alături de *petreacere* (86), *petriacire-* (33, 123), *petreace-* (86, 111, 117, 127, 314) și *v'un* = „*vr'un*“ (140).

c) Consonantele *n* și *r* uneori cad înainte de *i*, altă dată nu: *ver[i]* (169, 302) alături de *vei* (passim), *ceiu* (111, 112), *pieiu* (190), *peirea* (166) etc.; *ai* (133, 307) alături de *ani* (178), *ținindu-l* (182) alături de *fiindu-l* (183), *vini/n/d* (202), dar *puind'* (190), *pue* (306), *spue* (104), *despuitor-*, *despuitoriu*, *despoitor-*, *despoitoriu-* (147, 149, 150, 164, 166, 170, 171, 174) etc.

Accidente generale. a) *Analogie*. Aproximarea analogică la *spaimă* < **spaimă* < **ex-pavimen* încă nu s'a produs în *spământa-* (181, 282, 312), forma rezultată prin dezvoltare fonetică din *expavimento-*, -are.

Nici *lăcaș-* (202) < ung. *lakás* n'a fost schimbat încă în *locaș* după analogia lui *loc*. În schimb *destoinic-* (85, 191, 198, 306; *nedestoinic* 35, 58, 85, 112, 118, 125, 126, 140, 170, 192, 194, 201, 306; *destoinicie* 113) și-a schimbat pe *o* original (cf.

slav. *dostoinŭ*) după analogia cuvintelor compuse cu prefixul *des-*. Tot așa slav. *zavistŭ* a luat forma *zavistru* sub influența unor cuvinte de origine latină terminate în *-stru*.

b) *Asimilație și disimilație*. Asimilația încă nu s'a produs în: *rădicŭ* (29), *fămei* (31), *lepăda-* (54, 86, 200, 201, 311), *răsi-pi-* (315), *săbor-* (95), *săbornică* (97) și poate în *prăvimŭ* (85) < p.-sl. *praviti* ori *priviti*.

E—i (< *î*) sau *i—e* > *e—e*: *demeneață* = „demineață, dimineață“ (132, 304).

c) *Metafonie*. Ni s'au păstrat plurale sau genitive învechite cu *a* (tonic) nealterat: *ranile* (191), *vrabile* (303); *inpușinari*[i] (178).

d) *Metateză și contaminare* în același timp avem în forma mai veche *înfrămțeșeși* și *înfrămțeșate* (187) < *înfrâmșă-* + *înfrâmșea-* + *metateză*¹.

e) *Proteză*. Proteza lui *î* la enclitice eră făcută, cum arată formele: *îm* (28, 29, 125, 188), *îț* (32, 303), *îș* (46, 300, 302), *îi* (33, 45, 48), *îl* (48), *îs* (48); Cf. și: *A credinčosului i toată avușia* (300).

f) *Sincopă*. Pentru adverbul *acum* ni s'a păstrat numai forma veche *acmu* (27, 33, 34, 41, 43, 45, 51, 53, 117, 118, 167, 168, 169, 182, 187, 189, 194, 195, 196, 198, 200, 201, 215, 305).

În adjectivul *derept*, *dirept* uneori s'a întâmplat sincoparea lui *e* și *i* aton, altă dată nu: *derept* (108), *dirept* (47, 53, 103, 106, 109, 114, 124, 178), *direptății* (85), dar *drept* (45, 47, 47—48, 49, 56, 110, 133, 178, 186, 193, 310), *nedrept* (49, 299), *dreptate-* (43, 44, 95), *dreptaatea* (315), *îndrepta-* (44, 200).

U a căzut din *frumseșe* și derivatele lui, cf. *înfrămțeșeși* și *înfrămțeșate* (187).

Prin sincoparea lui *p* din *rumpt-* s'a născut forma *rumt-am* (192); prin aceea a lui *d* din *bezdnă* s'a putut forma *beznă*, plur. *bezne*, art. *beznile*, de-aici *beznilor* (298), care-și păstrează pe *e* încă nealterat de labiala premergătoare; iar prin pierderea lui *t* din *îndărăptnic* s'a născut *înd[ă]răpnice*, ori, cu dublă sincopă, chiar *îndrăpnice* (34), din *veștmânt* s'a născut *veșmânt-* (197, 304).

¹ Poate aici ar fi locul să amintim și forma *evanghilești* = „evangheliști“ (111), cf. și *anghilest*.

Fonetism strein.

Fonetismul strein ni s'a păstrat în: *priimi-* (91, 92, 118, 129, 172, 194, 198, 199) alături de *primi-* (145, 202), *protivă* (171), *protivi-* (45, 86), *înprotiva* (149, 301), *so[n]bot[ă]* (178) alături de *simbătă-* (307), *simbătă* (179, 183), *sinbo[tă]* (179), *prah* (309), *șfert-* (180, 183). În *procleată* (300) probabil e vorba numai de o grafie cu Ț în loc de ε, după modelul slav.

Forma *Andonie* (112, 113, 130, 132, 184), chiar *Andonius* (194) alături de *Antonius* (178), reproduce rostirea greco-slavă ajunsă populară în unele regiuni românești (cf. *Constandin, Dinu* alături de *Constantin* etc.).

Fonetism cu caracter dialectal.

Vocale. a) Cu toate că influența lui *alb* și a derivatelor sale ar fi putut produce păstrarea lui *a* aton, el a trecut în *ă* în: *înălbi* (51).

b) *E* precedat de *r* se schimbă în *ă*, iar *i*, chiar și *î*, în *î*, scris de obicei cu *z*, în: *curărea* (298); *străg-* (27, 44, 46, 55, 110, 111, 165) alături de *strig-* (116, 123, 192), *stricații* < *stric-* (194), *utrăne-* (196, 204, 213, 230, 240, 251, 267); *părăt* (129), *pogoră* (96), *pogorât* (109), *urără* (49); nor-† (171), *țărăi* (132); cf. și *țăr* (132, 177), *țărz* (178).

c) *E* rezultat din *i* aton a trecut în *ă* după cons. + *r* în *lacrămi* (114, 126).

d) *E* după labială, *s*, *ș*, *ț*, *dz* a dat foarte des *ă*: *băură* (308), *îubăscă* (86, 302, 312), *scrăbăscă* = „scărbăscă“ (302), *slăbăscă* (188), *au mârșu* (313), *mulțemăscă* (118), *vamăș-* (129, 194, 200), *protivăscă* (45, 86) alături de *protivescă* (86), *proslăvăscă* (201); *să* = „se“ (27, 29, 42, 44, 46, 48, 49, 51, 52, 55, 93, 94, 96, 100, 107, 108, 115, 116, 130, 132, 150, 181, 191, 197, 297, 300, 304, 307, 308, 309, 314, 315 etc.) alături de *se* (115, 299 etc.), *m'adusăș[i]* (187), *adusă-ș[i]* (192), *dusă* (307), *închisără* (192), *învisă* (196), *mearsără* (306), *Moisăi* (304) alături de *Moiseiu* (133), *Moisei* (304), *casăi* (184, 193, 198) alături de *casei* (passim), *însătoșază* (93), *pusăș[i]* (48) alături de *puseși* (48), *pusără* (45, 308), *rupșă* (49), *sămnul* (307), *însămna-* (124, 299), *spusăr[ă]* (312), *stănsără* (171), *strănsăș[ă]/ră* (308), *săcului* (184), *spășănie* (173) alături de *spășenie* (166, 168, 172), *spesenie*

(passim), *sp[ă]sescu* s. *sp[e]sescu* (120), *înșălătoare* (280) alături de *deșert-* (passim) etc., *țâsut* (192), *înțelept* (202) alături de *înțelept-* (29, 300, 306, 308, etc.), *înțelegere* (132), *înțelegerii* (306); *flămândăscă* (93) etc.

e) În aceeași poziție *i* a rezistat mai bine decât *e*, păstrându-se în forma sa originală: *folosindu* (99), *lipsiți[i]* (307), *mărturisind* (97), *părăsi-* (190, 194), *răsipimu-n[e]* (315), *rămășițe* (46); *înpuțită* (188), *ținut* (181, 182 etc.), *ține* (198); *dzi-* (passim) *dzice* (passim); *păzitorul* (128), *nerăzimat* (209); *jidovască* (133) etc. Despre forma *dzuo*, care a trebuit să se nască din *dzăuă* prin asimilație, se vorbește în alt loc.

f) Un *ę* (*e* deschis) se redă probabil în grafiile: *înainte* = „înaintea“ + un atribut în genitiv ori pron. posesiv (133, 201, 297, 298, 300, 302, 308, 309, 312, 314), *voe ta* (123), *înpărăție ta* (169), *spăsănie noastră* (173), *dreptate ta* alături de *dreptatea ta* (29), *veni vreamă de ne adus[e]* (177), *toată noapte* (178, 179), *miercuri noapte spre ȝoi* (181), *nebunie mea* (201), *spre răspântie lumii* (202), *priimește* (172) și *primește* alături de *priimește* (91, 92, 118, 129, 194, 199), și *primește* (145), *întru toată vreme vieții mel[e]* (202), *la al unsprădzecele ȝas* (202), *mulțime păcatorilor* (203), *luminează minte, care se întunecă* (203), *pleacă ureche ta* (203), și *așea izbândi cetate o muțere bună* (307), *până la Ethiopia* (308), *cu mente și înțe[le]pciunea smereniei* (34), *[a dzilei] aceștie* (202), *ei* (= „i-ai“) *făcutu* (202), *decii* (162, 170, 182) alături de *deacii* (137), *deaciă* (306), *presfintei* (204), alături de *preasfânt-* (42, 125), *înțelegere* (132) alături de *înțelegerii* (306), *mel[e]* (204) alături de *meale* (passim), *trece* (162, 164, 168, 176, 206) alături de *treace* (98, 108, 196, 197, 198), *boerul* (203) alături de *boării* (304) etc.

Prin analogie falsă se scrie în schimb: *[Leage-i puseși lui] pe calea* = „pe cale“ (48), *de măhnirea* = „de măhnire“ (203), *ceal* = „cel“ (306).

g) Dovezi pentru existența lui *o* (*o* deschis) în graiul lui Antonie par a fi: *omoră* = „omoară“ (86), *să să roge* (116), *groznițe* (129), *bola* (181), *să dor[mă]* (308).

h) La redarea rostirii dialectale cu *o* în loc de *u*, ori invers, trebuie reduse și formele: *conteneăște* (45), *despoitor-* (125, 164, 166, 170, 171, 174, 202) alături de *despuitor-* (42, 62, 86, 94, 118, 119, 147, 149, 150, 186, 191, 196, 198) și *despuetură-*

(52), *bosiocă* (51), *ostenința* (280) alături de *ustenința* (280) și *muldoveani* (132). În schimb în *rostolu* (201), *libovol* (167), *catarol* (178), *noo* = „nou[*l*]”, poate chiar și în *romănie* (134), avem de a face cu o particularitate grafică: *o* în loc de *oș* sau *ș*.

Amintim în acest loc că diftongul *oa* s'a scris o singură dată cu *u* în loc de *o*: *tuată* (53).

i) După *m*, *ș*, *ț*, *dz* nu se scrie *î* final care în Moldova nu se rostie, cum nu se rostește nici astăzi provincial: *spune-m*, *dă-m*, *să-m*, *fii-m*, *trimite-m*, *nu-m*, *tu-m*, *îm*; *îș*, *să-ș*, *astădz* (122), *m'adusăș* (187); *îț*, *ce-ț*, *nu-ț*, *ț-au îngăduit* (203), *goniș* (94), *toș* (passim), *cărț* (132), *învățaș* (133), *bărbaș* (306), *chemaș* (310), *veș* (307) etc.

Formele *țăr* (132, 177), *țărz* (178), *or* = „ori” (314) etc. arată că și după *r* uneori nu se rostie *î*.

Diftongi. a) Ea foarte adeseori dă *a* după labială, *s*, *č*, *ğ*, *ț*, *ș*: *bat* = „beat” (180), *spodobască* (209), *margă* (85), *margă* (170, 305, 317) alături de *mearsără* (306), *tocmala* (298), *trupască* (198), *izbăvască* (203), *jidovască* (133), *lovască* (310); *sara* (28, 183), *lipsască* (297), *spăsască* (134); *čarcă* (202), *rătăcască* (132), *strălučască* (186); *ğana* (45); *sf(i)nțască* (42), *țara* (passim) etc., alături de care găsim și forme cu *ea*.

Conjuncția *dacă* < *deca* însă se prezintă în forma mijlocie *deacă* (306).

b) Diftongul *iu* a fost redus în: *cer-* (33, 41, 42, 56, 96, 123, 124, 298, 315) alături de *ceriu-* (28, 42, 85, 93, 94, 95, 96, 109, 110, 115, 117, 312, 315); în *-tor* alături de *-toriu*: *agiutor* (99, 123, 194, 195, 202), *cercetător* (42), *dătător* (41), *cuptorul* (110), *făcătoru* (87), *făcătorul* (97, 191, 192), *măngăitorul* (41, 195), *măntuitor* (193), *păstor* (121), *păzitorul* (128) etc. alături de *agiutoriu* (28), *făcătoriu* (98) etc; *tălhar* (315); *lubov* (126) și *libovol* (167) alături de *lăubov* (280); *ertăcini* (181), *înțelepcinșef* (306) alături de *slăbiciune* (183), *putregiune* (34, 57, 103), *neputregiune* (315), *minčunoasă* (299), *iușor* (150), *iușura-* (83, 128, 169), *priveghă* (182) alături de *priveghindu* (115). Probabil peste o formă *lăuterani* s'a ajuns la *litereani* (311).

c) Diftongul *ie* s'a redus în *utrăne* (204, 213, 230, 240, 251, 267), *blajene*, *vrabie* etc. De la formele reduse avem pluralele: *blajenile* (315), *vrabile* (303) etc. Tot așa și în *măngăitorul* = „măngăietorul” (41, 195), *despuitor-* s. *despuitoriu*, *despoitor-* s.

despoitoriu- < *despuietoriu* (42, 62, 86, 94, 118, 119, 125, 145, 149, 150, 164, 170, 171, 174, 186, 191, 196, 198, 202 etc.).

Consonante. a) Consonantele labiale uneori sânt alterate: *her* (9, 303), *hi* (52, 62), alături de *fi-*, care e mai des, *fiu-* etc.

b) Ca și în textele cele mai vechi, în verbul *putredî d n'a trecut* în *dz* sub influența lui *putred*, plur. *putrezi*: *nu s[ă] va putredî* (305); cf. însă *putredzi* [*sintu*], plur. lui *putred* (305).

c) *V* inițial s'a schimbat în *h* în: *hulturului* (88), în vreme ce *viclean-* (43, 150, 280) < ung. *hitlen*, *viclesug* (50) < ung. *hitlenség* s'au desvoltat tocmai în sens invers.

d) *Z* de origine latină, precum și cel derivat din un *d*, se prezintă aproape totdeauna ca *dz* (*s*): *astădzi* (42, 122, 315), *astădză-i* (198), *audzi-* (114, 306 etc.), *dzi-* (passim), *dzuo*, *dzua*, (passim) *dzice-* (182, 191, 193, 198, 199, 201, 308, 310, 313 etc.), *Dumnădzău*, *D[ʉ]mn[e]dzău* (passim), *îmblândzi-* (33), *miădză-noapte* (182, 202), *ordzu* (310), *să rădză* (46), *râspunzi* (191), *vedzi* (49, 124), *să vădzū* (35), *să vadză* (44), *vădzute*, *nevădzute* (96, 197), *urdzi* (298), *urdzirea* (298), *botedzū* (97), *cuvintedzu* (201) *să-ș[i] găteadze* (299), *să să îndrepteadze* (50), *îndrepteadză* (56, 57, 129, 199), *îndreptedzi* (297), *înfriçoșadză* (45), *îngreuîadze* (129), *lumineadză* (109, 120), *luminedzi* (109), *minuneadză* (123), *unbreadză* (123); *voevodzi* (119, 308), etc. Cf. totuși *pierzătorul* (190), *nerăzimă* (209), etc. Cu *dz* se scrie și *budză-* (201), a cărei etimologie e nesigură. Cazurile cu *z* sânt foarte rare: *amiădzăz[i]* (179) alături de *amiădzădz[i]* (180), *miazăzū* (181) etc.

e) În loc de *j* inițial și intervocalic în cuvintele de origine latină găsim în tot locul *ğ*: *agîutoriu-* s. *agîutor-* (28, 123, 194, 195, 202), *agîut-* (189, 301), *agîutătoare* (129), *agîunge-* (57, 86, 114), *ğoi* (179, 181, 182), *ğos* (55, 182, 197, 310 etc.), *gîudeca-* (28, 50, 97, 301), *gîudeț-* (44, 48, 58, 88, 91, 119, 128, 149, 188, 189, 208, etc.), *gîumătate* (181, 182), *gîunghearea* (199), *încungîura-* (45, 57, 66, 280), *putregîune* (34, 57, 103), *neputregîune* (315), ș. a. Scrierea cu *ğ* a lui *gîupăn-* (314) și a derivatului din acesta *gîupăneas[a]* (314) arată că acest cuvânt este vechiu în limba noastră.

f) Articolul enclitic *l* a dispărut în câteva cazuri întocmai ca în graiul popular de astăzi, rămânând să fie înlocuit prin vocala care-l precedă.

Astfel înaintea pronumelui posesiv: *fiu-său* (311); apoi: *s'au tăcut lucru[l]* (185), *în târgu[l]* *Șetin* (177; cf. *târgul Șetin*, *ibid.*), *noo* (= „nou[i]“ *ană* (178), și poate: *grău[l]* *ia[u]* *fo[stu]* *încă[l]ci[t]* (180).

Accidente generale. *Analogie*. Cuvintele care încep cu *îm-* au schimbat pe *-m-* în *-n-* după analogia celor ce încep cu *în-* atât când corespunde unui *-m-* latin: *înbla-* < *ambulare* (85, 132, 177, 191), *înpărat-* < *imperator* (33, 35, 41, 43, 58, 110, 112, 115, 300, 301, 304, 308, 310, 313, 314), *înpărășie-* (43, 93, 97, 202), *înpărăș-i a se* ~ (27), *unbreadză* (123), derivat din *umbră* < *umbra*, cât și când e născut din *n* în urma influenței labiale următoare: *înprumut* (300), *înblândzi-* (33), *înbogăși-* (301), *înpărși-* (55), *înpiedecat* (118, 189), *înpietritura* (144), *înprăștie* (46), *înpreună* (132), *înprotivă* (305) etc. Tot așa e și *sinbătă-* (179, 183) alături de *simbăta* (307) și *so[m]bot[ă]* (178).

Apocopă. Forma *ceai* în loc de *cea* din *ceai de ȝos facere* (197), care se aude și astăzi provincial, pare a fi o formă apocopată din *ceai*.

Asimilație. *Ă-a* > *a-a*: *lasare, lasași* (101), *lasatul* (184), alături de *lăsa-* (passim); *pocaanie* (145) alături de *pocăanie* (207).

Ă-e > *e-e*: *adeverecăunea* (190); *nedejdui-* (28, 44, 46, 49, 66, 113, 118, 125, 128, 172, 193, 200, 297 etc.), *nedeajde-* (55, 128, 184, 192); *spesenie* (passim), *spes[e]scă* (119) alături de *spăst-* (passim).

E-i s. *i-e* > *i-i*: *bini* (297), alături de *bine* (passim); *vini* (174, 305), *vinitu* (202), *vini[n]d* (202) alături de *veni-* (passim), *necridinčos* (300) alături de *credinčos-* (300, 315), *Eclisăst* = „Eclesiast“ (303). *E* s'a asimilat cu *î* cuprins în consonanta palatală *č* în: *fičor* (280, 281, 304, 308, 310, 314), *fičoară-* (31, 92, 96, 112, 116, 140, 151, 168, 173) alături de *fečoară-* (passim). Peste forma *striinătate* < *streinătate* s'a născut *strinătate* (178), cf. *strein-* (132, 177, 190), *streina-* (132), iar *moșninaș* (149) s'a luat după *moșnini-* < *moșneni* = „moșteni“ (149).

E-i (< *î*) s. *i-e* > *e-e*: *demeneață* = „demineață“ (132, 304).

E s. *i-ă* > *î* sau *ă-ă*: *odănăoară* (215), *nice dănăoar[ă]* (202); cf. în alte texte *dinăoară* < *de-(u)na·hōra*.

E-a > *ea-a* apoi *a-a*: *sarafim[i]* (34); dar cf. *serafimi* (57).

Ă din grijă a fost asimilat de *j* precedent dând *grije* (197) (Cf. și *grijești* 187, 201).

I sau *ie* din *despuitor* s. *despuitoriu-* (42, 62, 86, 94, 118, 119, 147, 149, 150, 186, 191, 196, 198) și *despuetură-* (52) a asimilat pe *u* dând *o*: *despuitor-* s. *despoitoriu-* (125, 164, 166, 170, 171, 174, 202). Tot așa și în *vădoi* (200).

Tot prin o astfel de asimilație a trecut probabil și *î* după *s* și *dz* în *i*: *simbăta* (307), *sinbătă-* (179, 183), *sinbo[ță]* (179), *sirbască* (186) alături de *sărbie* (134), *singe-* (46, 112, 179, 181, 212), *singur* (43), *sintu* (30, 47, 48, 49, 50, 118, 121, 127, 172, 187, 188, 189, 193, 198, 200, 207, 282, 299, 305, 308, 309), *sintă* (109, 302) alături de *sântu* (127), *sintem* (85), *sintefi* (32), *[de] sirgu* (9, 69, 164, 208), *[de] sirg* (206) alături de *[de] sârgu* (109), *sîrguiaște* (50, 99) alături de *sârguiaște* (215), *osindi-* (126, 202, 280); *vădzindu* (192).

Peste o rostire cu *î* în loc de *ă* a trebuit să treacă *ă* în *î* în: *sigeata* (210), *sigetă* (211).

Tot așa peste *î* în loc de *u* s'a ajuns la *i* în: *simeștia*.

În sfârșit tot așa a trebuit să treacă *ă* după *ț* în *e*: [*pravoslavnică*] *credințe* (33), [*într'una*] *credințe* (57), [*cu*] *credințe* (99, 110), *cunoștințe* (297). *crușeri-* (47, 50), *crușe-ne* = „crușă-ne“ (85), [*de*] *fațe* (303), *mulțemăscu* (118), *pocăințe* (123), *socotințe*, [*cu*] *științe [sau fără] știință* (98), *științe, neștiințe* (121), *umilinte* (125).

De câteva ori, când cuvântul se scrie întreg, *Dumnezeu* e redat în forma provincială *Dumnădzău* (43, 54, 55, 125). E greu de spus dacă și formele scurtate trebuie cetite în această formă, ori ar putea fi vorba și de *D[u]mn[de]dzău*, cum le-am întregit. Evident, desvoltarea formei *Dumnedzău*, a fost ajutată de prefacerea anterioară a lui *e* în *ă* după *dz* în *Dumnedzău*, căci *e* aton astfel a putut fi asimilat ușor la *ă* următor. Forma *Dumnădzău* se găsește și la Dosofteiu (v. D. Pușchilă, *Molitvenicul lui Dosofteiu*, în AAR., s. II, t. XXXVI lit., p. 19).

În privința consonanțelor, asimilație s'a produs în *anina* (313) < *arină*.

Pe *toți trei* îl găsim trecut în *tustrei* (308).

Disimilație: *E—e* s'a disimilat în *i—e* sau *e—i*: *acoperimântul* (202) alături de *acoperemântul* (45); *nice* = „nici“ (passim); *besearică* (133); *brașil[de]* (183); *carile* (192), *deagitul[de]* (183) alături de *deagetil[de]* (306); *dirept-* (47, 53, 103, 106, 109, 114, 124,

178), alături de *derept-* (108); *facirea* (298), alături de *facere/ea/* (298); *înțeleagire* (109); *meastică* (300); *păcatile* (47); *petrică* (33, 123) alături de *pretrecere* (172, 177) și *petrecere* (86); *sufletele* (30, 41, 54, 98, 142, 186, 314) alături de *sufletele* (57); *tinereașilor* (47), *tinereașile* (111, 116) alături de *tinereașele* (112, 187); *deadiră* (309); *dimeneață* (297) alături de *demeneață-* (132, 304); *pominescū* alături de *pomenescū* (130); *vide* (282); poate și *citesc* (133), pentru care cf. forma regulată *cetesc*. Prin fonetică sintactică: *di* = „de” în *di cei* (52), *di cealea* (122) *di cel-* (171, 173, 174), *di departe* (303), *di pre* (46), *di pe* (102, 306), *di veac* (305), chiar și *di la* (311); *pi cei* (202), *pi ceia* (202), *pi cei* (172); *curățiaști-ne* și prin analogie *curețești-mă* (117); *fereaști-mă* (45); *izbăveaști-mă* (52, 144); *miluiaști-ne* (30, 31) alături de *miluiaște-ne* (41, 42, 196); *mtluiaști-mă* (35, 50, 113, 124, 126, 196) alături de *miluiaște-mă* (58, 118); *primeaști-mă* (194); *sp[ă]siaști-mă* (125); *spodobești-mă* (146) Nu s'a făcut disimilația în: *vă să va da* (139), *vă s'a da* (212).

O—o > u—o: *cucon-* (189, 302).

Metafonie. Metafonia cu *i* o întâlnim numai în *păinea* (42).

Nasalisarea vocalei. Dacă n'avem de a face cu simple greșeli de scris, consonantele *n* și *m* înainte de mute și lichide s'au pierdut de câteva ori în urma nasalizării vocalei dinaintea lor: *într'u* = („un”) (301), *fiid* (= „fiind”) (307), *vini[n]d* (= „vinind” s. „viind”) (202), *întăpin[ă]* = „întăpină” (202), cf. *tămpină-* (99), *tămpine* (164, 202), și *sobot[ă]* (178) alături de *simbăta* (307) și *sinbătă* (179, 183).

Fonetică sintactică.

Am amintit că prin fonetică sintactică s'au făcut disimilațiile: *di cel*, *di cei*, *di cealea*, *di departe*, *di pe*, *di veac*, *di la*, *pi cei*, *curățiaști-ne*, *miluiaști-ne* etc. În urma foneticei sintactice s'a ivit *ę* (*e* deschis) și s'a scris *e* în: *înainte* + un atribut în genitiv ori pron. posesiv, în sintagme ca *voe ta*, *înpărăție ta*, *spăsănie noastră*, *dreptate ta*, *nebungie mea*, *spre răspântie lumii*, *cu mente și înțelepciunea lumii*, *decii alături de deacii*, *deacia* (scris cu **Ѣ**), *la al unsprădzeacele čas* (202) etc.

În manuscrisul pe care-l studiem se întâlnește o singură dată cunoscuta cădere a lui *în-* după prepoziția *în*: *cela ce petreace în părăție cu Părintele* (117).

Pentru a încunjură hiatul sintactic, rezultat din întâlnirea unui cuvânt terminat în vocală cu altul care începe cu vocală, afară de eliziune, se întrebuițează și în acest manuscris mijlocul de a împreună, și grafic, vocala tinală a celui dintâiu cuvânt cu vocala inițială a cuvântului următor (t, ɪa, ʌ): *decii* (162, 170, 182), *deacii* (137), *deacița* (306), *ei* = „i-ai“ (202), *țai* = „i-ai“ (194, 198), *țau* = „i-au“ (305), *țai* = „te-ai“ (109, 112, 197), *neau* = „ne-au“ (54), *neai* = „ne-ai“ (29, 112), *leai* = „le-ai“ (55), *leam* = „le-am“ (183), *leau* = „le-au“ (186), *dea* (= „de-a“) *direapta* (114).

B) Morfologia.

a) Articolul enclitic. α) Asupra felului cum s'a păstrat articolul enclitic v. A. *Fonologie*, Fonetism cu caracter dialectal, Consonante, f.

β) Relevăm formele de gen.-dat. sg. *țărăi* (132), *casăi* (184, 198), *despueturei* (52), *dzilei* (127), *măntuirei* (52), *sărei* (201), *stărei* (121) etc. alături de *lumi* (84), *inimii* (85), *vieții* (109, 127, 187)

b) Numele. α) *Mână* are gen. sg. și pluralul *mănu-*: *lucrul mănu tale* (29), *mănule* (86, 165, 171, 190).

β) Genitiv analogic e *călii* = „căii“ (298).

γ) Ni se păstrează un singur plural în *-ure*: *lucruri* (44 alături de *lucruri* (127, 128, 129, 189, 202, 305, 308), *časuri*- (127, 132, 181), *chinuri* (315), *cinuri*- (187, 199), *fealuri* (181), *gânduri*- (300), *graiuri*- (44), *lațuri*- (124), *locuri* (123), *trupuri* (86), *zgăuri*- (46).

δ) *Suspin* are pluralul *suspini* (98, 200), *obiceiu-obiceae* (127, 130), *mătanie* tot *mătanie* (34), iar *patriarh* când *patriarhi*- (111, 115), când *patriarși* (120).

ε) Cum am amintit, nu s'a întâmplat metafora obișnuită la genitive și plurale a lui *a* tonic în *ă* în: *ranile* (191), *vrabile* (303), *înpușinari*[i] (178).

ζ) Vocativul în *-le* încă nu este obișnuit. Se întrebuițează numai vocativul în *-e* ori forma de nominativ: *biruitoare* (29, 34, 54, 58, 128, 161, 163), *despuitoare*, *despoitoare* (147, 149, 150, 166, 170, 171, 174), *oame* (62), *Hristoase D[u]mn[e]dzău* (passim), *Doamne* (passim), *Doamne împărat* (196), *Părinte și fiu* (196 etc.) ș. a. m. d

c) Pronumele. Pentru forma conjunctă a pronumelui personal de pers. a 2 a plur. ni s'a păstrat forma mai veche *vă* (193, 212), care nu s'a disimilat înainte de se rostit *să*.

d) Verbul α) Verbul *a putea* are la pers. I sg. forma *poč* (109, 111, 116).

β) S'a iotacizat pers. I sg. prez. ind. a verbului: *cadzju* (118, 191), cf. *audzju* (114), *morju* (115).

γ) La persoana a 3-a sg. verbul auxiliar are forma *au* (passim).

δ) Persoana I sg. a imperfectului indicativ apare fără *m*: *mă bucură*, *mă veselîia* (298), *mă postiîa și mă rugă* (312), *ședzuîu și plîngea* (312).

ϵ) Persoana a 3-a plur. a imperfectului indicativ are forma *-ă*.

ζ) Perfectele simple ale unor verbe reproduc formele tari ale conjugării latine: *dziș* = „zisei“ (65), *feciu* = „făcui“ (50), *feceș[i]* = „făcuși“ (79, 85), *feace* = „făcū“ (191, 298, 312), *puș* = „puseiu“ (128), *deade* = „dădū“ (306, 309, 310, 315), *învis* = „înviē“ (97, 315), *l-ai învis* = „l-ai înviat“ (114), *ne înplum* = „ne înplurăm“ (30), *trecum* = „trecurăm“ (178), *călcăm* = „călcărăm“ (178).

η) Persoana a 2-a sg. a viitorului se formează cu formele *verfi* (169, 302), *vrei* (302) și *vei* (passim).

θ) *Clevetesc* are pers. 2 sg. din prez. conjunctiv: *să cleveti* (301).

ι) Persoana a 3-a sg. din condițional se formează când cu forma *are* a verbului auxiliar: *mi-are hi dzis* (62), când cu *ar*: *să n'ar fi D[u]mn[e]dzău fostu* (169).

κ) Forme verbale perifrazate cu auxiliar + gerundiu sânt: *ar fi pământul tremurându* (169), *s'au fostu mîncănd unul pe altul* (310).

λ) O seamă de verbe se întrebuițează în forma pronominală, neobișnuită astăzi: *a se împărăși* = „a împărăți“ (27), *a se nedejdui-* (128, 193, 200) alături de *nedejdui-* (28, 44, 46, 49, 66, 113, 118, 125), *a se părăsi-* = „a părăsi“ (190), *a se răposa-* = „a răposă“, „a muri“ (184).

A se închină are și forma activă transitivă *a închină*, în urmare *închinat* = „adorat“ (197); *chinui* are forma activă intransitivă, însemnând „a se chinui“ (97, 119, 120).

C) Sintaxa.

a) Substantivul. α) În locul genitivului se întrebuițează înaintea numeralelor prepoziționalul cu *a*: *Prin mijlocul a doi tâlhar[i]* (169); chiar și: *pre mijlocul a mulți* (280, 282), *Puter[i] a cerului și a toț[i] sfinții* (203).

β) Urme de acuzativ fără *pre s. pe* sânt: *Încungîurâră ca un leu* = „ca pe un leu“ (45). *Și mă ascultă șerbul tău* = „pe șerbul tău“ (113). *Miluiaște-mă păcătosul* (58). *Curățești. mă păcătosul* (117). *Lăudă sufletul Domnul, lăuda-voi Domnul* (172). *Și adevăratu au scris acestu mai de apoi, care-l* (= pe care-l^e) *chemă Zoroavel* (309).

γ) Atribut în dativ avem în: *Cin časurilor* (41). *În al șeasele čas aceștii dzile* (197).

δ) Prepoziția *în* este de prisos la apozitie în: *în târgul în Perno* (132), *în târgu în Ștetin* (177), cf. *târgul Ștetin* (177).

Pronumele. Uneori se întrebuițează forma tonică a pronumelui în locul celei atone: *C[ân]tar[e] nedestoinică aducă fie* (201) *Pe tine rugăm, rugămu-te* (54). În acest caz pronumele personal aton lipsește, ca și în altele în care astăzi sântem obișnuiți să-l întrebuițăm expletiv: *într'altă limbă care nu înțeleg* (= „nu o înțeleg“) *oamenii* (133). Mai des este însă uzul expletiv: *îm[i] giudecă mie* (28), *le conteneăște lor* (45), *să ne pue pe noi* (57), *dă-m[i] mie* (199), *și m[i] dă mie* (199), *fiiul acesta-l roagă* (118), *cela ce l miluiaște săracul* (299). Expletiv, dar, în urma atracției, nepotrivit este întrebuițat pronumele în: *aceluia iadul sufletul nu-l* (în loc de „nu-i“) *va luă* (108).

Articolul enclitic. α) În urma inadvertenței traducătorului lipsește articolul enclitic în *leau scos din limba sirbească pre limbă* (= „limba“) *românească* (186); *Doamne împărat* (= „împăratul“), *cel naltu și slăvit* (196); *a preacinstite* (= „a preacinstitelor“) *a tale măn[u]* (197).

β) Fiind vorba de persoane cunoscute, s'a pus articolul enclitic în: *Și pre mene nu mă urgisi ca pre tâlharul și pre curvarul* (200) Dar ar putea tot așa de bine și să lipsească.

γ) În mod firesc și normal s'a articulat și numeralul *unul* (= „singur“, „singuru.“) față de articolul nedefinit care în aceleași împrejurări rămâne nearticulat: *că unul și sărac sintu* (49); *Credzu întru unul D[um]n[e]dzău* (96); *Că numai tu unul carele ai pgorât din ceru* (109).

δ) În urma topicei a trebuit să se articuleze substantivul în: *D[u]mn[e]dzăeștilor cărților tale* = „dumnezăeștilor tale cărți“ (125).

ε) Pronumele *însu* rămâne de obicei nearticulat după prepoziții: *pre îns* (191, 280, 299), *pre îns[ă]* (200, 297), *pre înși* (9), *pre înș[i]* (45, 46, 194, 311), *pri înși* (100), *spre înș[i]* (280), *într'ănsă* (127, 305), *într'ănsu* (181), *într'ănsu* (301, 302, 305), *de îns* (302) alături de *cătră însul* (27), *de însul* (48).

ζ) După *tot* substantivul rămâne de obicei nearticulat: *în toate zilele* (47, 137, 298, 307), *în toată vremea* (298). Se articulează însă dacă urmează un atribut: *Întru toate zilele vieții mele* (28, 127).

Articolul prepozitiv *al*. A se întrebuințează adesea pentru toate formele de plural ale articolului prepozitiv *al*: *A lui D[u]mn[e]dzău cuvântu* (34). *Ceale neștiute a mele* (47). *Glasul cel de rugă a păcătoșilor* (99). *Psalmii vecernii și a demeneții* (132). *La Ștetin a Șfeșilor* (134). *Țasul cel de apoi a dzilei aceștie* (202). *Puter[i] a cerului și a toș[i] sfinții* (203). *Poftele a mele a iubirei trupului* (188). *Un om a lui Dum[n]dzău* (314).

β) E de prisos a în: *Dziua a preaslăvitei învierii tale* (186). *Poftele a mele a iubirei trupului* (188). *A preacinstite a tale mân[u]* = „a preacinstitelor tale mânu“ (197).

Verbul. α) Uneori se întrebuințează verbul *a fi* cu dativul în locul formelor corespunzătoare ale verbului *a avea*: *Ținerea lui D[u]mn[e]dzău și celora ce să tem de însul* (48). *Acelora iaste înpărâșia ceriului* (93). *Că nu iaste număr lucrurilor mele celor reale* (112). *Ce răspunsu îm[i] va fi mie* (188).

β) Copula lipsește în: *Cumu i răpegiunea apei, așa inima înpăratului* (301). *Cumu-i omătul vara și ploae în vremea seacerii, așa fără cinste nebunul* (303).

γ) Unele verbe se construiesc cu dativul, după modelul slavon, ca și în textele cele mai vechi: *îm[i] giudecă mie* (28), *le contenește lor* (45).

δ) Construcții mai puțin obișnuite ale unor verbe sânt: *în-sătoșează pentru dreptate* (83), *gândindu de chipul tău* (190).

ε) Pentru introducerea conjunctivului în propozițiuni secundare finale se întrebuințează și *pentru*, nu numai *ca*: *pentru să înțeleagă* (133).

Asperități sintactice și anacolutii. De acestea sânt relativ puține. Dăm câteva exemple: *Și nedestoinică pe sine mă făcuu milei tale* (192). *Cel înțelept luminile sal[e] gătescū* (202). *Mai bine să petreci într'u[n] loc pustiiu decât să petrec cu muiar[e] svadnică* (301). *Să le ție ca s[ă] le dai numai oamenilor celor înțelepți* (306).

Topica. Topica în general este destul de firească. Rare ori găsim propoziții sau construcții împotriva cărora s'ar putea ridică obiecțiuni din acest punct de vedere: *De toate cealea ce le plinescū întru viața mea spurcate* (127), *să-m[i] dea mie pe calea cea adevărată să trecū* (112). *Să n'ar fi D[u]mn[e]dzău fostu* (169). *Ar fi pământul tremurându* (169).

Repetiții stilistice. Din punct de vedere stilistic relevăm repetiția: *Toată înpreunarea, toată va străgă* (55), precum și pe cea următoare, care alcătuește un interesant chiasm, tocmai invers decât cum îl cer regulele sintactice ale limbii noastre vechi, adevărat numai pentru formele atone ale pronumelui, în vreme ce aici cea dintâiu formă e tonică: *Pe tine rugăm, rugămu-te* (54)

D) Lexicul.

a) Elemente latine. Inregistrăm o seamă de elemente latine dispărute astăzi cu totul, altele cu forme și sensuri vechi, ori întrebuițate rar¹: *acmu* = „acum“ (27, 33, 34, 41, 43, 45, 51, 53, 117, 118, 167, 168, 182, 187, 189, 194, 195, 196, 198, 200, 201, 215, 305), *amu*, coresp. slav. *u*, *ubo*, *uže* (46, 85, 187, 188, 202), *ași* = „așa“ (305), *atunce* = „atunci“ (53, 305), *căce* = „căci“ (85, 170, 301), *cândai* = „cândva, cumva“ (205), *cariu* = „vierme care roade lemnul“ (302), *ce* = „ci“ (198), *cineș* = „fiecare“ (308, 309), *cură* = „curge“, de-aici *curăre-* (298), *cuvânt-* = gr. *λόγος*. lat. „verbum“ (58), *deacă* = „dacă“ (306), *dirept-* = „drept“ (47, 53, 103, 106, 114, 178), *derept*, *dirept drept* = „pentru“ (*derept aciaia* 108, *dirept* √ 109, *drept* √ 47), *direptate* = „d dreptate“ (85), *deșert (întru* √ = „înzadar“) (47, 86, 166, 171, 280), *despune*, de-aici *despuitor-* s. *despuitoriu*, *despoitor-* s. *despoitori-* = „stăpân“, „biruitor“ (42, 62, 86, 94, 118, 125, 145, 149, 150, 164, 166, 170, 171, 174, 186, 191, 196, 198, 202), *fără* = „afară de √“ (109, 215), *feri-* = „păzi“ (44,

¹ Etimologiile cunoscute nu le dăm.

49, 89—90), *ferice* (*ferice de* ↪) = „fericit“ (93, 94), *giudeț* = 1°. „judecător“ (48), 2°. „judecată“ (44, 58, 88, 91, 119, 121, 128, 149, 188, 189, 206, 208), *îns-* = „dânsul“ (9, 27, 45, 48, 100, 107, 127, 181, 191, 194, 200, 280, 197, 299, 301, 302, 305, 311, cf. *dânsul* 313), *iușor* = „ușor“ (150), *iușura-* „ușură“ (83, 128, 169), *încai* = „încalte“ (189), *înpărăți-* (*a se* ↪) = „a înpărăți“, coresp. slav. ВЪПРАСА (27), *întări-* (*a se* ↪) = „a persista“ (299; cf. și *a întări* = „a face tare“ 298), *întro* = 1°. „în“, „întru“ (28, 29, 30, 33, 46, 47, 50, 85, 86, 94, 95, 96, 109, 110, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 130, 133, 188, 192, 195, 198, 202, 298, 300, 301, 308; *întro tot s. totu* = „înainte de toate“, „cu totul“ „atot“ 32, 33, 41, 55, 56, 188, 196, 201, 315; cf. și *cu totul* 35), 2°. = „dintre“ (193), de-aici *dintro* = 1°. „din“ (4, 108, 188), 3°. = „dintre“ (193), *măduțariu* = „membru, parte a trupului“ (203) *mărturisitor-* = „martir“ (116), *measer* = „sărac“, „sărman“ (93), *nemică* = „nimic“ (180, 181), *nice* = „nici“ (4, 202, etc.), *nontru, din* ↪ = „din năuntru“, „din lăuntru“ (87), *nusul, cu* ↪ (298), *răposa-* (*a se* ↪) = „răposă, a muri“ (184), *rost-* = „gură“ (44, 100, 193, 199, 205, 282), *pasă*, pers. 2 sg. imper. prez. a lui *pàsă* = „a merge“, „a păși“ (314), *plini-* = „împlini“ (127), *să* = „dacă“ (169, 302, *se* 305), *săvai* = „măcar“ (136, 143, *săva* 136), *spre* = 1°. „pe“, „asupra“, „de-asupra“ (53, 197, 303), 2°. = „peste“ (*spre măsură* 129), 3°. „cătră“ (298), 4°. „pentru“ (199, 299), *șerb-*, *șearbă-* = „rob“, „roabă“ (27, 29, 30, 58, 78, 82, 85, 98, 112, 113, 118, 119, 125, 126, 130, 140, 151, 170, 194, 195, 215, 282, 310), *tinde* = „întinde“ (110, 165), *tun-* = „tunet“ (311), *vie* (*apă* ↪) = „curgătoare“ (199)

Vechi sânt și: *giupăn* = „domn“, „stăpân“ (314) și *giupăneasă* = „doamnă, stăpână“ (314), care după G. Giuglea (*Dacoromania*, III 606—610) derivă din **giupanus* (< **gypanus* < γύπην), ca și *tâmpina-* = „întâmpină“ (45, 99, 202, 164; *întâ[m]-pină* 202), derivatul lui *tâmpenă* s. *tâmpână* < **tympenum* s. *tympanum* (cf. Pușcariu, *Dacoromania*, III. 396).

b) Elemente slave: *blagoslovi-* = „binecuvântă“ (29, 31, 33, 103, 114), *blajene-* = „fericire“ (93, 173, 315), *bogorodiță* = „Născătoare de Dumnezeu“ (121, 130, 149), *bogoslov-* = „teolog“ (108), *čas-* = „rugăciune spusă la anumite ceasuri“ (41, 58 etc.), *cin-* = 1°. „ordine“, „rândueală“ (41, 90), 2°. = „ceată“ (95, 119), *conet-* = „sfârșit“, „încheiere“ (35, 117), *chiot* = „chivot“, „cort“

< rut. *k'iot* < p.-sl. *kivotŭ* (304), *crov-* „acoperemânt“, „scut“ (45), *dărștină* = „cămașă de lână dură, purtată în semn de jale“ (308), *destoinic-* = „vrednic“ (85, 191, 198, 306; *nedestoinic-* 35, 58, 85, 112, 118, 125, 126, 140, 170, 192, 194, 201, 306; *destoinicie* 113), *dihanie* = „fuiță“ (201), *găvozdi-* = „a ținui, a pironi“ (112, 315), *gălčavă-* = „glas“, „strigăt“, „zgomot“ (111, 193, 206), *glavă-* = „capitol“ (297, 298, 299, 302, 303, 304, 308, 310, 313 etc.), *gospodî* = „domn“, voc. „doamne“ (116), *goște*, plur. lui *gost* (*ce-s împotriv[ă] pălcur[i] i goște*), probabil < slav. *gosti* „Gast, Fremder“ (149), *i* = „și“ (149), *imrecă* = „anume“, „cutare“ (119, 120, 125, 126, 194), *iscusit-*, der. din *iscusi-* = „păjit“, „încercat“ (306), *iscușenie-* = „ispită“ (144), *ispovedui-* = „spovedui“, „spovedi“, „mărturisii“ (308), *ispovedanie* = „spovedanie“, „mărturisire“ (167), *izbăvi-* = „mântui“ (32, 43, 49, 50, 110, 121, 123, 127, 128, 144, 189, 198; *izbăvitoriul* 32, *izbăvitor* 206), *izvod-* = „text original“ (134), *jitie* = „viață“ (172, 177), *liubov-* (34, 110, 125, 280, *lubov* 126, *libovol* 167), *măcenic-* = „martir“ (32, 116, 119), *meseță-* = „lună“ (134, 147, 178), *mierță-* = „măsură de bucate“ (310), *milă* = „îndurare“ (47, 50, 121 etc.), *milui-* (33, 43, 57, 93, 121 etc.), *milostiv-* = „îndurător“ (93, 105, 117, 164), de aici *milostivi-* (129) și *milostivire* (168), *milostenie* = „dare, împărțire de milă“ (126, 297, 301), *mirean* = „laic“, „cel ce nu e preot s. călugăr“ (33), *mitră* = „acoperemântul capului mitropoliților și episcopilor“ (304), *molie* = „Motte“ (Tinea) (302), *molitvă-*, *molitfă-* = „rugăciune“ (108, 118, 130, 162, 186, 201, 204, 210, 213, 214, 227, 230, 235, 237, etc.), *năpaste* = „ispită“, „încercare“ (43), *[n]epriator-* = „nepriitor“, „neprieten“ < *prii* = „a fi favorabil, binevoitor cuiva“, „a ajuta“, „a ocroti“, „a sprijini“ (124), *obedniță-* = „slujbă“ (87, 172), *obidit* < *obidi-* = „asupra“, „năpăstui“ (88, 99, 127), cf. și *obidui-* (302), *ocăzui-* = „arăta“ (81), *ocina-* = „moșteni“ derivat din *ocină*, (46, 93, 173), *ot-* = „din“ (281), *otpusť-* = „cântec final“ (196), *otroc* = „copil“, „june“, „tânăr“ (110), *pocaanie* = „pocăință“ (38, 145, 193, 194, *pocăanie* 207), *poclaneanie* = „închinare“, „mătanie“ (32 etc.), *pâlc-* = „ceată“, „groapă“ (149), *podobi-*, *a se ~* = „a se împodobi“ (307), *pol* = „jumătate“ (179, 180, 182), *pravilă* = „lege“ (137), *pravoslavnic-* = „drept-credincios“ (33, 132, 134), *prăznui-* (315), *preacistă-* (118), *preagreși-* (103), *preapodobnic-* „preasfânt“ (120), *preaslăvi-* (33, 34, 186), *priiaten* = „prieten“ (303), *priimi-* (91, 92, 118, 129,

172, 194, 198, 199, *primi-* (145, 202), *proslăvi* = „a mări“, „a laudă“ (28, 173), *preditece* = „înainte-mergătorul“ (119), *priceștenie* = „cuminecătură“ (179), *pritce* = „pildă“, „parabolă“ (297), *pustnic* = „cel ce trăește retras în pustie“ (120), *rod* = „neam“ (92, 126, 166), *săblăzni-* = „sminti“ (108), *săbor* = „adunare“, „sinod“, „sobor“ (95), *săbornic-* = „universal“ (97), *samareanin-* = „din Samar“ (198), [*de*] *sirgu* (9, 69, 164, 208, *sirg* 206, *sărgu* 109), *sirgui-* (50, 99, *sărgui-* 215; cf. *Dacoromania*, III 1088), *slavă-* = „mărire“ (41), *slăvi-* = „mări“, „laudă“ (98, 196), *smerenie-* = „umilință (126), *smeri-* = „umili“ (passim), *sol-* = „trimis“, „vestitor“ (281), de-aici *soli*, *solitor-* (206), *spăși-și spesi-* = „mântui“ (passim), *spăsenie*, *spesenie* (32, 166, 168, 172, 173 etc.), *spodobî-* = „învrednici“ (28, 121, 186, 213, 315), *stidi*, *a se* √ = „a se rușină“ (46, 49, 81, 85, 100, 282, 304), de-aici *stidiță* = „rușine“, „rușinare“ (282), *stoli-*, *a se* √ = „a se adună în stol“, derivat din *stol* (101), de-aici *stolire* = „stol“, „adunare în stol“ (57), *s[ve]ti* s. *s[ve]tîi* = „sfânt“ (34, 108, 115, 118, 170), *sventite* = „sfințițe“ (123), *tij* = „tot așa“, „în același chip“ (180, 311), *tocmi-* = „îndreptă“, „orându-i“, „dispune“ (32, 47, 48, 79, 123, 187), *tretii* = „al treilea“ (41, 54, 81), *trezvire*, derivat din *trezvi* (179), *tro[i]ță* = „treime“ (31, 42, 93, 117, 124, 130, 173, 204), *ugodnic-* = „îndatoritor“, „slujitor“, „cinstitor“ (209), *utrâne-* = „slujba de dimineață“ (204, 213, 230, 240, 251, 267, 296), *vărșe* „coș de nuele de răchită de prins pești“ (282), *vecernie-* = „slujbă de seara“ (35, 132, 201, 213, 227, 237, 248, 268, 276), *voevod* = 1. „arhanghel“ (119), 2°. = „conducător de armată“, „general“ (308, 314), *voroavă-* = „vorbă“ (198), *vorovi-* = „vorbi“ (199), *vraciu* = „doctor“ (211), *vistear-* = „tesaur“, „comoară“ (41), *zavistie* = „invidie“, „clevetive“ (210), *zavistru*, idem, (127).

De origine tătărească (giagataic *aslam*) este, dar ne-a venit prin rus. *oslamă*, cuvântul *asl[a]m* „camătă“, „dobândă“, „uzură“ (62).

Mai adaugem că aproape toate numele proprii, de persoane biblice, popoare, țări, ale lunilor și chiar ale unor zile, prin fonetismul lor arată proveniență slavă: [țara] *Pomorscă* = „Pomerania“ (134) alături de *Livonia* (132, 134), *Moscă* = „Moscova“ (181), *C[surfur]ștea bra[n]de[m]burschii* (177), *Petră* (196), *Perno* (132), *Ishod* = „Eșirea“ (304), *Trstva* = „Cartea împăraților“ (310, 314), *Izrail* (168) alături de *Izdrail* (83), *Izrail[i]tean-* (314) alături de

Izdrail[i]tean- (50, 308), *Ĭuditha* (307, 311) alături de *Iudijt[aj]* (314) și *Tavifta* (110), *S[ava]oth* alături de *Savaoft* (95), *noemvrie* (178), *dechenvrie* (178), *ghenarie* (178, 179, 180, 181, 184) etc.

Dacă pentru *simbătă* (307), *sinbătă-* (179, 183) putem porni de la un romanic **sambata*, pentru *so[m]bot[ă]* însă trebuie să ne gândim la slav. *šabota*, mai ales că întâlnim și pe *sread[aj]* (181). *Ștetin* (134, 177) și *Șfet-* (139), *șfeșesc* (177) au putut veni și din nemțește.

c) Elemente grecești. Dintre elementele grecești relevem pe *cucon* (189, 302) „copil“, pentru care cf. n.-gr. κοκκῶνα = „gnädige Frau“, κοκκωνίτσα = „Fiăulein“, apoi rom. *coca* = „Bébé“ și it. *cucco*, (dial.) *coc* și *cuccolo* = „Lieblingskind“.

d) Elemente ungurești: *birui-* (90, 108, 115, 116, 196, 207, 213; *biruitor-* = „stăpân“, „domn“, „despuitor“ 29, 34, 54, 58, 128, 161, 163, 187, 195, 210; *nebiruit* 55), *chinui-*, derivat din *chin* (97, 119, 120), *îngădui-* (121, 136, 203), *măntui-* (28, 41, 44, 85, 280 etc.; *măntuitor-* 32, 41, 47 etc.; *măntuire* 54, 96, 198 etc.), *meșter* (305), *meștersug-* (215), *ponoslui-* = „a se plânge“ (62, 94; *ponosluire* 30, 282), *sălaș-* (33), *sălășlui-* (41, 211), *samu* = „număr“ (190), plur. *sămi* (313), *viclean-* = 1°. „înșelător“ (280, 2. = „dracul“ (43, 150), *viclesug-* = „înșelăciune“ (50), *zgău-* = „pântece“ (31, 53, 84, 120; scris *zcăul* (170), după o comunicare a Dlui G. Giuglea < ung. *zugó* „mitra, uterul scroafei“¹.

e) Înțelesuri deosebite de cele de astăzi. O seamă din cuvintele pe care le găsim în scrisul lui Antonie, fie ele de origine latină ori streină, se prezintă cu un înțeles deosebit de cel actual, ori fiindcă ne păstrează înțelesuri mai vechi, ori fiindcă redau înțelesul cuvintelor slave pe care le traduc. Dăm aici câteva exemple, rămânând ca despre derivate și compuse să vorbim în alt loc: *acoperi-* = „apără“, „scuti“ (146), de-aici *acoperemânt-* (45) s. *acoperimânt-* (202), *asemenea* = „asemănare“ (187), *biruitor-* = „stăpânitor, stăpân, domn, despuitor“ (29, 34, 54, 58, 128, 161, 163, 187, 195, 200), *cădeă* = „a se închină“

¹ Cuvântul unguresc numește propriu partea de trup care produce neliștea scroafei înainte de a se împărechia s. vierfi și o îndeamnă să facă sgomot și să „sbiere“ (ung. *zúg, zúg-búg*) după vier. Totuși cf. *găoază* și *sgâl*. — Pentru *tălhar-* (200, 315) care a fost derivat mai înainte din ung. *tolvaj* cu schimb de sufix, cf. acum V. Bogrea, *Dacoromania*, III 807, care-l derivă din *tălh-* „pădure“, propriu deci „pădurean“ s. „codrean“.

(43, 204, 206), *călcă* = „a învinge“ (93, 172), *destoinic* = „vrednic“ (85, 191, 198, 306; *nedestoinic* - 35, 58, 85, 112, 118, 125, 126, 140, 170, 192, 194, 201, 306; *destoinicie* 113), *în* = „între“ (314), *închinat* = „adorat“, din *închină* = „adoră“ (197), *îndurat* = „îndurător“ (116-7), *înpărți* = „despărți“ (130, 213). *împlea* = „împlini“ (41), *întări* - *a se* √ = „a persista“ (299), *întunearece* = „zeci de mii“, „nenumărat“, după slav. *tîma*, idem (66), *limbă* = 1°. „neam“, „popor“, după slav. *językŭ* (30, 79, 165), 2°. = „glas“ (181), 3°. „limbă“ (186), *mișel* = „sărac“, „sărman“ (128, 130, 193, 207, 280, 281, 299), *nevastă* = „mireasă“ (146), *pre* = „spre“ (*vineri pre simbătă* 178; cf. și *miercuri noapte spre ȝoi* 181), *Suflet* = „Duh“ (124, 196), *tăcea* = „a trece cu vederea“ (280), *treace* - s. *trece* = „a trece cu vederea“ (29, 98, 162, 164, 199 etc.), *treace*, *a se* √ = „a muri“ (108).

f) Derivațiune și compunere. Derivațiunea impropie, adecă fără ajutorul sufixelor, numai prin schimbarea funcțiunii gramaticale:

α) Substantive, din verbe: de la forma netrunchiată a infinitivului: *ardere* (52), *cântare* (29), *curăre* = „curgere“ (298), *deșertare* - (208), *facere* s. *facire* = 1. „lucrare“ (84), 2°. = „făptură“ (133, 187, 197, 201, 215), *lasare* (101), *măntuire* (passim) *mărire* (57, 105), *puteare* - (130, 197, 203), *stare* = „locul unde stă cineva“ (121), *țineare* = „stăpânire“ (48, 110), după slav. *drŭžava* „tenere“, *vedere* (31), *vindecare* (297); de la participiul trecut: *lasatul* (184); de la adjectivul verbal: *atotfiitor* - (58, 114), *biruitor* - (29, 34, 54, 58, 128, 161, 163, 187, 195, 200), *botedzătoriu* - (32), *despuilor* - s. *despuitoriu* -, *despoitor* - s. *despoitoriu* - (42, 62, 86, 94, 118, 119, 125, 145, 149, 150, 164, 166, 170, 171, 174, 186, 191, 196, 198, 202), *făcătoriu* - (126), *izbăvitor* -, *izbăvitoriu* (32, 206), *măntuitor* -, *măntuitoriu* (32, 41, 47 etc.), *măngăitor* - (41, 195), *Născătoare* (passim), *purător* = „solitor“, „sol“ (98, 176), *rugător* = „preot“ (132), *scutitoriu* (28), *solitor* (206) etc.

Prepoziții: *derept*, *dirept*, *drept* = „pentru“ (47, 108, 109).

g) Derivațiunea cu sufixe: α) Substantive: *-ar*: *tălhar* - (200, 315); *-aș*: *moșninaș* (149); *-ate*: *direptate* (85); *-easă*: *giupăneasă* (314); *-ene* s. *-enie*: *blajene* - (315), *utrâne* (204, 213, 230, 240, 251, 267), luate în această formă din slavonește; *-ie*: *cărțulie* (134); *-ime*: *greime* (83, 128, 169), *-ință*:

-stidiniță (282), *-osteniniță-* (280), *-usteniță-* (49); *-iune*: *-adevereciune-* (109), *-închinăciune-* = „mătanie“ (166), *-înșelăciune* (108), *-putregiune* (34, 57, 103; *-neputregiune* 315), *-răpegiune* = „torent“ (301); *-ură-* *-despuetură-* (52), *-înpietritură-* (144), *-înpistritură-* (305), *-legătură-* (196) etc.

β) Adjective: *-esc*: *-jidovesc* (*-oamenilor jidovești* 133); *-el*: *-tinerel*, întrebuințat ca substantiv (46); *-os*: *-săfios-* (42).

γ) Verbe: Se observă o predilecție pentru întrebuințarea lui *edz* la prezentul indicativ și la conjunctivul derivatelor de conjugare I: *-cuvintedzu* (201), *-flământzăscă* (93), *-găteadze* (299), *-îndrepteadze* (50), *-îndrepteadză* (56, 57, 129, 199), *-îndreptedzi* (297), *-înfricoșadză* (45), *-îngreuiadze* (129; cf. *-să îngreue* 110), *-lumineadză* (109, 120), *-luminedzi* (109), *-minuneadză* (123), *-unbreadză* (120) etc.

Mai înregistrăm: *-vrăjmășuiaște* (88) alături de *-vrăjmășescă* (110).

h) Compunerea cu prefixe: *A-*: *-acoperi-* (146), *-de-aici acoperemânt-* (45), *-acoperimânt-* (202). *Des-*: Cum am amintit mai sus, *-dostoinic* a fost apropiat de compusele cu acest prefix, dând *-destoinic*.

În-: *-înblândzi-* (33), *-înbogăți-* (301), *-îndrepta-* (50, 57, 129, 199, 297), *-înfricoșă-* (45), *-înfrămțeșă-* (sic, 187), *-îngreuia-* (110, 129), *-înpărăți, a se* ~ (27), *-înpărți-* (55), *-înpiedeca* (188, 189), *-întrupa-, a se* ~ (92), *-înpietritură-* (144), *-înpistritură-* (305) etc.

Ne-: *-nebiruit* (55), *-nedestoinic-* (35, 58, 85, 112, 118, 125, 126, 140, 170, 192, 194, 201, 306), *-neputred-* = „nesticat“ (137, 147; *-de-aici neputregiune* 315) etc.

Prea-, după modelul cuvintelor slave compuse cu *pre-*: *-preacinstit-* (56, 124, 126, 193, 195, 198), *-preacuvios-* (120), *-preaînțelept-* (55), *-preamărit-* (57), *-preamilostiv-* (194), *-preasfânt-* (42, 125, 204) etc.

i) Compunerea propriu zisă: α) Nume, unele alcătuite după modelele slave: *-atotfiitor-* (58, 114), *-de bine dă-tător* (86), *-iubit de oameni* (55 etc.) *-îndelung-răbdător-* (56, 105), *-înainte-stătător-* (204); *-bună-vreare* (53, 106), *-mare cuviință* (105), *-mai-mare-* (119, 120, 314); *-amiazăz [i]* (179), *-amiadzădz [i]* (180), *-miazăz, după* ~ (181), *-miadză-noapte* (182); *-fără-de-lege-* (31, 42, 47, 50, 51, 52, 85, 110, 116), *-fără-de-număr* = „nenumărat“ (35, 130) etc.

β) Verbe: *bine-cuvânta-* (27, 28, 31, 35, 41, 54, 58, 200, 201 etc.), *bine-feri-* (33), *înainte-sta-* (205, 208), *îndelung-răbda-* (201) etc.

γ) Adverbe, unele dispărute ori întrebuițate astăzi în altă formă: *deaciă, deaci, deci* < *de + aciă, de + acii* (137, 162, 170, 182, 306), *de apoi* = „de pe urmă“ (309), *depreună* = „împreună“ (100), *mainte* = „mai înainte“ (33, 114, 121, 190, 192, 208, 298, 305, 315), *întru tot s. totu* = „înainte de toate“, „a-tot“ (32, 33, 41, 55, 56, 188, 196, 201, 315); cf. și *cu totul* (35), *mainte* = „mai înainte“ (33, 114, 121, 190, 192, 208, 298, 305, 315), *nice dănăoar[ă]* (202), *odănăoară* (215), *mai vărtos* = „mai ales“, (30, 50, 51, 112, 126, 200, 205), *totdeauna* = „într'una“ (181).

IV. Grafia și transcrierea.

Credem necesare câteva cuvinte și despre grafia lui *Antonie*.

E [e] inițial are valoare de *ie*: *erta-* (43, 114, 181), *ertare-* (97, 116, 118, 123) *ertăci[un]i* (181), *eși-* (44, 202), *ești* (116) etc. Uneori chiar și la mijlocul cuvântului: *chema* (116, 202, 309, 310, 312, 313); *oae* (121), *pue* (306), *spue* (104), *tăe* (307), *tămăe* (304), *voe* (116, 125) etc.

Î în hiat de obicei se scrie, uneori însă nu, cf. *amiazăz[i]* (179), *amiăzdzădz[i]* (180), *miazăzū* (181), *miădză-noapte* (182, 202), *patriarhi-* (111, 115) alături de *patriarși* (120) ș. a. Despre felul cum se prezintă *ū* în hiat am vorbit la particularitățile fonetice.

Ca și în alte texte vechi, *ε* se întrebuițează rar și cu valoare de *i*: *șe* = „și“ (182) *ește* = „ești“ (200), *Erod* = „Irod“ (306), *smernă* = „smirnă“ (304).

Se poate observa o preferință a lui *z* față de *ж* cu valoare de *ă* și *î* în același timp, mai ales înainte de *n* și *m* ori *n* și *m* + cons. La sfârșitul cuvintelor însă se scrie mai mult *ж* decât *z*. Această grafie se pare că are la bază felul particular cum se rostesc în Moldova sunetele *ă* și *î* în pozițiile arătate. Totuși găsim și grafii ca *cântâm* (99), *rămășite* (46), *dătător* (41), *pogorât* (109) alături de *părât* (129), *pogoră* (96), *urără* (49), *tău* alături de *tău* (188), etc., care arată că autorul textului nostru nu este consecvent în aplicarea acestui sistem grafic.

Numai particularități grafice, nu fonetice, sânt: α) scrierea

-лх-, -рх- = -ăl- s. -îl- și -ăr-, -îr- : *glăcavă-* (111, 193, 206), *irătvă-* (52, 53, 200) alături de *jirtvă* (52), *plăcuri* (149), *svrășit* (97, 113, 190, 298), *svrăși-* (134, 184, 306), *sfrășit* (130), *sfrăși-* (313) alături de *nesfărșit-* (203), *sfărșit* (203), *scrăbă* (32, 49, 50, 197), *scrăbi* (302), *scrăbliv* (302), *vrătos* (50, 51, 112, 126, 200) alături de *vărtos* (30, 205).

β) -v- alături de -f- în : *molitvă-* (108, 118, 130, 162, 180) și *molitfă* (204, 210, 213, 214, 227, 230, 235, 237, 240, 246, 248, 251, 262, 264, 267, 274, 276), *svat-* (48, 300) și *sfătui-* (307, 310), *sv[î]nte* și *sf[î]nte* (41), *svrășit* (97, 113, 190, 298), *svrăși-* (134, 184, 306) și *sfrășit* (130), *sfrăși* (312), *nesfărșit-* (203), *sfărșit-* (203) etc.

γ) scrierea dublă a unor vocale și consonante în o seamă de cuvinte, mai ales nume proprii : *Aaron* (304), *Avraam* (168), *Saara* (110), *Isaacă* (199) *Șisaah* (110); *dreptaatea* (315); *alliluia* (53), *Evvo* (315), *pr[re]a[c]urviu* (190), *trro[î]fă* (31, 42, 93, 117, 124, 130) alături de *tro[i]fă* (173, 204).

Tradiția grafică și analogia verbelor iotacizate a putut să pricinuească scrierea lui *u* și *û* cu *u* în : *audziu* (114) *cadziu* (121), *cădziu* (189), *cădziu* (118, 191), *dziua* (122, 186) *vădziu* și *nevădziu* (124), *l-am vădzit* (191); *auriu* (304), *îngerul* (128), *împliură* (46).

Greșeli născute din inadvertență sânt : *de* = „te“ (306), *zcăul* (170), care e scris altundeva, *zgăul* (53, 84, 120); *ha[t]manului* (182), *arhiemandritul* (178), *mu[r]guia* și *mu[l]dzi* (183), care, fiind tăiat, nu se poate ceti bine.

În transcriere am căutat să mă apropiu, după putință, de ortografia noastră actuală, întrebunțând cât mai puține semne speciale și redând de cele mai multe ori valoarea fonetică a semnelor chirilic. Am păstrat o grafie latină corespunzătoare celei chirilice numai când mi-s'a părut că e necesar acest lucru din punctul de vedere al cercetărilor de limbă, fiind vorba de chestiuni controversate.

Pentru ca textul să fie mai ușor de cetit și de înțeles, a trebuit să modernizez și interpuncțiunea, despărțind propozițiunile și punând la începutul lor majusculele obișnuite. Între parantezele [] am făcut întregirile scurtărilor și conjecturile pe care le-am găsit necesare, iar prin o linioară verticală am indicat sfârșitul foilor, al căror număr l-am însemnat pe margine.

Textele.

10.

p. 27 r. 9

Prochimine a zilelor peste săptămână.

^Всо. ^ЧВѣ.¹ ^ГГь. ВѢЦРНСА. — D[u]mn[e]dzău să împărăți, și întru
mare cuviință să înbracă D[u]mn[e]dzău. ^АНЕ ^РВѢЧЕ.² ^ССЪ ^НННЪ ^ВВ. Iată
acmu binecuvântați[i] pre D[u]mn[e]dzău, tot[i] șerbii lui D[u]mn[e]-
dzău. ^АВ ^ЧНЕ ^ВВѢ.² ^ГГь ^СС. D[u]mn[e]dzău mă aude cându străg cătră.

p. 28

insul. — || ^ВВНО³ ^ММАШЬ. Mila ta, Doamne, să mă gonească întru
toate zilele vieții mele. ^АСРЪ⁴. ^НВѢ. ВЪМЪ. Doamne, întru numele-
tău mă măntuiești[e], și întru putearea ta îm[i] giudecă mie. —
Agiutoriu[m] meu de la D[u]mn[e]dzău cela ce a făcut ceriul și

p. 29

pământul. — ^ВНЪ⁵ ^ВВѢ ^СЗА[ТАПНИ]К. D[u]mn[e]dzăule⁶, scutitoriu[m]
mieu ești tu, mila ta înainte să mă tâmpine pre men[e]. Spodo-
beaște-ne, Doamne, întru sara acăsta, fără de păcate ne ferește-
pe noi. Bine ești cuvântat, Doamne, D[u]mn[e]dzăul părinților
noștri, și lăudat și proslăvit numele tău în veaci, adevăr. Să fie,
Doamne, mila ta spre noi, cum și noi nedejduim spre tine. Bine
ești cuvântat, || Doamne, că neai învățat pe noi dreptate ta. Bla-
goslovit ești, biruitoare⁷, că neai înțelepțiș[i]⁸ pe noi întru drep-
tatea ta. Bl[ago]sl[o]vit ești, sf[i]nte, că neai luminat pe noi cu

¹ Sâmbătă seara. Cuvintele slavone care urmează sânt începutul slavo-
nesc al textului tradus românește după ele ; astfel traducerea lor e de prisos.

² Duminecă seara.

³ Marți.

⁴ Miercuri.

⁵ Vineri.

⁶ Scris D[u]mn[e]dză-i și pus în paranteze, deci omis ca fiind greșit.

⁷ Scris: biruitoare.

⁸ Evident, contaminare din: neai înțelepțit + ne înțelepțiși.

dreptat[ia] ta. Doamn[e], mila ta-i în veaci, lucrul mânu tale nu-l treace. Ție ți să cade lauda. Ție ți să cade cântarea. Ție mărirea ți să cade cu Părintele și cu Fiul și cu d[u]hul Sf[ă]nt[ă]u, acum și pururea și întru veaci de veaci adevăr. — *Ps[a]lm 122.* Б 3

X

БѢДО. — Cătră tine îm[i] rădicū ochii miei, cela ce treace spre cerū, că ia[ta] cumu-s ochii șerbului întru mânule domnului său, și cumu-s ochii șearbei întru mânule doamnei sale, așea ochii noștri cătră Domnul D[u]mn[e]dzăul nostru, până cându ne va cru[ta] pe noi. Milu[ă]ște-ne pe noi, Doamne, milu[ă]ști-ne pe noi, că multu ne înplum de urgisire, și mai v[ă]rtos să înplură sufletele noastre de ponosuirea sup[ă]rătorilor, și de urgi[ă]a mândriilor. — ... Ți ...

мату¹ — *Mărir[e] și acmu.* Acmu slobodzi șerbul tău, puternice², după graiul tău cu pace, că vădzură ochii miei sp[ă]seni[ă]a³ ta, ceaia ce ai g[ă]tat înaintea feaței tuturor oamenilor, lumină întru vedea[re]a⁴ limbilor, și laudă || oamenilor tăi Izrail[i]teanilor. — *Apoi: Sff[i]nte Doamne. Mărirea. Și acmu.* — Prea sf[ă]ntă tro[i]l[ă] (sic), milu[ă]ști-ne pe noi. Doamne, cură[ț]iaști-ne păcatele noastre, puternice, iartă fără de legile noastre. Sf[i]nte, cărcă și vindecă nepu-

tin[ța] noastră, pentru numele tău. — *Mărir[ea]. Și acmu.* пр ... сФ ...⁵
Doamne, miluești-ne 3 [ori]. Părintele nostru. C'a ta iaste înp[ă]ră-

șii sau Pentru ruga. — БѢ НОС⁶. БУѢ ДБО. — A lui D[u]mn[e]dzău Născătoare, Fiçoară, bucură-te cu bucurie mare. O, o, că D[u]mn[e]dzău cu tine, bl[ago]sl[o]vită ești întru f[ă]mei, și binecuvântat rodul zgăului tău, că născu pe || H[risto]s, mântuitorul și izbăvi-

torul sufletelor noastre. I no⁷. Botedzătorul lui H[risto]s, pe tine te rugăm, întru tot pe noi să ne pomenești, ca să ne izbăvim de fărădelegile noastre, că ție i[ș]i fu dat bun dar să te rogi pentru

1 Rupt.

2 Pe margine îndreptat în *biruitoare*.

3 Pe margine îndreptat în *măntuirea*.

4 Cuvintele cu care au fost înlocuite pe margine întru vedea[re]a, nu se mai văd.

5 Rupt.

6 *Iar dacă e post.*

7 Scurtat din Покланѣніе = „închinăciune“, „mătanie“.

noi. ^R 1, 2 no. Rugați-vă, Sf[i]nți Ap[o]s[to]li, și proroci, și măcenici, și toț[i] sf[i]nții, ca să ne izbăvim de nevoe și de scărbe (scris: „scrăbe“), că voi înainte cu căldură^R sînteți tocmiș[i], cătră sp[ă]-

senie pe toț[i] să străngeț[i]. 3, 1 no. Să dzică: Suptu a ta milă fugim, a lui D[u]mn[e]dzău născătoare, Fiçoară; ruga noastră nu o treace întru scărbe (scris: „scrăbe“), ce de nevoe binecuvântată.

p. 33

— || *Deacii: Doamne miluiește-ne 40 [ori]. Doamne, bl[ago]s[lo]-v[ea]ște-ne. Mireanul să zică: Pentru ruga, iară pop[a] să dzică*
 c̣ ḥ
 c̣ ị ḥ a b e. Acesta-i bl[ago]s[lo]vit și preaslăvit, H[risto]s D[u]mn[e]-dzăul nostru întru tot, acmu și pururea întru veaci de veacū,

adevăr. ^R и̣ б̣ е̣ м̣ ѡ̣ р̣ с̣ . Impăratul cerului credința Domnului¹ nostru o întărește, limbile înblândzește, cu pace le înpacă. Sf[ă] nță petriacire a ta² bine o ferește. Mainte trecuți părinții, și frații noștri, întru sălașurile dreptilor îi odihnește, și pe noi întru pravoslavnică credințe, și întru pocanie, Doamne, ne priimește și ne miluiește, || ca un bun și iubitor de oameni. *Doamne, miluiește 3 [ori]. Mărire [și] acmu. Cîaia ce ești mărită de heruvimi și preaslăvită adevărat de sarafim[i] (sic = „serafimi“), fără putregiune a lui D[u]mn[e]dzău cuvântu Născătoare, cîaia ce ești [de] D[u]mn[e]dzău Născătoare, pe tine te mărim. Apoi 3 mătanie, cu ruga lui s[ve]tii Efrim. — Doamne, biruitorul vieții mealé, duh cu leane și fără socotințe, iubirea argintului și cuvinte îndrăpnice gonește*

p. 35

de la mene. — ^R I no. — Sufletul întreg cu mente și înțe[le]pciunea smereniei, răbdare și lîubov || dăruiește mie nedestoinicului șerbui lui tău. — ^R I no. — O Doamne, împărate, dă-mi mie să vădzū păcatele meale, și să nu osândescu pe fratele meu, că bine ești cuvântat în veaci adevăr. — *Apoi 12 mătani[i], să dzică așia: Doamne, curățești-mă păcătosul și mă miluiește. Ziditu-m'ai, Doamne miluiești-mă. Fără de număr greșiu, Doamne, iartă-mă. — Co-neșul vecernii cu totul. ||*

¹ Pe margine s'a pus cu roșu: sau împăratului sau crațu[lui].

² Pe margine s'a scris: sau sf[ă]nța besearică.

30.

Cin ăsurilor.

p. 41

Intâi ăas tretii, aiăea. Bine-i cuvântat D[u]mn[e]dzâu
 nostru întru tot și acmu și pururea și în veaci. — *Сла ме не на.*
 Slava ta, Dumn[e]dzâu nostru, slava ta, împăratul cerului, măn-
 găitorul sufletelor celor adevărate, cea ce toate le dai și toate le
 împli din vistearul cel bun și dătător de viață; vino și te sălăș-
 luiăște între noi, și ne curățeăște de toată spurcăciunea, și măn-
 tuiaște cu bine sufletele noastre. — Sf[i]nte Doamne, Sf[i]nte tare,
 sv[i]nte fără de moarte, miluiaște-ne pe noi. Mărirea Părintelui,
 și a Fiului, și || a D[u]hului sf[ă]ntu, acmu și pururea și întru
 veaci de veacă, amin. Preasf[ă]ntă t[r]o[i]șă (sic) miluiaște-ne pe
 noi. Doamne, curățeăște păcatele noastre. Despuitoare, iartă fără-
 delegile noastre. Sf[i]nte cercetător, vindecă neputința noastră pen-
 tru numele tău. — 3 *Doamne miluiaște-ne. Mărirea. Și acmu.* —
 Părintele nostru cea ce ești în cer, ca să să sf[i]nțască numele
 tău, ca să vie împărăția ta, ca să fie voe ta, cumu-i în ceru,
 așia și pre pământu. Pâinea noastră cea sățioasă dă-ni-o noao
 astâdzi, și ne iartă noao || păcatele și greșealele noastre, cum și
 noi ertâm datoriile datornicilor noștri. Și nu ne duce întru nâ-
 paste, ce ne izbăveăște de vicleanul. — C'a ta iaste împărăția, și
 putearea și mărirea, a Părintelui, și a Fiului, și a Sf[ă]ntului
 D[u]h[u]. *Acmu.* — *Doamne miluiaști-ne 12 ori. Mărirea. Și acmu.*
 Veniș[i] să ne închinâm împăratului nostru D[u]mn[e]dzâu. Veniș[i]
 să ne închinâm și să cădem cătră H[risto]s, împăratul și D[u]m-
 n[e]dzâu nostru. Veniți să ne închinâm și să cădem cătră singur
 H[risto]s, împăratul Dumnâdzâu (sic) nostru.

p. 42

p. 43

Ăas 3 ps[a]l[m] 16. — Ascultă, Doamne, dreptatea mea, ia
 amente rugarea mea. Socoteăște ruga mea, || că nu-i dintru rostu
 viclean. De la fața ta giudețul meu va eși, ochii miei ca să
 vadză dreptatea ta. Ispitiș[i] inima mea, și o cercetaș[i] noaptea;
 arsăși-mă și nu să află întru mene nedreptate, ca să nu grăiască
 gura mea lucrure omenești. Pentru cuvenetele rostului tău eu feriiu
 căi cumplite. Îndreptează urmele mele întru cărările tale. Eu
 străgațu că mă audziși, Doamne. Pleacă cătră mine urechea ta și
 ascultă graiurile mele, și minunează mila ta și mântuiaște pe

p. 44

- p. 45 ceia ce nedejduescă spe (sic) tin[e].¹ || De ceia ce protivăscă dreaptei tale ferești-mă, Doamne, ca ăgana ochiul. Într'acoperemântul aripelor tale m'acoperi de fața celor necuraț[i] ce mă înfricoșadză pre mene. Vrăjmașii miei sufletul meu ținură, grăsimia sa ochisără, guriloră grăescă mândrie. Ceia ce mă gonifa, acmu mă încunșurără; ochii săi îi pusără să caute spre pământu. Încunșurără ca un leu ce-i gata spre rănire, și ca un lup ce pe treace întru crovul său. Înviu, Doamne, și înainte-i tâmpină pre
- p. 46 înș[i] și le contenește lor, și izbăvește sufletul meu de necură—|| ția lor, cu arma ta de mâna vrăjmașilor tăi. Doamne, puțin di pre pământu împrăștie-i pre înș[i] întru viifața lor, că cu singele tău îș[i] înplură² zgăurile lor. Săturără-ș[i] fii și lăsară rămășițe tinereilor săi. Iară eu cu dreptate m'arăt feaței tale, și mă voi sătură cându mi să va arăta mărirea ta. —Ps[a]l[m], D[a]v[i]d, 24.

Cătră tine, Doamne, străg cu sufletul meu. D[u]mn[e]dzăul meu, spre ti[ne] nedejduescă ca să nu mă stidescă în veaci, nice ca să rădză de mene vrăjmașii miei. Și amu toț[i] ceia || ce vor răbdă pentru tine nu să vor stidi.

- p. 47 Ca să să stidească făcătorii cei [fără] de leage întru deșertu, calea ta, Doamne, spune-m[i] mie și întru cărările tale mă învață. Tocmești-mă spre adevărul tău, și mă învață că tu ești D[u]mn[e]dzău mântuitoru meu, și pentru tine răbdu în toate dzile. Adu-ț[i] amente de cruțerile tale, Doamne, și de milele tale că din veaci sintu. Păcătile tinereaților mele și ceale neștiute a mele nu le pomeni; după mila ta adu-ți amente tu pentru bunățățile tale, Doamne. Bunu-i și dreptu-i D[u]mn[e]dzău, drept
- p. 48 a || căia leage pusăș[i] celora ce greșescă pre cale; tocmiși pe cei blânzi spe (sic) giudeț; învățaș[i] pe cei blânzi căile tale. Toate căile lui D[u]mn[e]dzău is milă și adevăr, ceia ce cearcă svatul lui și mărturiile lui. Pentru numele tău, Doamne, cură-

¹ Biblia 1688: Ascultă, D[oa]mne, dreptățile mele, ia aminte rugăciunea mea. Bagă în urechi ruga mea, nu cu buze viclane. De la fața ta judecata mea să ăasă, ochii miei vază dreptăți. Ispitit-ai, și nu s'au aflat întru mine strâmbătate. Ca să nu grăiască rostul meu lucrurile oamenilor pentru cuvintele buzelor tale eu am păzit căi năsilnice. Intăreaște umbletele mele întru cărările tale, pentru ca să nu se clintească pașii miei. Eu am strigat căce m'ai ascultat D[u]mn[e]dzău, pleacă urechea ta mie, și ascultă cuvintele mele. Minunează milele tale, cela ce mântuiești pre cei ce nedejduescă, pre tine...

² Scris: înplură.

țeaste păcatele mele că multe suntu. Cine iaste omul ce să teame
 de D[u]mn[e]dzău? Leage-i puseși lui pe calea [sa]. Sufletul lui
 întru bunătăți îl odihniși[i], și sementița lui va ocină pământul.
 Ținearea lui D[u]mn[e]dzău îi celora ce să tem de însul, și sva-
 tul lui îl arată lor. Ochii miei || is pururea cătră D[u]mn[e]dzău, p. 49
 c'acela rupsâ din lațu piçoarele mele. Cautâ spre mene și mă
 miluiaște, că unul și sărac suntu. Scărbile (scris: „scrăbile“) ini-
 mii miale să înmulțiră, din nevoile mele mă scoate. Vedzi sme-
 reniia mea și ustenința mea, și iartâ toate păcatele mele. Vedzi
 vrăjmașii miei că să înmulțiră, și cu neubire nedreaptă mă
 urără pe mene. Fereaste sufletul meu și mă izbăveaște, ca să
 nu mă stidescă că nedejdiiu spe (sic) tine. Cei nerăuțați
 (sic, = „nerăutățiți“) și cei drepti să lipiră de mene, că răbdaui
 pentru tine. || Doamne, și izbăveaște, Doamne, Izdrail[i]teanii de p. 50
 toate scărbele (scris: „scrăbile“) lor. Ps[a]lm, D[a]vid, 50. Mi-
 lăiaști-mă, Doamne, după mare mila ta, și după multe cruțerile
 tale curățeaste fără de legile mele. Mai vartos (scris: „vrătos“)
 mă spală de fărădelegile mele, și de păcatele mele mă cură-
 țeaste. Că fărădelegile mele eu le știu, și păcatele mele înain-
 tea mea suntu pururea. Eu ție unuia greșiui și viclesug înaintea
 ta feciui, ca să să îndrepteazde întru cuvintele tale, și sirguiaște
 cându vei giudecă. Iată eu întru fărădelegi suntu început, și întru
 păcate mă născui maică-mea. || Iată acmu adevărul: iubiși[i] ceale p. 51
 nespuse și neștiute a înțelepciunei tale și le arătași mie. Stro-
 peaști-mă cu bosiioc și mă voi curăți. Spăla-mă-voiu și mai
 vartos (scris: „vrătos“) decât omătu mă voi înălbi. Audzului
 meu dă-i bucurie și veselie, bucură-să oasele mele ceale sme-
 rite. Întoarce fața ta de păcatele mele, și toate fărădelegile mele
 curățeaste. Inimă curată zideaște întru mene, Doamne, și suflet
 dreptu înnoiaște în trupul meu. Nu mă lepădă pe mene de la
 fața ta, și d[u]hul sf[i]nții tale nu-l luă de la mene. Dă-m[i] mie
 bucuriia || mântuirei tale, și cu d[u]hul despueturei tale mă întâ- p. 52

1 Biblia 1688: Cătră tine, D[oa]mne, rădicaui sufletul meu D[u]m-
 n[e]zăul meu, pre tine nedejdiiu să nu mă rușinezu în veac. Nice să
 mă batjocorească vrăjmașii miei, pentru că toți ceia ce te îngăduescă pre
 tine nu se vor rușină. Rușineaze-se cei ce nelegiuescu în zadar. Căile
 tale, D[oa]mne, arată-mi mie, și cărările tale învață-mă. Povățeaste-mă pre
 adevărul tău, și mă învață căce tu ești D[u]mn[e]zău mântuitorul meu,
 și pre tine teamă îngăduită toată zioa...

- reaște. Învăța-voiu pe cei fără de legi căile tale, și cei necurați[i] cătră tine să vor întoarce. Izbăveaști-mă di cei încrunțați, Doamne, D[u]mn[e]dzăul mântuirii mele; bucură-să limba mea de dreptatea ta. Doamne, budzele-m[i] deșchide și gura mea va spune laudele tale. Că s'ai hi vrut jirtvâ, dat Ț-aș hi amu; toată arderea nu bine vrusâși. J[răt]v[ă] lui D[u]mn[e]dzău-i suflet zdrobit, p. 53 inimă || zdrobită și smerită D[u]mn[e]dzău nu o urgiseaște. Fericeaște, Doamne, cu bună vrearea ta Sionul, și ca să zidească zidurile Ier[u]s[al]i[m]ului. Atuncia bine vei vrea j[răt]vâ direaptă, înălțarea și tuată arderea; atunce vor pune spre oltarul tău viței. *Mărirea. Alliluia. Trop[ariul]. Acmu. Postu* — Doamne, carele pre Sf[ă]ntul D[u]hul tău în al treile čas l-ai trimis Ap[o]s[to]lilor tăi, acela bine nu-l luă de la noi, ce ne înnoiaște pe noi, rugându-te. — *Stih.* — Inimă curată zidează întru mene Doamne, și p. 54 d[u]hul dreptu înnoiaște întru zgăul mieu. — 2 *stih.* — || Nu mă lepădă pre mene de la fața ta și d[u]hul sf[i]nții tale nu-l luă de la mene. *Apoi trop[ariul] întâiu la čas tret[i].* — $\begin{matrix} \text{Л} & \text{Ж} & \text{Д} \\ \text{Н} & \text{И} & \text{Н} \end{matrix}$ ¹ $\begin{matrix} \text{Г} & \text{Л} & \text{С} & \text{И} \end{matrix}$ А lui Dumn[e]dzău Născătoare, tu ești vița cîa adevărată, ce neai crescut noao rodul vieții; pe tine rugăm, rugămu-te, biruitoare, cu Sf[i]nții Ap[o]s[to]li, să miluești sufletele noastre. Domnul D[u]mn[e]dzău bine-i cuvântat; bine-i cuvântat D[u]mn[e]dzău din dzi în dzi. Spiritu-neau noao D[u]mn[e]dzău mântuirea noastră. Dumn[e]dzăul nostru, D[u]mn[e]dzău nea (sic, = „ne“) mântui. *Apoi* $\begin{matrix} \text{С} & \text{И} & \text{Д} \\ \text{Н} & \text{И} & \text{С} \end{matrix}$ ² *Întâiu caută 3* $\begin{matrix} \text{Л} & \text{И} & \text{П} & \text{О} & \text{Т} \end{matrix}$ ³ $\begin{matrix} \text{Г} & \text{Л} & \text{С} & \text{И} \end{matrix}$ (glas 5). $\begin{matrix} \text{В} & \text{Л} & \text{В} & \text{С} & \text{И} & \text{Х} & \text{Е} & \text{В} & \text{Е} & \text{Н} & \text{А} \end{matrix}$. — Bine ești cuvântat, Hr[i]-stoase Dum || nădzăul (sic), carea preînțeleaptă vânare ai arătat, gos leai trimis lor D[u]hul Sf[ă]ntu. Și cu aceea ai vânat lumea, iubititor de oameni, mărirea ta. — *Mărirea.* Căndu vor veni limbile să să meastece, înpărți-să-va sementița cea de sus. Căndu focul limbile lea înpărți, toată înpreunarea, toată va străgă cu un glas, mărindu întru tot pre Sf[ă]ntul D[u]h. — *Acmu și pur[urea].* — Nedeajde și folosire și scâpare creștinilor, nebiruit zid celora, ce nu pot, și trudescă p. 56 întru adâncări lină adăpostea, || tu ești preacinstită a lui D[u]mn[e]dzău

¹ [Tropariul] *Sfântului, tot așa al zillii.*

² *Preasfântă Troiță s. Treime.*

³ *In post.*

Născătoare. Ce cum izbăvești lumea, nu trece această rugă, ce-ți adă amente de noi întru tot cântată. — *Doamne miluiește* [de] 40 [ori]. — **ЄЖЕ НА ВЪСЪКО ВРЪМѢ.** — Cei întru toată vremea și spre tot časul, spre cer și spre pământu, să ne închinăm și să slăvim pre D[u]mn[e]dzău cel bun, îndelungu răbdător și multu m[i]o]stiv, și pe cei drepți iubeaște și pe cei păcătoși miluiește, și întru totu-i cheamă cătră mântuire. Pentru făgăduința ce-i să fie bună, însuși, Doamne, priimește ruga noastră într'acesta čas, și îndrepteadzâ || viața noastră cătră învățăturile tale. Sufletele noastre sf[i]nțește, trupurile noastre le curățește, gândurile ne îndrepteadzâ, mente[ș] o curățește¹, de rău și de dureri ne încungîură pe noi, cu sf[i]nții ingerii tăi ca întru stolirea lor să ne socotească pe noi, și să ne pue pe noi să agiungem într'una credințe, și să înțeleagem neatinsă a ta mărire, că bine ești cuvântat în veaci adevăr. — *Doamne mil[uește]*. *Mărire, acmu.* — Cîia ce ești cinstită de heruvimi, și preamărită adevărat de serafimi, fără putregiune a lui D[u]mn[e]dzău cuvântul || Născătoare ceaia [ce] ești de D[u]mn[e]dzău Născătoare, pe tine te mărim. — **ЗА МО-**

p. 57

ЛИТА. — Pentru ruga sf[i]nților părinților noștri, Doamne I[su]se Hristoase Dumn[e]dzăul nostru, miluiește-ne pe noi. — **ВАСКО ИЕ УЧЕ.** — Biruitoare D[u]mn[e]dzău și Părintele atotfitorul, și Domnul fiul unul născut I[su]s Hristo[s] și Sf[ă]ntul D[u]h[ă], o dumn[ε]dzăire și o puteare, miluiește-mă păcătosul, și cum știi de gîudețu mântuiește nedestoinicul șerbul tău. Că bi[ne] ești cuvântat în veaci, amin. —

p. 58

Čas 6. — Veniți[i] să ne închinăm împăratului nostru D[u]mn[ε]dzău || ...

4°.

M[o]l[itva] Sf[ântului] Vas[i]lie.

p 84 r. 10

Despuitoare Doamne I[su]se Hristoase D[u]mn[e]dzăul nostru, multu rabdzi pentru păcatele noastre. Așea și până într'acesta čas, adusăși-ne pe noi întru facerea || vieții pre lemnu răstignit, cu bună înțeleagirea tâlharului, ce întru raiu cale-i feceș să margă.

p 85

1 Pe margine s'ă mai adaus: și ne vean[decă] de to[ate scăr]bele.

- Și moartea morții o răpiș[i]. Curățește-ne pe noi păcătoșii și nedestoinicii șerbii tăi. Greșit-am amu și fărădeleage am făcut. Și nu sintem destoinici să rădicăm ochii noștri, și să prăvim spre înălțimea ceriului, pentru căce am lăsat calea dreptății tale, și am înblat după voia inimii noastre. Ce rugăm cu al tău bine cruce-ne pe noi, Doamne, după mulțimea milei tale și ne mântu-iaște pe noi pentru sf[ă]ntu numele tău. || Că să stănsără întru deșertu dzilele noastre și ne ia pe noi din mănule celora ce să protivescū noao. Și iartă noao greșealele noastre, și cu înțelepciunea omoră (sic, = „omooară“) trupurile noastre, ca din cel vechiu om lepădatu, întru cel nou să ne înbrăcăm, și ție să petrecem al nostru despuitor și de bine dătător. Și așa a tale învățături să le urmăm. Întru veaci odihnă să agiungem, unde iaste întru totu petrecere cu veselie. Că tu ești întru adevăr adevărată veselie, și bucurie celora ce te iubăscū pe tine, Hr[i]s-t-oase D[u]mn[e]dzăul nostru, || și ție dăm laudă cu cel fără de început Părintele, și cu preasf[ă]ntul, bunul și de viață făcătoru D[u]hul. —

5°.

p. 93 r. 4

Din Ч^н ѿ ѿѿѿница по часо.¹

- Blajenile.* Întru împărăția ta când vei veni adu-ț[i] amente de noi, Doamne. Ferice de cei measeri cu sufletul că acelora iaste împărăția ceriului. Ferice de ceia ce plāngu că aceia se vor mângăia. Ferice de cei blāndzi c'aceia vor ocină pământul. Ferice di ceia ce flământzăscū și însătoșeadză pentru dreptate că aceia să vor sătura. Ferice de cei m[i]l[o]stivi că aceia vor fi miluiț[i]. Ferice de cei curaț[i] cu inimile că aceia vor vedeà pe D[u]mn[e]dzău. Ferice de || făcătorii de pace că aceia fii lui D[u]mn[e]dzău să vor chemà. Ferice de ceia ce vor fi goniț[i] pentru dreptate că acelora iaste împărăția ceriului. Fericit iaste cându vor ponoslui voao, și vor goni pe voi și vor dzice tot rău, și vor grăi spre voi minciuni pentru mene. Bucurați-vă și vă ves[e]liți că plata voastră multă iaste în ceriu. *Mărire. Acmu. Ap[o]s[to]lū.* —
- п^н ѿ ѿ
 помѣ на. — Aduț[i] amente de noi, Doamne, cându vei veni întru împărăția ta. Adu-ț[i] || amente de noi, sf[i]nte, când vei veni

¹ Rânduieala slujbei după ceasuri.

întru împărăția ta. — *Stih.* — Cinurile cerești cântă și grăescu: S[făn]t^u, S[făn]t^u, S[făn]t^u Domnul Savaoftu, și plin ceriul și pământul de mărirea ta. *Stih* — Apropiiați-vă câtră dânsul și vă veți lumina, și fața voastră nu să va stidi. S[făn]t, S[făn]t, S[făn]t Domnul Savaoft și-i plin ceriu[^l] și pământul de mărirea lui. —

Mărirea. — Săborul sf[i]nților îngerilor, și cu toate puterile ceriului cântă și grăesc^u: S[făn]t, S[făn]t, S[făn]t, sfântu-i Domnul Sav[a]of[t], și-i plin ceriul și pământul de mărirea lui. — *Actu.* — || ВѢРСА. Credzu întru unul D[u]mn[e]dzău, Părintele atotșitorul, făcătoriu cerului și a pământului, a toate celor vădzute și celor nevădzute.

Și într'unul Domnul I[su]s H[risto]s, fiul lui D[u]mn[e]dzău, unul născut ce-i de la Părintele născut nainte de veaci. Lumina din lumina, D[u]mn[e]dzău adevărat de la D[u]mn[e]dzău cel adevărat, născut iară nefăcut, unul fiind cu Părintele, ce de la dânsul toate fură, ce pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire pogoră din ceriu, și să intrupă de la D[u]hul Sf[ă]nt^u din ficoara Mariia,

fu om și să răstigni || pentru noi înaintea lui ПОН Pont[ⁱ] Pilat¹. Chinul și fu îngropat și învise a treia dzi după scrisoare și să sui în cer și ședz^u dea dreapta Părintelui. Și iară va veni cu mărirea să giudece vii și morșii. Ce împărăția lui n'are svârșit (scris: „svrășit“). Și întru D[u]hul Sf[ă]nt^u, Domnul cel adevărat, și de vijață făcătorul, ce de la Părintele iase, ce Părintelui și Fiului să ne închinăm și să-i mărim, cum au grăit prorocii. Într'una sf[ă]ntă săbornică și ap[o]s[^{to}]lească b[e]s[^{ea}]recă. Și mărturisind un botedz^u întru ertarea păcatelor. Așeptându învierea

morșilor, și vijața || ceaia ce va să fie în veaci, adevăr. — ^{ВН}Ѡсла. — Slăveaște, lasă, iartă, Doamne, păcatele noastre, de voe și de nevoe, ce-i cu cuvântul, sau cu lucrul, sau cu gândul, cu științe sau fără știință, ca un bun și iubit^{or} de oameni. ^ШѠче на. — Pă-

rintele nostru. — ^Про ^Авон ^Днь. ^Спшс. — ^Сь ^Спшс. ^по. Cu sf[i]nții odihneaște, Doamne, sufletele șerbilor tăi, unde nu iaste boală, nice grije, nice suspini, ce-i vijața de veaci. — *Actu.* ^пзаспшнице. —

Folositoarea creștinilor nerușinată, purtătoare câtră făcătorul ne-

p. 96

p. 97

p. 98

¹ Evident ПОН nu e decât p.-sl. ПОН = „înainte“, rămas din greșeală, ori pus anume, fiindcă s'a considerat de un singur cuvânt cu ПОН și trebuia să redea pe „Pontius“.

p. 99 mencîunoasă. Nu treace || glasul cel de rugă a păcătoșilor, ce înainte ne tîmpinî spre agîutorul nostru. Cu credințe cîntăm ție sirguiaște spre rugă și te nevoiaște spre rugare folosindu pururea a lui D[u]mn[e]dzău Născătoare, celora ce te cinstescî pe tine.

p. 108

60.

M[o]l[i]tva Sf[ă]ntului Grigorie b[og]oslov.

Derept aciaia cine de cîte ori va face această rugă, dzîua sau noapte, nu va aveà nice un rău omul, nice diavolu. nu-i va puteà fač[e] rău trupului sau sufletului. Și nice o înșelăcîune nu-l va birui să săblăznească, nu numai atâta, ce încă și dintr'ačasta lume de să va treace, aceluia iadul sufletul nu-l va luà, cum s[ve]tii Grigorie va va (*sic*) dzice: S[ve]tii Grigorie agîută-m[ă]!

p. 109

Doamne, ascultă ruga mea că eu știu că vreama iaste aproape. Dă-m[i] mie, Doamne, || înțelepciune și înțeleagire și luminează inima mea, ca să te știu pre tine întru toate dzilele vieții mele. Că tu ești D[u]mn[e]dzăul meu și nu iaste altul fără tine. Ce numai tu unul carele ai pogorât din cerîu, și teai luminat din Mariia cu D[u]hul Sf[ă]ntu aciaia ție mă rog, Doamne, ca să luminedzi inima mea, că fără de număr sintu păcatele mele. Dă-m[i] mie, Doamne, ca de dănele să mă poč curăți. Cu credința și cu adeverecîunea numelui tău cel sf[ă]ntu, întru dzua carea

p. 110

te chem de sîrgu voiu să mă ascultî pe mine. Cum ai ascultat || pe Tavița și pre Saara, și varsă din ochii miei lacrimi cum verși pre pămăntu ploae, că să îngreue inima mea ca o piatră. Greșîu, Doamne, greșîu foarte greșîu întru viața mea și toate fărădelegile mele eu le știu. Cătră tine mă rog, Doamne, și cătră tine străg: Tinde dreapta ta și mă izbăvește de ceia ce vrăjmășescî mie. Cum ai izbăvit cei trei otroci din cuptorul cel de foc, pe Sidrah și pe Șisaah și pe Aveden. O, o, Doamne, împăratul cerîului, dă-m[i] mie răbdare și țineare, și lîubov cu credințe, || și smerenie adevărată ca să poč pētreace întru lucrurile ceale bune.

p. 111

Fă inima mea ca să voiu să leapăd răutățile mele, cealea ce am grăit și am făcut și am gîndit întru tinereațile mele, cealea ce nu-s pre voe ție. Ceîu și mă rog, Doamne, și cătră tine străg, cu glălcavă (*sic* = gâlčavă) mare și cu toată inima mea. Pe tine te laud, și pe tine te mărescu, și cu a ta preasf[ă]ntă maică și cu

toț[i] sf[i]nții tăi, ca să-m[i] trimiți sf[i]nți îngerii tăi și arhanghelii, și patriarhii și prorocii și Ap[o]st[o]lii și cei 4 evanghilești, și m[u]cen[i]cii și mărturșitorii, || și fiçoarele[e]. Rogu-mă și ceiu, Doamne I[su]se Hr[i]stoase toț[i] sf[i]nții tăi cei aleși ca să mă asculte pe mene, și să-m[i] dea mie pe calea cea adevărată să trecu. Greșiū, Doamne, greșiū, foarte greșiū, nu omului, ce mai vartos (scris: „vratos“) cătră tine, Doamne, D[u]mn[e]dzăul meu, că nu ăste număr lucrurilor mele celor reale, ce am făcut din tinerețele mele. Și tu, Doamne D[u]mn[e]dzăul mie[u], împăratul vieții de veaci, ce neai răscumpărat pre noi cu sf[ă]ntă singele tău, ce teai găvozdit pre lemnul crucei pentru lume, și pentru mene nedostoinicul șerbul tău, *Arhimandrit Andonie*, || nu pentru a mea destoinicie ce pentru mila ta cea mare. C'ai vrut să mă izbăvești ca să nu întru în locul acel de perire, ce ăste pururea fără de odihnă și fără de lumină, cela ce n'are puteare nice are svărșit (scris: „svrășit“). Că di[n] ăadu cine să va mărturisi ție, Doamne, sau din morți cine te va lăudă pe tine. Miluăști-mă pe mene, Doamne, și mă ascultă șerbul tău, *Arhimandritul Andonie*, nedejduindu spre tine, și mă ascultă cum ai ascultat, pe Mariia și pe Martha, rugându-se ție ca să mergi cătră groapă să învii || pre Lazar și l-ai învis. Așă și eu mă rog, Doamne, ca să mă învii pre mene din moarte, ca să agiungu să stau dea direapta ta, ca să audzū glasul cel sf[ă]ntu grăindu: Veniți bl[ago]sl[o]viții Părintelui meu, fii-m[i] mie blând cum fuseși curvei în casa lui Simon stricatului, și varsă din ochii miei lacrimi, cum vârsai aceia ce piçoarele tale spală și cu părul său le ștergeă și o slobodziși[i] cu pace. Cătră tine mă rog, Doamne I[su]se Hr[is]toas[e] atotșitorul, ca să-m[i] erți mie toate păcatele mele mainte || de ce nu moriū. Și ca să nu să bucure vrăjmașii miei de mene, și ție mă rog s[ve]tii Petrū, cela ce ții cheile împărății ceriului, ca să-m[i] dezlegi păcatele mele pre pământu. Și-m[i] dă mie, Domnul meu I[su]se Hr[i]stoase tărie și puteare spre draci, ca să biruescū diavolul preveghindu și luptându-se cu mene. Rogu-mă tuturor sf[i]nșilor îngeri și voevodzi. Rogu-mă și tuturor sf[i]nșilor proroci, și tuturor sf[i]nșilor patriarhi, și tuturor sf[i]nșilor Ap[o]st[o]li, || și tuturor sf[i]nșilor m[u]c[e]n[i]ci, și mărturșitorilor și fiçoarelor. Rogu-mă și chem, Doamne I[su]s[e] Hr[is]toase, toț[i] sf[i]nții tăi cei aleși[i], că să să roage pentru mene ticălosul, și

p. 112

p. 113

p. 114

p. 115

p. 116

pre ceia-i chem ce înaintea lui D[u]mn[e]dzău netrecutu strigă dzua și noaptea: S[făn]t, S[făn]t, S[făn]t G[ospod]ă S[ava]oth, ca să să roage pentru mene păcătosul, ca să poă birui fărădelegile meale, cealea ce am făcut din tinereașile meale, și până într'acîstia dzile cealea ce nu-s pre voe ție. O, ție mă rog, Doamne

p. 117 I[su]s[e] Hr[i]stoase, că ești îndu||rat și m[i]l[o]stiv tuturor celora ce cheamă numele tău cu adevărat. Cătră tine mă rog, Doamne, și de la tine așteptu milă ca să-m[i] dai păcatelor ertare, și ca să ascuți ruga aăasta. Că tu ești ceta ce petreace în părăție cu Părintele și cu D[u]hul Sf[ă]ntă. Acmu și pururea întru veaci de veacă, adevără. — 3 по. — Doamne, greșiu, iartă-mă întru sf[ă]nta trro[i]tă (sic). Doamne, curățești-mă păcătosul. Doamne, ziditu-m'ai, miluiaști-mă. — Amin. — *Până aicea m[o]l[i]tva lui Grigorie. Coneț.*

70.

p. 118 După m[o]l[i]tva lui sv[e]tii Grigorie apoi aceasta a [s]f[i]nte[i] Pr[ea]č[i]ste.

Despuitoare Doamne, bine mulțemăscă, de tot binele ceta ce ai făcut și rabdzi pentru mene păcătosul, și nedestoinicul șerbul tău, *anume imr[e]că*. Că tu ești Dumnădzăul meu și spre tine nedejduescă, și pe tine rog că zidirea ta sintu eu. Și acmu cadziu cătră tine, Doamna mea. Miluiaște-mă multu păcătosul. Cântare nedestoinică priimește, ce-ț[i] aducă din rostu spurcat.

p. 119 Fiul acesta-l roagă, ertare pă || catelor să-m[i] dai mie. Sf[i]nții lui D[u]mn[e]dzău voevodzi Mihail și Gavriil, mai marii cinurilor îngerilor, și cu toț[i] îngerii și arhanghelii, rugați-vă pentru mene păcătosul cătră făcătorul și biruitorul, ertare păcatelor să-m[i] dea mie întru dzua găudețului sf[ă]ntului D[u]mn[e]dzău. Ioane pro-roce pr[e]d[i]t[or]e, ce ai chinuit pentru H[risto]s și ai îndrăznire cătră despuitorul, roagă-te pentru mene păcătosul șerbul tău *anume imr[e]că*, ca să mă spes[e]scă cu a ta rugă. Sf[i]nții lui

p. 120 Dumn[e]dzău, Ap[o]s[to]li, proroci și m[ă]c[e]n[i]ci, s[ve]ti toți, || pos[t]nici, pr[ea]p[o]d[o]bnič[i], pustnici, călugări, patriiarși și toți sv[i]nții cei drepti și preacuvioși, ce ați chinuit pentru H[risto]s și aveți îndrăznire cătră mai marele, rugați-vă pentru mene păcătosul, *anume imr[e]că*, ca să mă sp[ă]sescu cu a voastră rugă. Doa[m]ne, luminează păcătosul pentru ruga sf[i]nței, a lui

D[u]mn[e]dzău Născătoare, și a tuturor sf[i]nților tăi. Doamne, luminează păcătosul de ceea ce am greșit din zgăul maicii mele și până într'acesta čas sau cu științe, sau cu neștiințe, || p. 121
cu cuvântul sau cu lucrul sau cu gândul, slobodzi, ȳrtă și mântuiaște pentru mila ta. Doamne, nu mă rușină pe mene la gïudeț păcătos fiind, ce mainte de moartea mea curățește toate păcatele mele, și mă izbăveaște de muncă și dea dreapta stărei tale mă spodobeaște, cu toț[i] ceia ce au îngăduit ție din veač[i] pentru ruga sf[i]nței b[ogorod]ițe, și a tuturor sf[i]nților tăi. Oae cuvântătoare sintu a turmei tale, cătră tine cadziu, păstor bun. Ćarcă-mă pe mene rătăcitul, D[u]mn[e]dzău, și mă miluiaște, și mă || p. 122
mărturisescă ție, Părinte ce rîului, și a pămăntului, toate cealea ce-s în tainele inimii mele, și mă căescă di cealea ce am greșitu.—

ṙū Ṙ¹, 50 de mătanii. — Dzacănd, Doamne I[su]s[e] Hr[i]stoase carele ești fiul lui D[u]mn[e]dzău, curățești-mă și mă spală de toate păcatele mele, cealea ce am făcut de la botedzul meu și

pană intru dzăua de astădz[i]. — Ruga Ṙ². — Doamne miluiaști-mă și mă sp[ă]șiaște, pentru sf[ă]ntă a treia dzi a învierii tale, și pentru preacinstita maica ta, și pentru sf[ă]ntă și cinstită crucea ta, și pentru sf[ă]ntă groapa ta, și pentru || toate sventite locurile tale. Dă-m[i] mie pentru dănselle ertare păcatelor. Căescu-mă, p. 123
Doamne, de ceea ce am greșit ție, și cu pocăințe strig cătră tine : greșiiu, Părinte, spre cer și înaintea ta. Doamne, trimite-m[i] agïutor de sus de la petreacirea ta, și de la scaunul mării sf[i]nții tale, și mă unbreadză cu d[u]hul sf[i]nții tale. Și mă înțelepțește și mă tocmeaște pe cărările învățaturii tale, și să facă voe ta în toate dzilele vieții mele, până la ceale mai de apoi suspinile mele. Slobodzi, ȳrtă toate greșeaile de voe și de nevoe, și mă izbăveaște de toate || lațurile diăvolului și [a n]epriitorului³, și de vrăjmașii vădzăuți și nevădzăuți, și foloseaște întru sănătate și întru spes[e]nie. Pentru ruga preacinstitei a lui D[u]mn[e]dzău Născătoare și a tuturor sf[i]nților tăi, Doamne, miluiaști-mă și mă mântuiaște, prin sf[ă]nta trro[i]ță, Părinte și Fiū și Suflet Sf[ă]ntă. D[u]mn[e]dzău, miluiaști-mă, Doamne, Doamne

¹ Doamne miluește.

² Tot așa, în același chip.

³ Cit. nepriitorului = „nepriitorului“.

caută din cer și vedzi, și cărcă viaa ta și săvârșeaște (scris: „săvrășeaște“) ceia ce au răsădit direapta ta. Doamne, însă-meadză-mă cu puterea cinstitei crucei tale, că datu-mi-ai crucea ta spre gonirea || vrăjmașului. Doamne, sp[ă]siaști-mă spre tine nedejduind. Doa[m]ne, cum știi și cum vei, miluiaște-mă și mă mântuiaște. Și ca să fie voe ta întru mene păcătosul și nedestoinicul șerbul tău, *anume imr[e]cū*, Doamne, frica ta și liubovul și leagea ta răsădește întru inima mea cu darul Sf[ă]ntului D[u]h[ă], și cuvintele d[u]mn[e]azăeștilor cărților tale în[i] dăruiaște mie.

Rugă cătră preasf[ă]nta despoitoare noastră a lui D[u]m-n[e]dzău Născătoare cu umilințe. — Mișel și păcătos șerbul lui Dumnădzău *anume imr[e]cū*, roagă-te cătră preasf[ă]nta despoitoare maica Dōmnului nostru lui I[su]s H[risto]s. || Doamna mea, miluiaști-mă mai vartos (scris: „vratos“) decât to[ș]i greșii fiului tău și făcătorului meu. Și tu preacinstită maica lui D[u]m-n[e]dzău, Doamna mea, miluiaști-mă mai vartos (scris: „vratos“) decât to[ș]i greșii. Și cându preacinstită rugă du[ș]i fiului tău pentru rodul creștinescu, adu-ț[i] amente și de mene păcătosul și nedestoinicul șerbul tău, *anume imr[e]cū*. Preacinstită Doamna mea, nu mă [l]ă[s]ă pre mene, nu lă[s]ă așteptarea mea, dă-m[i] mie lacrimi și pocăință, m[i]l[o]stenie și liubov (scris: „lubov“) cătră to[ș]i și smerenie în tot časul, pe nime să nu osindescū, || nicecum, și pe nime să nu zavistuescū. Ceale ce sintu lucruri spurcate întru sufletul meu, și reale obiceiaele ceale ce într'ansū petrec, întru toate dzilele vieții meale, a dzilei și a noptii časuri, el petrecū întru spurcate lucruri: întru dzuo săvârșescū păcatele dzilei, iar întru noapte a noptii. O amar mie, preacinstită Doamna mea, de toate cealea ce le plinescū întru viața mea spurcate, cealea ce sântu scrise pen văzduh până la porțile cerului. Dară cum voi vrea să fiu izbăvit, de aceaste trei lucruri: de amărăciunea împărțirei, de păcatele || sufletului, de spurcat trupul meu, și de cumplită frica morții, întru a cui mână va cădea mișel sufletul meu și păcătosul, ținut de cutremurul cel din văzduh? Păzitorul meu îngerul (scris: „îngerul“) l-am gonit de la men[e], cu spurcate lucrurile meale multe. Iubi sufletul meu cel spurcatu, înfricoșerile aceale din văzduh cum va veni spe (sic) dānsu răspunsu de la gludețu. O preacinstită biruitoare, tu iușurează greimea sufletului meu. Spre tine nedeajdea mea o puș, nu te plecă cu a ta rugă, nedejduindu-mă spre tine, izbăvit să

p. 127

p. 128

fiu || de înfricoșeate și groznice (*sic*) munci, ticălosul, și de cutremurul acela ca să nu fiu rușinat, de purtătorii de lumină, îngerii lui D[u]mn[e]dzău, cu lucrurile mele ceale de rușine și spurcate, ca s[ă] nu fiu părât de vamășii cei fără de sufletu, ca să nu îngreuiaze păcatele mele spre măsură spre sufletu. Ce tu-m[i] fii mie agūtătoare, cu adăncă mila lui Dumn[e]dzău, și cu ruga ta cea bine priimită, m[i]||o]stivăște-te spre mene multu păcătosul, și mă îndreptează, Doamna mea. || De reale obiceiae și fără de număr mulțimea păcatelor mele, și întru căsul sfârșitului (scris: „sfrășitului“) mieu ca să nu să bucure vrăjmașii miei de mene, ca să nu fiu împărjit de fața ochilor tăi, ce spăsit ca să mă aflu mișelul și păcătosul șerbul tău *Andonie Arhimandritul*, cu adăncă mila lui D[u]mn[e]dzău, și cu ruga ta bine primită, preacinstită Doamnă b[ogorodi]te, cu puterea sf[i]n-tei și [de] o ființă tr[o]i[tă (*sic*), Părintele și Fiul și D[u]hul Sf[ă]niū. *Acum aicea să pomenescū morții mai pre urmă. M[a]r-[t]ie*, 9. *Conet*.

p. 129

p. 130

14°.

Jitie și din multe pretreacere.

p. 177

D[u]mn[e]dzău ce streină pre Domnul Io Gheorghie Ștefan Voevod, multe țăr[i] streine înblând, până veni vreame de ne adus[e] D[u]mn[e]dzău suptu mila craiului ștefesc, în târgu în Ștetin, țar[a] Pomorscū, țara a lui C[ur]fur[ș]tea¹ bra[n]de[m]burschii, iar târgul Ștetin nu-i supt ascultarea Șteților. ||

p. 178

*Antonius archimandrit[a]*² scriem după ce fu voia lui D[u]mn[e]dzău de pribegi Io Ghiorghie Ștefan Voevod multă streinătate, prin multe țărū și mări călcăm și trecum 10 ani, până veni vreame înpuținari[i] dzilelor Mării Sal[e], și aicea eu Andonie arhiemandritul (*sic*) scriu primenirea boalelor ce avū la înpuținarea sufletului lui l[eat] 1715—1667.

M[e]s[e]ta³ noe[m]v[rie] 15 dzile n^h⁴ l-au apucat boala cu câteva schimbări de piçoare și la trup, și l-a ținut așa până în

¹ Cf. *furște*, *furștū* < germ. *Fürst* ap. I. Bogdan, *Relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească*, București, 1905, p. 103, nota 2,

² Scris cu litere latine.

³ Luna.

⁴ Vineri.

- luna lui d[e]ch[emvrie] 14 dzil[e]; so[m]bot[ă] la 9 čas¹ de noapte l-au lovit catarol (*sic*) din cornul capului drept și în mână dreaptă și piçorul drept. 1668 noo (*sic*, = „nou”) anŭ m[e]s[e]ța ghen[arie] 10 dzil[e], vineri pre sinbătă, toată noapte au avut chinmar[e] || ca de moarte. La 9 čas de dzi si[n]bă[tă], ghen[arie] 11, iar l-au apucat acea nevoe rea și l-au țint nō² čas, și 10 prezi. La un čas după amiazăz[i] sinbo[tă] iar l-au apucat și l-au ținut 1 čas. După ce s'au trezit din boal[ă], iar toată zua s'au chinuit, și spre d[u]me[ne]că toată noapte. D[u]menecă 12 ghen[arie], 9 čas zi, s'au mai trézit și taina carea iaste trupul și singele Domnului nostru lui I[su]s H[risto]s cu trezviire au luat. Apoi după sf[ă]nta priceștenie, iau întorsu mai bine. Luni 13, p. 179 marți 14, 15, 16 ġoi, iar l-au lovit acea nevoe la 11 čas...³ || graŭ[u] ia[u] fo[stu] încă[l]ci[t]. 17 dzil[e] ghen[arie] la 5 čas no[ă] sara iar l-au lovit și l-au ținut 1 čas; foarte grău⁴ l-au ținut, că au fost ca un mortu. Apoi iar s'au mai trezit, iar graiul tot nu-i slujia ca cum vrea fi bat de o beție. 18, 19, 20 nemic, iar marți ghen[arie] cam la 7 čas de dzi l-au apucat și l-au ținut 5 șferturi de čas. ппж⁵ marți la 3 čas după amiazădz[i] iar l-au lovit din somn și l-au ținut mult, că și graiul i s'au amorțit, și l-au lovit tus[ă] rea și nădușal[ă] din piept, că nemică nu putea p. 180 înțeleage omul ce mu[r]guia până la 11 čas de noapte...⁶ || 22-
 ghenarie сѣт⁷ 8 čas de dzi, și iar din somnu, și l-au ținut 1 čas și [du]pă ce l-au lăsat bola (*sic*), limba tot iau fost legat[ă]. La 2 čas пoлс дѣн⁸ iar l-au lovit și l-au ținut totdeauna. Când neam luat noi ertăci[u]ni, abia neau răspuns cu limbă de neau ertat. După 7 časur[i] marți sara iar l-au apucat și l-au ținut

¹ Cet. „la al nouălea ceas“.

² *Jumătate*. După acest cuvânt urmează o cruce. Astfel de cruci se întâlnesc și mai încolo în acest text. Ele ne arată că în locul respectiv cel ce scria și-a făcut cruce și, cuprins de spaimă, a spus în sine: „Doamne ferește“, ori ceva asemănător.

³ Urmează o treime de foaie ruptă. În locul acesteia la legare s'au lipit un petec alb pe care un „dascal“ a măzgălit mai târziu câteva cuvinte cu o scrisoare foarte slabă.

⁴ Probabil greu + rău.

⁵ Tot așa.

⁶ Urmează verso din treimea de foaie ruptă.

⁷ Miercuri.

⁸ *La jumătate ziua, amiazi*.

multu și tot n'au mai grăit nemică și în multe fealuri i să schimbă fața și ochii i să făcă ca singele și de cătătura lui te spământai¹. Miercuri noapte spre ȝoi la 2 ȝas n̄ n̄² după miazăză, noapte ghen[arie] 23, iar l-au apucat și l-au ținut multu tăt într'una și tăt n'[au] mai grăit nemică, numai căce să țineă sufletul într'ansu. 11 ȝas de zi iar l-au prinsu și l-au ținut tot într'un chip, fără graiu până la 5 ȝas și ȝimătate³. Și iar l-au apucat de noapte ȝ[oi]. || Apo[i] după 5 ȝas și ȝimătate iar l-au părăsit și am dzis cătră Măria Sa: „Doamne, acmu ne cunoști ceva?” Ș'au răspuns: „cunoscu-vă”. Eu grăind, dzicându-i: „ce te vei închină ha[t]manului frăține-tău și lui Dimitrașco?”; numai ce m'au luat de mână și ș'au plecat capul în ȝos șe (*sic*, = „și”) decii iar n'au mai grăit. La 5 ȝas n̄ sara ȝoi spre viner[i] iar l-au apucat ținindu-l (*sic*) pre brațe. 11 ȝas n̄ de dzi au leșinat. La 12 iar l-au apucat⁴ Și au fost tot ca un mort căce...⁵ să loase || și la prevegh[i] ū mu[l]dzi (= „mulți?”) dzua și noa[pte]₂). iar de marți, din 21 ghen[arie] tot l-am păzit cu lumina amână gata din ȝas în ȝas, dzua și noapte. Viner[i] noapte spre sinbătă de la 12 ȝas și un șfert după miadză-noapte au început a trage. La 5 ȝas iar l-au prin[s]. La 8 ȝas de dzi iar l-au apucat și trăgeă de moarte și-l călcă și acea nevoie⁶. Și l-au ținut într'una și au tras sinbătă toată dzua și toată noapte spre duminică. Și trăgeă grozav din grumaz și multe m[i]nnuni făcă cu deagiti[e], carel[e] nu leam putut scie. Iar duminică sar[a] spre luni, și mai tare să păziă slăbiciunea lui și la 12 ȝas de noapte s'au trecut, Dumn[e]dzău să-l iarte, pre brațil[e] meale ȝiindu-l...⁷. Și ni[č]e după moartea lui⁸... || ...lu lasatul săcului de carne, Dumeneacă spre luni s'au răposat la 12 ȝas tocma ghen[arie] 27 întru dzua Sf[ă]ntului принекиѣ сѣго Іоа златаѣ⁹. Pân'aceia

p. 182

p. 183

p. 184

¹ Urmează iarăși o cruce.

² Și jumătate.

³ După aceasta a adaus cineva ulterior și fără legătură: Și ȝ-ar l-au apucat de noapte ȝ[oi].

⁴ Se scrisese mai întâiu ținut, apoi s'a șters.

⁵ Rândul a fost tăiat la legare, deci se poate ceti cu greu.

⁶ Urmează iarăși o cruce.

⁷ De-asupra rândului s'au adaus mărunt încă câteva silabe care, din pricina umezelii, nu se mai pot ceti.

⁸ O jumătate de rând s'a tăiat.

⁹ Aducerea s. Întoarcerea moaștelor Sf. Ioan Gură-de-aur.

iam dus vii[at]a], și l-am lăsat¹, și cu bună nedeajde s'au svărșit
 (scris: „svrășit“) $\tilde{\Lambda}$ „Зроѣ сѣо ен мѣца ге КЗ, ЧВо 1668² · нѣца
 p. 185 Gheorghie Ștefan Voevod. ||

Luni când au murit s'au tăcut lucru[l], iar marți 28 ghen[arie] s'au vestit pre la cei mai mari și în târgu³.

15°.

p. 186 M[o]l[i]tve de rugă de peste săptămână câte trei pe dzi: $\tilde{\Lambda}$ HE HO
 \tilde{c} \tilde{p}
 СТРЗНИ, ПО ЧА ПО ВЕЧНИЕ⁴, scoase de Măriia Sa Gheorghie Ștefan Voevod; leau scos din limba sirbească pre limbă românească.

Întăiu a dumeneč[e]i [după utrănie].

Mărirea ta, Doamne Dumn[e]dzăul meu, că m'ai spodobit a vedeà dzăua a preaslăvitei învierii tale, întru carea ai slobodzit sufletele dreptilor cealea ce erà legate în îad. Aceaia slobodzenie, despuitoare, și eu o dorescū, să mă dezlegi din multe păcate, fiind legat || ca să strălučască lumina bunătăților tale întru întunecat sufletul meu. Că știu amu fără de număr îndurarea ta și nespusă iubire de oameni. Că din ce n'am fostu întru ce sintu m'adusăș[i]. Și cu aseamenea chipului tău mă înfrămțeșeași (sic, = „înfrămsățeashi“), ș'a toată facerea biruitor mă tocmiş[i]. Știu, Doamne, vreamea vieții mele din tinerețele mele, și până acmu grijești de mene ca să fiu mântuit, și preainfrămțeșeate (sic, = „preainfrămșeate“) cinurile tale de îngeri cântător vrea să mă aibă.
 p. 187 Învățatură mi-ai dat mie, || și lucru sufletescū desăvărșit (scris: „desăvrășit“) mi-ai spus mie. Iară eu ticălosul înpiedecat fuii cu mentea, și cătră poftetele mele a iubirei trupului aruncaiu-mă întru tine cea înpuțită a păcatelor. Departe mă făcuu de al tău bine. Al tău fiu, fuiu născut întru fântâna cea sufletească, iară eu amu sintu rob păcatului drept aciaia gem dintru adăncul inimii și plāngu cu durere sufletească. De časul giudețului gāndindu întru tot slăbăscū: cum mă voi află acolo, sau ce cuvāntu

¹ Iarăș cruce.

² Anul 7175 socotit dela facere, luna Ianuarie 27, dela Hristos 1668.

³ Despre nota ulterioară care mai urmează pe această pagină s'a vorbit la descrierea manuscrisului.

⁴ Dumineca după utrenie, după ceas, după vecernie.

voi dzice pentru păcatele mele, sau ce răspunsu îm[i] va fi mie || de la giudeț. Unde voiu ascunde mulțimea fărădelegilor mele, că nu iaste cine-mi agiută mie, nice cine mă izbăvi pe mene? Și ce voi face, D[u]mn[e]dzăul meu Doamne? Nu știu cătră cine mă voi apropiia ca mântuit să-m[i] fie sufletul. Vrea-mea vieții mele-i aproape. Ce încai de acmu pătrunde cu frica ta trupul meu, ca să nu mă aflu gol de lucrurile bune, să fiu de răsul dracilor. Că iată ca un cucon înpiedecat fuu de vrăjmașii miei, și mai pre urmă cădziiu în perire. Altu om nu fu așa păcătos din veaci cum sintu eu, că pentru lucrurile mele || ceale reale mâniau îngerul, păzitorul sufletului meu, și primiu pierzătorul, puind întru inima mea necuviință. Ce nu mă lăsă pe mene până în svrășit (scris: „svrășit“) să p[re]i[u], Is(u)se, nume bun. Din pământu m'ai zidit și viață mi-ai dăruit mie. Caută spre sînereniia mea, că samu fără de numâr am greșit, ce încă n'am rădicat mănule mele cătră D[u]mn[e]dzăi streini. Nice m'am p[re]săsit deaciasta gândindu de chipul tău, iubitor de oameni, cela ce ai arătat spre cei păcătoș[i] mainte. Aducu-mi amente de D[a]v[i]d[ă], carele după darul pr[er]ea[c]ur[vii] (*sic*) || în groapa curvii cădziiu și ucidere feace, și să pocăi cătră tine D[u]mn[e]dzăul și făcătorul, destoinic[ă] fiind mili tale. Și cătră Ahav prorocul încă însuți cuvinte răspundzi, grăindu: nu am să fac mai înainte rău cela ce am dzis, că l-am vădzit pre îns cum înblă măhnit înaintea mea pentru păcatele sale. O despui-torul meu, și încă adaog să plāngu înaintea ta de ceale mari și nevindecate ranile mele. Cum Manasiia, după slujirea idolilor, prorocii tăi a ucis și pre toț[i] Is[ra]il[i]t[ea]nii au spurcat, și pre tine Dumn[e]dzăul părinților noștri teau mâniaț, || dat fu într'alte semenții spre pedeapsă, și ca un dobitoc[ă] cu iarbă îl hrăniia vădzindu a sa perire, adusă-ș[i] amente mainte de păcatele sale ce au făcut, și strigă din mijlocul legăturilor cătră tine, Doamne și făcătorul, și fără de nedeajde luat fu deacolo preaslăvit; așa și eu toate răutățile întru viața mea am făcut, și nedestoinic[ă] pe sine mă făcuiu milei tale. Și cum voi căută spre nălțime cătră tine cu ochi spurcați, sau cum mă voi arată feței tale? Rumt-am veșmântul cel de D[u]mn[e]dzău țasut și am spurcat veșmântul trupului meu. || Ce mă curățeaste ca un mântuitor și mă iartă ca un Dumn[e]dzău. Caută spre smereniia mea și nu pomeni răutatea păcatelor mele, ce am făcut spre mișel sufletul

p. 189

p. 190

p. 191

p. 192

p. 193

mieu. Călcător fuu spre toate poroncile, ce mă nedejduescă spre mila ta, și străg cătră tire cu glăčav[ă] mare: adu-ți amente, Doamne, de preacinstit graiul rostului tău, cialea ce ai dzis: cercaș[i] și veți află, cîare[i] și vă să va da voao, că n'ai venit să chemi pre cei drepti, ce pre cei greșiți spre pocanie, dintru

p. 194

carii întăiu eu sintu unul. || Ș'acmu mărturisescă toate fărădelegile mele, că deaș tăcia eu, tu știi aceastea, ce, pream[i]||[o]st[i]ve, priimești-mă ca pre tălharul și vamășul și curva și fečorul cel curvariu, c'aceștia toș[i] eră părăsiș[i], iară tu ții priimit pre înș[i], și răului ții făcut viețuitori, Priimește și a mea pocanie, nedestoinicului șerbului tău, *Andonius imr[e]cū*. Doamne I[su]se Hr[i]stoase, cu cuvântul a[i] curățit stricașii, curătește și spurcăciunea sufletului meu, și-m[i] fii mie întru agiutor și cu puterea cinstitei || crucei tale îngrădește-mă pre mene, și cu d[u]-

p. 195

hul sf[i]nșii tale mă întărește. Întoarce rușinaș[i] pre cea ce să luptă cu mene, și ca să mărturiscă rostul meu mulțimea milei tale, c'ai fostu agiutorul meu întru toate nevoile, și mângăitor întru dzua grijilor mele. Ș'acmu nu lepădă rugăciunea șerbului tău, ce măntuiește chinuitu sufletul meu, și toș[i] creștinii miluiește, cu ruga preacinstitei biruitoarei noastre și a lui D[u]mn[e]dzău Născătoare. || Că tu ești D[u]mn[e]dzăul nostru, și pe tine cearem, Părinte, și Fiū, și Suflet Sf[ă]ntū, miluiește-ne pe

p. 196

noi acmu și pururea și întru veač[i] de veacū, amin. ГИ ПОМАС
А¹. Cela ce învisă din moarte, Doamne I[su]se Hr[i]stoase
D[u]mn[e]dzăul meu, miluiești-mă și mă sp[ă]săște. ГИ ПОМАС
Б². Cum ai miluit pe Petrū și pre Thoma în legături, și pre
mene nu mă treace; despuitorul meu. ГИ ПОМАС Г³ Ѡ ПСТС
СМРЖИ. *Otpustu[1]utrāni[i]*.

МАШВА А С НЕ ПО ЧА (= *Molitva Duminecii după ceas*).

Dumn[e]dzău întru tot puternicū, și fără început. Doamne-împărat, cel naltu și slăvit, cela ce biruiește || toate facerile vădzute și nevădzute, cela ce șeade spre heruvimi și-i cântat de serafimi,

¹ Doamne miluește de 30 ori.

² Doamne miluește de 12 ori.

³ Doamne miluește de 3 ori.

ție slujescă mii de ceatele ceale de sus, cinuri; cel rugat de în-geri și de toate puterile închinat, și de¹ ceai de șos facere cu frică să cutremură înaintea ta, că tu ești D[u]mn[e]dzău unul fără de păcate. Nu mă trece pe mene rugându-te în al șeasele čas aceștii dzile, întru care teai arătat ap[o]s[to]lilor tăi după înviere fiind în grije și ai schimbat scărba (scris: „scrăba“) lor spre bucurie. După arătarea a preacinstite a tale mân[u] și coate, schimbă scărba (scris: „scrăba“) mea || carea mă ține acmu, și-m[i] p. 198
 izbăvește grija păcatelor și nu mă trece pre mene, despuifoare, rugându-te într'acesta čas, întru carele ai dzis lui Zacăhei: astădză-i mântuirea casăi tale, iară tu acmu curat ești. Dă mântuire casăi mele cei sufletești, pentru căce spurcăm casa această trupească, și nu sintu destoinică să ăau preacinstit trupul tău, ce ca un bun și de oameni iubitor, priimește voroava rugii mele întru časul acesta, întru carele ai vorovit cu mviărea samareanina și taina inimii ei ăai dzis, dzicându-i: || ceare apă vie. S[făn]t, s[făn]t, s[făn]t Domnul meu, tu știi taina inimii mele. Dă-m[i] p. 199
 mie picătura milei tale, că dela tine ăaste izvorul vieții. Stănge sufletul meu cel arsu de para păcatelor, și opreaște seata inimii mele, și-mi dă mie bucurie să petrecă dzua acasta, întru carea s'au dat mieluşelul lui Avraam în locul lui Isaacă spre jărtvă (scris: „jărtvă“), închipuindu pentru toată lumea giunghearea ta. I[su]lse dătător de bine, mieluşelul lui D[u]mn[e]dzău, caută spre a mea smerenie și îndrepteadză ruga rostului meu, și priimește cuvântul || acestu de jărtvă (scris: „jărtvă“) ca darul lui p. 200
 Avel. Că de sintu necurat și spurcat sintu, mă nedejduscă spre mila ta, pentru ce n'ai lepădat cei doi bani a vădoi acăia ce lăudaș[i] pre îns[ă] mai vartos (scris: „vartos“) decât pe toț[i]. Și vamășul cu suspini rugându-se l-ai îndreptat. Și pre mene nu mă urgisi ca pre tâlhăru și pre curvarul, miluăști-mă că mă căescă de toate păcatele mele, că bine este (sic, = „ești“) cuvântat¹, cu Părintel[e] și cu Fiul și cu D[u]hul Sf[ă]ntă, acmu și pururea și întru veaci de veacă, amin. — ||

¹ Acest cuvânt rămas prin atracție din construcțiile precedente e de prisos în acest loc.

² De-aici încolo scrisoarea e foarte grăbită și mărunță, cu cerneală mai spălăcită și uneori cu ștersături și corecturi. Se pare deci că scrierea textului s'a continuat mai târziu deadreptul pe curat. De la p. 201 încolo s'a tăiat la legare marginea textului. Din această pricină întregirile de litere și silabe pe care trebuie să le facem în această parte sânt foarte numeroase.

p. 201

M[o]l[i]tfa D[u]mine[cei] după vecernie.

Bine te cuvintedzu, Doamne D[u]mn[e]dzăul meu, și c[ă]n-
tar[e] nedestoinică aducū ție din rostolu (*sic*) spurcatu și din
inim[a] necurată. Proslăvăscū numel[e] tău cel sfântu, că de pă-
cătosul întru totu te grijeș[ti], și îndelungu rabdzi, [a]șteptându
a mea pocăință, iar eu întru totu te măniiu c[ă]lcând poroncil[e]
tal[e]. Ce voi dzic[e] înainte mării tal[e], Doamne, tu știi ne-
bunie mea, și păcatele mel[e] de tin[e] nu a[scun]sără. Și acmu
nu mă lepădă pe min[e] de la fața ta, neavând budze curate,
îndrăznindu spre slava mării D[u]mn[e]dză[irij] tal[e]. Și ruga
sărei acmu cătră tin[e] o aducū, pe tin[e] toat[ă] dihanie, și toat[ă]
facer[e] cu frică te laud[ă]. O Do[am]ne D[u]mn[e]dzăul meu,

p. 202

cela ce ai luat păcatele a toată lumea, și [a] mel[e] făr[ă] de nu-
măr și nesp[us]e făr[ă] de leğ[i] le pierde || vini[n]d la ășul cel
de apoi a dzilei aceștie, întorcândumă-mă din cele deșerte și al
tău ag[ă]tor cercându, că a ta iubit[e] de oameni nesp[us]ă este.
Cele (*sic*, = „cela“), ce a[i] priimit pi ceia ce au vinitu la al
unsprădzecele ăș, și asemenea ei (*sic*, = „i-ai“) făcutu cu ceia
ce au purtat totu greul acești[i] dzile, și pre mine așjdere mă
primește, nu numai o dzi cu lene cheltuind, ce întru toată vreme
vieții mel[e] cu lucruri deșerte am petrecutu, și lucruri sufletești
nice dănăoar[ă] n'am făcut. Nu mă osindi pe mine, despoitoar[e],
ca și pri cei mai denainte chema[ti] la a ta cin[ă], lepădându-se
cu a sa inimă cumplit[ă], ce mă ărcă pe min[e] ca p[e] cel ră-
tăcitu spre răspantie lumii, că suletul acoperimăntul celora ce
doresc¹. lat[ă] amu dzua plecat[ă] spre sară, eși soarele ășul sării
intă[n]pin[ă], și cel înțelept luminile sal[e] gătescū, la miădză-
noapte să te tănpine, cu tin[e] să l[e] duci întru lăcașul împără-
ției ceiiului, cărora și pe min[e] pârtaș mă fă. Nu-ți aduce

p. 203

ăminte de || mulțime păcatelor meal[e], ce după obiceiul milei
tale milu[ia]ște. Nu-m[i] da să adorm întru moarte, ce întărește
mădularele trupului, că am slăbit de păcate. Întărește sufletul
meu, tremurându-ne încet, gonește gânduril[e] cel[e] spurcate de
la inima mea, și luminează minte, care se întunecă de mahnirea,
ca și [eu] să-ți dau ție rug[ă]. Doamne I[su]s[e] Hr[i]stoas[ei],
pleacă ureache ta cătră ruga mea. Iartă toate păcatele mele, și

¹ Cu toate că textul s'a corectat și adaus, el a rămas în acest loc necomplet.

sfârșitu bun d[ăru]ește mie. Și aș[ea] din trupul meu mă ȳartă. Și ȳngerul p[ăc]h[i], Do[a]mne, de boierul v[ăz]d[u]hului s[ă] mă izb[ă]veasc[ă] pe min[e] cu ruga și cu rug[ă]cun[ea] preasfintei a lui Dumn[e]dz[ău] N[ă]sc[ă]toare, și a sfintelor puter[i] a cerului, și a toț[i] sfintii, carii din veaci ț-au ȳng[ă]duit ție c[ă] bine ești cuv[ă]ntatu ȳntru totu cu P[ă]rintele și cu D[u]hul Sf[ă]ntu ȳntru nesf[ă]rșitii veaci, amin. — || S[ă] gr[ă]ești aș[ea]: A mel[e] mult[e] p[ă]cate, Doamne, cu a ta mil[ă] cur[ă]țește, miluește-m[ă] și mă m[ă]ntuește. p. 204

ru no BI wnc¹. —

180.

(Extrase din Vechiul Testament).

p. 297

*La pritea*² *lui Solomon gr[ă]aște alcea, Glav[a]* 3. Fiul meu, gr[ă]iurile legei nu le uit[ă], gr[ă]iuril[e] meale ca s[ă] le socotești ȳntru inima ta. C[ă] mult[ă] viaț[ă] și ai cu pace s[ă] vor adaog[ă] ție. M[i]||o[s]i[e]ni[ă] și credința ca s[ă] nu lipsasc[ă] de la tine, ce s[ă] nu o pui pre ȳns[ă] pre cerbicea ta, și s[ă] o scrii pre ȳns[ă] pre tabla inimii tale și vei afla bini. Și g[ă]nde[ă]ște bine ȳnainte lui D[u]m[nedzeu] și ȳnainte omenilor. Și fii nedejduitor cu toat[ă] inima spre Dum[nedzeu], ȳar cu a ta ȳnțelepciune nu te m[ă]ri. Toate c[ă]ile tale cu conoștințe (sic) s[ă] le ȳndreptedzi. Nu fi ȳnțelept de la tine, ce te teme de D[u]mn[e]dz[ău] și te las[ă] de tot r[ău]l. Atuncea va fi vindecare ȳn trupul t[ău]³.

Glava 8⁴ || C[ă] voi spune voao ce ȳn toate dzile. Dum[nedz[ău] mă zid[ă] d'inceputul c[ă]lii sal[e] ȳntru lucrul s[ău], mainte de veac mă urdz[ă], mainte de facirea p[ă]m[ă]ntului, mainte de facer[ea] p. 298

¹ Doamne miluește-ne de 12 ori, otpustul.

² Pildele.

³ *Biblia* 1688. Fiiule ale meale legiuri nu uit[ă], și gr[ă]iurile meale cruce a ta inim[ă]. Pentru c[ă] ȳndelungare de viaț[ă] și anii vieții și pace vor[ă] ad[ă]og[ă] ție. Milele și credințele nu te lipsescu, și le atinge pe ȳale preste grumazi, scrie-le pre ȳale pre leaspedea inimii tale. Și vei afl[ă] har[ă] și g[ă]nde[ă]ște ȳnainte bine. ȳnainte D[o]mnului și a oamenilor[ă]. Fii nedejduind[ă] cu toat[ă] inima pe D[u]mn[e]z[ău], și pre a ta ȳnv[ă]ț[ă]tur[ă] nu te smeri. ȳn toate c[ă]ile tale cunoaște-o pre ȳa, pentru ca s[ă] ȳndirepteaze c[ă]ile tale. Nu fii ȳnțelept[ă] ȳntru sine, și te teme de D[u]mn[e]z[ău], și te abate de tot[ă] r[ău]l. Atuncea va fi vindecare trupului t[ău], și socoteal[ă] oaselor tale.

⁴ Jos s'a scris un r[ă]nd din „Tat[ă]l nostru“: *Și ne cur[ă]țește pre noi de toat[ă] spurc[ă]ciunea.*

beznilor, mainte de curărea apelor. Mainte de ce nu întăris[e] măguril[e], mainte de toț[i] munții m'au născut pe mene Dum-[nedzău]. Feace marginil[e] și lumea și sfârșitul (scris „sfrășitul“) lumii pe suptu cer. Când găță ceriul, cu dănsul fuïu, când în-părți scaunul său spre vânturi, când feace tare nuorii de sus și când pus[e] tărie izvoarălor suptu cer, și când pus[e] marea întru tocmaia ei, și apele să nu triacă țărurii ei. Și tare feace urdzirea pământului. Fuïu cu nusul aseamenea, eu fuïu de mă bucură, în toate dzile mă veseliiă înainte feaței lui în toată vremea. Și când să veseliiă de svărșitul (scris: „svrășitul“) lumii, și veselie de fiul omenesc ¹.

p. 299

Glav[a] dzič[e]f: || Cine să întăreașt[e] spre mencïuni, acela pașt[e] vântul.

Glav[a] 12. Mărturiia nedreaptă îi minčunoasă și cuvântul fač[e] ran[a] ca o spartă (sic)(=„spărtură“?), iar limbă înțeleaptă le vindecă.

Glav[a] 13. Cela ce-ș țin[e] gura sa, socoteaște sufletul său, iar cela ce nu-ș[i] socoteaște gura sa, pe sine se înfricoșadză.

Gl[ava] 14. Cela ce ocăreaște mișelul, greșeaște iară cela ce-l miluiaște săracul, fericitu-i.

Gl[ava] 15. Cela ce cearcă înțelepciune, nu va află rău. Cela ce clevețește săracul, mânia pe cela ce l-au făcut pe îns, iar cela ce cinsteaște săracul, cinsteaște pe cela ce l-au f[ă]cut pe îns.

Gl[ava] 16. Omenescū este să-ș[i] găteadze gândul, iar D[ul]mn[e]ldzău-i tocmeaște limba. Că toate căile omenești însămnate sintu înainte lui. Mă || surător ȳaste d[uj]hul lui D[ul]m[nedzău]. Deșchide lui D[ul]m[nedzău] lucrul tău, și să vor îndreptă gândurile tal[e]. Toate lucruril[e] celui smerit sintu înainte lui Dum-

p. 300

¹ *Biblia* 1688: In toate zile[e] voïu pomeni ceale den veacu să le numărū. D[o]mnulū zidi pre mine începătura căilor lui la lucrurile lui. — Mainte de veac mă întemei denceput măi nainte de cât a face beznele, măi nainte de cât a eși izvoarele apelorū. Mai nainte de a se întări munții, și măi nainte de toate dealurile mă naște. D[o]mnul au făcut țări și nelăcuite, și margini lăcuite. celui de subtū ceriū. Cândū tari făcea pre cei de susū nori, și cum tare puneă izvoarele celui de suptū ceriū. Cândū puneă mării cercetarea lui și apele nu vor treace gura lui, și tari făcea temeaiile pământului. Eramū lângă elū tocmindu eu eramū cu carea să bucură, și în toate zilele mă veseliamū în fața lui preste toată vremea. Cândū să veseliiă lumea săvărșindū, și să veseliiă întru fiii oamenilorū.

[nedzău]. Mânia împăratului este solul morții, iar omul cel înțelept să izbăveaște. — Omul fără minte își sapă șie rău și întru gura sa adună foc.

Gl[ava] 17. A credințosului i toată avuția lumii, iar a celui necredințos (sic) niț[i] un ban.

[Glava 19]. Cella ce miluiaște săracul împrumut dă lui D[u]mnlezdău. Rosta omului mlil[osteni]ia.

Gla[va] 20. Nu-i vinovat vinul, ce procleată iaste beția. Nu iaste departe mâniia împăratului de urgia lui D[u]mn[e]dzău, și cella ce s[e] apucă și-l meastică pre îns greșeaște spre sufletul său. — Apa cea adâncă iaste svatul întru inima omului, iară omul înțeleptu o bea pre ia. || Mare-i omul și scump iaste cella ce face m[il]lostenie. Când împăratul șeade pre scaun să gîude[le] drept, nu sta înprotiva ochilor lui. — Nu dzice că voi plăti vrăjmașului meu pentru căce mi-au făcut rău, ce așteaptă de la Dum[nedzău] să-ți agiute. — Nu iubi să¹ cleveti pre altul, ca să[ă] nu cadză într'ansă.

p. 301

[Glava 21]. Cumu-i răpegiunea apei, așea inima împăratului întru mâna lui D[u]mn[e]dzău, și cine va s'o afle, acolo trebue să o pleac[e]. — Cella ce iubeaște vinul și untul, nu s[e] va înbogăți.

— Mai bine să petreci într'u[n] loc pustiu decât să petrec cu mu[r]ar[e] svadnică și limbut[ă] și minciunoas[ă]. — Cella ce-ș[i] fereaște gura sa și limba sa, fereaște sufletul său de grij[ă]. — ||

Gl[ava] 22. Groapă adâncă în gura călcătorilor de leag[e] și cei ură[ș]i de la Dum[nedzău] vor cădea într'ansă, că sintă căi reale înainte lor și nu iubăscu să s[e] întoarcă. — Cella ce obiduiăște pe cel sărac, multu rău își face șie. — *Gl[ava] 23.* Nu-ți feri cuconii tăi de învățatur[i], că, să-i vei bate cu toșagul, nu vor muri de îns, ce ver[i] izbăvi sufletul din moarte. *Gl[ava] 25.* Calea rea și urmele călcătorului de legi vor peri întru dzua rea. Că cumu-i oșetul pe voe (sic)², și fumul ochilor, așea va cădea frică în trupul și inima celora ce te scărbăscu (scris: „scărbăscu“).

p. 302

Că cumu-s moliiile în haine și carii în lemn, așea și omul scărbliv (scris: „scărbliv“) își face pagubă inimii. Iar să-i flământ vrăjmașul tău, îl satură; să-i însătat, îl adapă. Așea de vrei face, cărbuni || de foc aduni spre capul lui, iar D[u]mn[e]dzău îi va da ție bine. —

p. 303

¹ Acest cuvânt s'a adaus ulterior.

² Probaail p.-sl. ВОН „bellator“, „războinic“ căci în originalul slavon e vorba de „rana“ acestuia.

Gl[ava] 26. Cumu-i omătu vara și ploae în vremea seacerei, așa fără cinste nebunul; și cum zboară paserile și vrabi[i]le, așa și blăstămul deșertu pe nime nu cată. —

[*Glava] 27.* În cas[a] fratelui tău fără vreme să intri, că mai bine cu un priăten de aproape, iar cu fratele tău mai di departe. — Her pe her ascute, așa și om cu om de fațe să rușineadză. Cine răsădește smochinu, mănăncă de rodul lui, iar cela ce cinstește pe domnu-său, cinstit va fi. Cum nu-i într'un chip față cu față, așa și inima omului. Iadul și perirea nu s[e] mai satură, așa și ochii omului nu să satură. —

p. 304

Eclisiiast, gl[ava] 8. || Și lăudașu eu cu veselie că nu ăste bine omului în lume numai să bea și să mănănce.

Gl[ava] 10. Amar ție cetate întru carea-i împăratul tău tânăr și boșarii tăi mănăncă demenează. Iar fericit pământu unde împăratul tău fișul menșei și boșarii tăi mănăncă la vreme și nu să vor stidi.

[*Ishod,*] *gl[ava] 28.* Dzis[e] Dum[nedzău] lui Moisi să facă o scândură de auru (scris: „auriu“) curat și să facă pe dănsă chipul și sămnu sf[i]nșiei lui D[u]mn[e]dzău și-l învăță cum va face veșmentele lui Aron și a fișorilor și să-i facă mitră și brău.

Gl[ava] 25 *Ishod* în[văț]as[e] D[u]mn[e]dzău pe Moisei cum va face chiotul și 2 heruvimi și mai și alte vase și de tămăe și de smernă.

Grăiaște mai multe den vas[e] în *gl[ava] 26.*

Urmează apoi o parte din un capitol din *Ezdra*, adăugându-se: „După aceaste într'alt[e] glav[e] înainte arătă (sic, = „arată“) multe lucruri și cum au postit în câmpu 2 săptămăni, apoi cum ăau dzis Dum[nedzău] să ăa 5 oameni carii sintu scriitori, și să margă acolo în câmpu să arate ce va scrie“ (p. 305) ș. a. m. d. Se mai rezumă *Iudith[a]*, *Neemia*, *Paralipomena*, *Trstva* etc. Pe p. 311 se notează: „Să s[e] știe car[e] cărți leapăd[ă] Calvinii și Litereani[i] din Biblie: 3 cărți a Ezdrei; Cartea lui Tovie; Cartea *Iudith[e]*; Înțelepciunile lui Solomon; Cartea lui Isus Sirah; Cartea lui prorocū Baruh; 3 cărți a lui Macavei; și di la Daniil au scos din glav[a] 3 de

⋈ x א ׀ ׀ ׀
unde dziče וְחָזְקָא נֹכַח בְּלִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּאֵרֶם¹ până în sfârșit (scris: „sfrășit“) și *gl[ava] 13* și *14* de tot“ (p. 311). Pentru limbă mai notez pasajelē: „*Neemie*, 1 *gl[ava]* grăiaște că, dacă audziră de Ier[us]alim, cum ăste pustiu și porțile arsă, ședzuu și plăngeă, și măhuit multe dzile, și eră de mă postită și mă rugă înainte feașei lui Dum[nedzău] ceriului“ (p. 312); „7 *gl[ava]* grăiaște... cât eră ca lăcustele de mulți, și sămille lor n'avea

¹ *Umblau prin mijlocul văpăii, lăudând pre Dumnezeu.*

număr, ce eră ca anina pe marginea mării. Și spuse de somnu ce au vădzut Ghedeon¹, și „4 Trstva gl[ava] 5 grăiaște de . . . o copilă de Iidov roabă. Dzisă cătră giupăneas[a] ei: dear mearge giupănul în țara noastră cătră un om a lui Dum[nedzău], s'ar curăți. Giupăneasa-i spusă lui și-și[i] luo voe și carte de la inp[ărat] și s[ă] dusă la Ilisei prorocu și-i dzis[ă]: pas[ă] iute [te] spală în apa Iordanului de 7 or[i] și te vei curăți²“.

190.

Blajenile din toate Dumenecei fără besea[recă] cetind omul sie¹. p. 315

Adu-[[i] amente de noi, H[ri]st[oa]se mântuitorul lumii, cum ți-ai adus amente de tălhar pre cruce și-l spodobiș întru tot unul în dreptaatea inpărăț[i] ceriului. — Astădzi învise H[risto]s din groapă, și tuturor credinčoșilor le deade neputregiune, și bucuriia o înnoi mironosiților întru învierea ta, Doamne. — Pe lemn să găvozdi mântuitorul nostru de bună (scris: „bănă“) vo[e] și cu lemnul pe Adam din blăstăm il izbăviși, și-i deade ca un îndurător, ce după chin și sălășluirea răului. — Cumu-i în cer mulțime de ingeri, așea pe pământu rodul omenescă sf[i]nțirei învierei prăznuescă bunătății tale, Doamne. — Rădică pe noi din groap[a] păcatelor, cu chinuri multe răsipimu-n[e] ca morții, ca un iubitor de oameni. —

Ascultă, Adame, și te bucură Evvo, că cum v'aț[i] mainte amândoi dezbrăcat || pentru înșelăciunea, vă luar[ă] în prădare, crucea lui H[risto]s vă îndreptă — p. 316

200.

Preadoslovie

IS	HS
NI	KA

 cătră creștini.

p. 317

Cartea carea să chiamă răspunsul înproția Catihizmusului calvinescu, făcută de părintele Varlaam, mitropolitul Șuțavei și Arhiep[i]se[o]pul Țării Moldovei, tipărită, ВАРЛАМЪ ВЪПНІА МИРА „ЗРУК (7153), СПСЕНІАЖЕ МИРА „АХ[МЕ] (1645).

Nu se laude nime de bună credință
De n'are lucruri bune prea cu socotință.

Varlaam Arhiep[i]sc[o]pă și Mitropolit Țării Moldovei cu milă de la Dumnedzău cătră creștinii den [Ardeal]² și și cătră

¹ Aceeași scrisoare grăbită, dar cu cerneală și mai spălăcită ca în extrasele din Vechiul Testament.

² Cf. p. 283.

- p. 318 alți creștini toți carii sintă pravoslavnică. Credințoși pravoslavnică, și adevărați fii sfi[n]tei a noastre besereci, apostolești, iubiți[i] creștini și cu noi de un neam Rumâni, pretutindiră tuturor, ce să află în părțile Ardealului și și într'alte părți pretutindiră, || ce sinteți cu noi într'o credință, cu dreptatea Dumnedzâului și mântuitorului nostru lui I[su]s H[risto]s, dar voao și pace să să înmulțască întru cunoștința Domnului nostru lui I[su]s H[risto]s, iar de la smerenie noastră, ca nește fii iubiți întru cunoștința Domnului nostru lui I[su]s H[risto]s, bl[ago]s[lo]venie, [ru]gă și ertăciune, și de vecie de la Dumn[e]dzău ertare de toate păcatele. Socotindu deregăto[r]i[ia] cea păstorească, carea mi s'au dat de la Dumnedzău, și aducându-m[i] amente de cuventele vasului celui ales, fericitului Pavel, carele cu ep[i]scopii Efeseilor poronceaște noao tuturor de dzice: socotiți-vă pre sine, și toată turma, întru cară pre voi D[u]h[ă] Sf[ă]nt[ă] v'au pus episcopi, ca să pașteți besereca lui Dumnedzău, care o au răscumpărat cu singele său; aducându-m[i] amente, dzicū, de datoriia cea nenumărată ce am să luptū, și să proveduescu să întărească Sfi[n]ta Ivaanghelie, și poruncile, și tainele beserecei noastre, carele sintu date de scriptura cea de D[u]hul || sfi[n]tu suflată, de la propoveadnicăii lui Dumn[e]dzău fericiti Ap[o]s[t]oli, și de la cei luminați de D[u]hul sfi[n]t[ă] cinstiți și sfi[n]ți părinți, a toată lumea învățatori č-au tocmit, cu D[u]hul Sfi[n]t[ă], ș'au dat la șapte săboară, credințoasă și sufletească obi[n]ă, a beserecei noastre cei apostolești; aducându-m[i] amente de datoriia mea cia mare, nevoescu, ostenescu, D[u]mn[e]dzău veade numai cu toată puterea m[ă]a, și cu toată usărdiia (scris: „usrădiia“) lucredzū după neputința mea cea omeniască, ca să crescū și să adaog talantul ce mi i dat, cândai vr'un păcăt[os], și de turma lui Dumnedzău, depărtat voi putea să-l întorcu, să să spodobască a fi destoinicū, și spăsit, petrecându întru poruncile ceale pravoslavnice a beserecei || noastre carile din bătrâni sintu date, dintru întâia și d'-inceput acealea să le întărescu, să nu cumva să să tample să fie neștine svătuit, și amăgit de viclesugul șarpelui, adecă a ereticilor, să cadză și să să depărtadze de acea alinată și cu pace și fericită curte, besereca noastră cea pravoslavnică, cândai pentru acel lucru de folos să vor acoperi mulțimea păcatelor meale. Cum scrie Iacov brat b[o]jii întru a sa săbornică poslanie (Iacov, gl[ava] 5, zač 57) de adeverește dzicându: fraților, de să va
- p. 319
- p. 320

înșală neștine dintru voi [și-l va întoarce neștine, să știe că cela ce întoarce păcătosul din calea lui cea rătăcită, scoate sufletu din moarte, și acopere mulțimea păcatelor.

Pentr'aceaia¹ iubiții miei fii, tâmplându- || mi-se estimpu în părțile Țării Rumânești, cu treabe domnești și a norodului în Țărgoviște (scris : „Trăgoviște“) cu cei mai de frunte și mai dea firea vorovindu, mai vartos (scris : „vrătos“) cu oarecare bojarin cinstit, și slovesnicu și a toată destoinicia și înțeleageria harnicu, dreptu pravoslavnicu creștin, al doile log[o]fet și fratele Doamnei a bunului credinços și a luminatului Domnu Io Matei Voevoda, cu mila lui Dumn[e]dzău Domnu Țării Rumânești, dumnealui Udriște Năsturel, carele ca un iubit de învă[tă]tur[ă] și socotitor credinței cei dereapte în mijlocul altor cărți noao, ce mi-au arătat, adusu-mi-iau și o cărțulie mică în limba noastră rumânească tiparită, și deaca am cetit, am vădzut sămnu || ei scrie Catihizmul creștinescu, cariă o am aflat plină de otravă de moarte sufletească, de care lucru, iubiții miei fii, mărturisescu înaintea lui Dumn[e]dzău cu firea mea că mare grije și multă scârbă (scris : „scrăbă“) au cuprinsu sufletul și inima mîa, pentru care lucru îndată am chemat și am strănsu săbor dintr'amândoaă părțile, și din Țara Rumânească, și din Țara Moldovei, cu (*sic*, = „nu“) atâta că doară să poată ei plăti (*sic* și p. 290, = „clăti“) inima voastră ce-i întărită și rădăcinată pe temelija cea bună și tare a besearcei noastre pravoslavnice, cât cuget și socotescu, cândai cu aceaste mențiuni și amăgituri, cu carele cîarcă || și ispitescu în tot chipul, să poată află pre neștine prostacū¹ și neștiutor [să-l sparie cu mărturia sfintei scripturî], carele fără de cale liău pus, și rău le tălcuescu cătră² a lor perire. Pentr'aceaia am socotit, că am o datorie mare, să fac răspunsu și să arăt strimbătura și tălcul (scris : „tlăcul“) cel rău a lor, ce tălcuescu (scris : „tlăcuescu“) rău și strămbadză scriptura sf[ă]ntă, ș'ăcasta nu că doară prepuu ceva întru fapturile ceale pravoslavnice a creștinătăței voastre,

¹ Textul care urmează după acest cuvânt: „iubiții miei fii... o tălcuesc pre voia și pre volnicia lor ș. c.“ a fost reprodus după original de Șincai, *Chronica Românilor*, Iași, 1853—4, tom. III, p. 45 și în ed. București, 1886, tom. III, p. 70—71. *Bibl. rom. veche*, I, p. 151 îl reproduce după edițiunea a doua colaționată de Gr. Silași cu manuscrisul autograf din Cluj.

² Tot așa și p. 290, dar *Bibl. rom. veche*, I, 151 are *prostan*.
Bibl. rom. veche, I, 151: *spre*.

- p. 324 că știu foarte bine și sintu adevărit cum credința voastră, č'ați apucat voi dintăiu și d'inceput, nici unul de voi cărțile ceale ereticești și dăscălija și învățătura lor în număr nu le socotiți, ce numai || pentru să arăt întunearecul, și neînțeleageria lor ce au întru scriptura sf[ă]ntă, caria o tălcuescū (scris: „tlăcuescū“) pre voja și pre volnicija lor cum vor¹ cum deačasta sf[ă]ntul Petru mărturiseaște și învață de dzice în 66 de zač., și dzice: ačasta să știți, că toată prorocija cărților adecă tălcul (scris: „tlăcul“) scripturii sf[i]nte nu ȳaste după cum spune fieștecine, pentr'aceaia dzic, că tălcul (= „tlăcul“) ce fac aicea, și leapăd[ă] tălcul (= „tlăcul“) lor cel rău, nu ȳaste din spuneria și din cugetul meu, sau altui cuiva, ce din tălcul (scris: „tlăcul“) sf[i]nților, și de D[u]hul Sf[ă]ntū luminaților ca || ri, după darea eea scrisă și nescrișă dumn[e]dzăeștilor apostoli a besearecei noastre cei pravoslavnice, au tălcuit (= „tlăcuit“) și nesmentite noao pravoslavnicilor lĳau dat, cu menția să le ferim, cu gura să le mărturisim, și de la inimă să le spunem întru vādirea ereticilor și întru tārĳia pravoslavnicilor creștini. Pentr'aceaia, fii miei întru H[risto]s iubiți, scris'am asupra acestui Catihizmus nou, cu carele cei den afară de pravoslavie au nedejdut să vă sparie, cu mărturiile scripturii sf[i]nte să vă înșeale întru eresia lor čja rătăcită. Č'am scris una-i pentru să pu || tem sta înprotivă cându va fi vream de nevoe, alta, pentru ca să vă aflați întru învățăturile pravoslavnici (sic, = „pravoslaviei(?)“ întăriți ca nește stălpĳi (= „stlăpĳi“) neplecați și neclătiți. Deci cum învață fericitul Pavel pre Gălăteani de dzice (Gal., gl[ava] 1, zač. 199): sintu unii de vā spementeadză pre voi, și vor să strimbeadze bună vestirja lui H[risto]s, ce să săvai și eu, săvai űnger din cer de va vesti voao mai într'altu chip de cum am vesti[t] voao, anathema să fie². Cum am și mai dzis, și ĳară mai dzic, că de neștine vesti voao mai într'altu chip de cum ați aluat (= „luat“³ ori „aflat“), anathema să fie. Pentr'aceaia și fii miei, leguitura aceasta a fericitului Pavel, cu greu vă dzic, cum deare fi neștine întru voi să vă îndă || răpteadze și să vă întoarcă dintru Evangelija lui H[risto]s și dintru învățăturile ceale pravoslavnice a besearecei noastre, și cu dăscăliile lor ceale ucigătoare de suflete să vă afunde întru eresa lor cea rea, s'ar fi cinear fi și vă va
- p. 325
- p. 326
- p. 327

¹ Textul păstrat de Șincai ajunge până în acest loc.

² Până aici merge copia lui Antonie.

³ Cf. mai jos: *ca acealĳa č'am luat de la moși și de la strămoși*.

învăță altă credință, macarâ s'are fi inger din ceriu, să nu-l credeți, ce să-i dziceți anathema, și să vă lepădați și să vă depărtați de unul ca acela. Că acealja c'am luat de la moși și de la strămoși, și de D[u]hul Sf[ă]ntu cu luminatele săboară a sf[i]nților părinți mărturisite, această dzicū, fii || miei că să cade cu tot sufletul să le ținem, și cu glas mare că le mărturisim, și de va trebui, dzice H[risto]s, și până la singe. De ne îmbărbăteadze și ne învață așa, nu vă țiamereți de ceja ce ucig trupul, că sufletul nu-l pot ucide. Că această a lumiei săntă trecătoare, iar binele de vecie, ce vor să-l dobândească ceja ce viețuescu în credință, ȧaste de pururea netrecut întru veaci nenumărați. Și atăta sintu de mari și desăvrșitū (scris: „desăvrșitū“), acela ce s'au suitū până în al treilea ceriu, fericitul Pavel, spune de dzice, că ochi n'au vădzut, urechi n'au audzit și la inima omului || n'au intrat cealea c'au gătat celora ce-lu ȧubăscū. p. 328

Pentr'aceja, fii miei întru H[risto]s iubiți, să muriți cu credință cea dereaptă întru H[risto]s, pentru ca să fim vii întru el și să ne aducem aminte de acela marele prorocū Moisi, cum el au urăt cinstea și mărirea împărăției de la Eghipet împreună cu bogăția și cu vistearile lui, socotindu mai bine să pață rău cu frații săi ce-i eră de un nȧam și de o credință, decât să aibă altă cinste și mrire, că, de vom răbdă toate greutățile și nevoile pentru credința cȧa adevară, și de ne vom sfrăși (scris: „sfrăși“) într'ă[n]să cu pocăință, vom dzice și noi cu fericitul Pavel (Tim., gl[avă] 87, zac. 298): Cu bună nevointă m'am nevoit, viața mi-am săvrșit (scris: „săvrșit“), credința am ferit, deac || mu mi să cruță cununa dereptății, carea mi o va da Domnul în dzua aceaia a dereptului giudețū. Ačasta și voi veți dobândi pentru credința voastră cȧa pravoslavnică a moșilor și a strămoșilor noștri, carea ați ținut întru învățăturile ceale bătrâne și de multū, a șeapte sv[i]nte și toată lumea săboară, carii de la apostoli au luat și noao leau dat. Ačaja dzicū, cununa cea de Dumn[e]dzău, impletită a mării și a vieței cei de vecie și a fericirei, carea toți credinčoși[i] o vor dobândi, pentru I[su]s H[risto]s, Domnul nostru, a căruja ȧaste slava și ținearea și slujba și inchinăciunea, împreună cu părintele și cu D[u]hul Sf[ă]ntū, acmu și pururea și întru veaci || de veaci amin. — p. 329

Otveatūnicū, cartea ce să chiamă Catehizmusū, carea cu voja și cu porunca Domnului creștinescu Racolți Gheorghi, Craiul p. 331

p. 332 Ardealului, Domnul părților Țării Ungurești și Săcuilor Șpan, carea s'au întorsu din limbă diečască și slovenească pre limba rumânească, cu svatul și cu îndemnătura și cu cheltuiala Domniei lui Cîulai Gheorghi, păstorul sufletescu a curței Mării Sale. Cu scrisoarea s'au ostenitu popa Gheorghi de Secul, și s'au izvodit în cetate Belgradu și s'au tipărit în sat în Prisacă. Meșterul tiparîului au fost popa Dobrea din Țara Muntenească, și s'au început în luna lui Iul[ie] 5 dzile, || și s'au săvârșit în luna lui

Iul[ie] 25 dzile ВХ ЛѢТМ Ѡ СѢЗА МНРА ХЗРН, (sic, uitându-se o cifră probabil = ХЗР[М]Н, adică 7148, nu ХЗРН adică 7150, căci

în acest caz nu s'ar potrivi socoteala dela Hristos) Ѡ РОЖЕСТВО ХВО

p. 333 ХАМ 1640¹. Această cărțuție au așunsu și la noi la Românii din Țara Moldovei și din Țara Rumânească Cetit-am și am aflat întru ia poruncile d[u]mn[e]dzăești ceale bătrine și ceale noao a dulcelui Domnului H[risto]s, Sf[i]nșilor Ap[o]s[to]li. Găsit-am scris dintâi cătră cetitorîu, cuvântul Domnului H[risto]s, č'au grăit de au dzis (Ion, gl[ava] 5, zač. 14): ispițiți scriptura că voao vă pare că întru ia veți aveă vijața de veci. Răspunsul: de vreme ce avem de la H[risto]s această poruncă să ispitim, adică să cercăm scriptura, || nu așia numai cum să luom cuvântul Svintei Scripturi, ce să cercăm și foarte cu deadinsul să socotim, aducându-ne amente și de cuvântul înțeleptului ce grăiaște (Sirah, 15) înaintța omului iaste și vijața și moartea, deč pentru să nu aleageț moarte în loc de viață, socotit-am și noi ș'am cercat, nu cu unul sau cu doi, ce cu adunare și cu săbor, după cum învață și înțeleptul de dzice: sp[ă]seniia iaste în sfatul a mulți, așea și noi cu toții am socotit făr de nici un prepus și fără de nice o pizmă, ce cu frica lui Dumnedzău și cu dreptatja sv[i]ntei scripturi înaintea lui Dumnedzău, știutorîul inimilor, neadeverit cum

¹ În *Ierarhia Românilor* de Dr. A. Bunea, Blaș, 1904, p. 307, unde se dă titlul *Catehismului calvinesc* de la 1640 după această copie, s'a omis mai întâiu titlul slavon, apoi, probabil în urma unei regretabile greșeli de tipar, se dă numai fragmentar timpul cât a ținut tipărirea: „și s'au început în luna lui Iulie 25 zile, vă leat. . . 1640“. Această greșală, în mod firesc, s'a strecurat și în lucrarea mea *Cea mai veche carte Rákóczyană*, în *Anuarul Inst. de Istorie naf.*, I, Cluj, 1922, p. 163, unde reproducem după aceea a lui Bunea.

nici am mai adaos, niç am mai scãdzut nemica din poruncile lui Dumnedzãu și din leagãa lui H[risto]s și a svinșilor ap[o]s[toli . . .

În cele ce urmeazã se aratã într'o formã mai greoaie și mai puțin viguroasã decãt cea din *Cazaniile* lui Varlaam, încãrcatã cu prea multe citații împrumutate în cea mai mare parte, cãt se pare, de la Petru Movilã, care o fac uneori chiar confuzã, cã viața de vecie este „cunoașterea adevãratã a lui Dumnezeu și a fiului sãu“. Pe Dumnezeu îl putem cunoaște prin „credința dreaptã, nedejde și lãubov cãtrã el și cãtrã de-aproapele“. Credința dreaptã privește sfinția lui Dumnezeu „în trei feașe și într'o ființã“. Ea „este cap și începãturã tuturor faptelor celor bune“ și trebuie sã fie împreunãtã cu „lãubovul cãtrã Dumnedzãu și cãtrã de-aproapele“.

Se urmãresc apoi pe rând „glavele“ (capitoarele) catehismului. Mai întâiu trebuie sã încunjurãm vrajba, fãcãnd toate „spre slava lui Dumnedzãu“, pentru care sãntem datori sã și murim, cum a murit și el pentru noi.

Se vorbește apoi despre cele trei feluri de moarte, despre iubirea lui Dumnezeu și a de-aproapelui, care nu se pot țineã fiind oamenii din fire „fiii mâniei“. Pãcatul este în firea noastrã și „pohta“ naște pãcatul. Prin greutãți, post și rugã ajungem sã facem destul pentru pãcatele noastre și „fãrã pãcate sã fim“. Scriptura ne învațã sã facem destul pentru pãcatele fãcute și sã încunjurãm sãvãrșirea de pãcate pentru a fi desãvãrșii ca pãrintele nostru cel ceresc.

Hristos e „împãcãtoriu“ între noi și Dumnezeu. Sã-l cãutãm cum l-a cãutat Zacheiu, curvariul și curva, vameșul, „Cornilie hotnogul“, toți Apostolii, cãci „nime n'ãgunge sã facã destul pentru sine de n'ar hi împãcãtoriu Domnul nostru I[su]s H[risto]s“.

În privința „semnului credinții“ se aratã cã e mare „smentea“ a spune numai „credzu o besereacã creștineascã“ în loc de „într'una sfântã sãbornicã și apostoleascã besereacã“. „Sãbornicã sã chãmã cã din toate limbile iaste adunatã; apostoleascã sã chãmã cã de apostoli s'au început“.

Apostolii învațã „curãția sã hie mai mare decãt cãsãtoria“ iar reformații „o stricã și silescu pre toți oamenii sã se cãsãtoreascã“. Apostolii învațã cã „popa sã fie bãrbat numai unei muieri“, „iar ei pãnã în șapte mueri iau și-s tot popi“.

Luteranii și calvinii nu gãsesc nimic în Sfântul Mir (Unt), spun cã nu trebuie fapte bune, numai credințã. Ruga, curãția, postul, ispovedania nu-s nimic, cã rãul și munca omului sãnt de la Dumnezeu. Varlaam combate aceste erezii cu citate din Sf. Scripturã. Nu numai cu credința ne îndreptãm, ci cu credința și-cu faptele cele bune.

Porunca „sã nu-ți faci ție chip cioplit etc.“ ne învațã sã nu ne închinãm la Dumnezei streini, la „bodzi“, dar nu sã nu ne închinãm la icoanele care înfãțiseazã pe Domnul Hristos, pe Sfânta Maria și sfinții cei adevãrați, cãci în icoanã ne închinãm numai celui închipuit în ea.

Pe sfinții nu-i chemãm în ajutor ca pe niște Dumnezei, ci ca pe niște slugi și prieteni ai lui Dumnezeu, care ne pot ajutã cu ruga lor.

Varlaam combate apoi ridiculizând procedura întrebuițată în Catehismul calvinesc ca să arate „pentru ce nu pot hi faptele noastre direptate naintia lui Dumnedzău“.

Rezumând în sfârșit cele de mai nainte și cuprinzând, în 10 puncte credința bisericeii sobornicești și apostolești, încheie :

Noi dintru întâiu ă-au legiuit și ceau tocmit besearica cea adevărată, ce să cheamă a săborului și apostolilor, pre aceeaia urmă inblăm și slujim. Noi pravila ă-au tocmit părinții, păstorii sufletești ă-au fostu adunați la șiapte săboară, aceeaia ținem, ferim și socotim. Noi pre ceia ce scad și adaog din cât au tocmit ș'au legat aceale sf[i]nte 7 săboară, pre aceia-i gonim din besearica lui H[risto]s și-i proclețim să hie anathema, ca nește eretici. —

p. 425 Această toate căte scrie mai sus să cade tot creștinul să le ție și să le ferească, de îi voia să hie ocinătoriu împărăției cereșului, carea noi toți să o dobândim pentru mila Domnului nostru lui I[su]; H[ristos], a căruia iaste puțarea și țineară și toată cinstia și închinăciunea, depreună cu Părintele și cu D[um]hul Sf[ânt]u, acmu și pururea și întru netrecuți veaci de veaci, amin.

ЛѢТА, БЫТІА МИРА ^ХЗРНЕ (7155), СЛОВАГО ВЪ ПЛЫЩИНІА
^З ^С ^Л ^А ^М ^В ^Х
^ХАХМЗ (1647), ИДАСТСА ПО АПОСТОСВЫМЪ ПРЪДАНІЮ. ПРАВОСЛАВНЫМЪ
^М ^В ^Ц ^Р
 ВОИ СЪВРАНИЮ. ПРЪДО ЛЮБИ (sic) ПИСАНИЕМЪ ВЛАДАМА МИТРОПОЛИТА
^А ^В ^Г
 МВДАСВА. ¹

Dacă copia lui Grăjdean reproduce întocmai originalul, această notă ne dovedește că tipărirea *Răspunsurilor* a ținut timp foarte îndelungat și s'a terminat numai în 1647.

210.

Payecernie velikie adecă cea după cină rugă ce iar să cetește pre postul cel mare.

Aceste preut dzicănd blagoslovescă, iar de nu dzi și sângur: Mărire ție, Dumn[e]dzăul nostru, mărire ție. Și apoi: Pentru rugile sv[i]nților părinților noștri, Doamne lisuse Hristoase, Dumn[e]zăul nostru, miluește-ne pre noi, amin. După această încapă frații cetalați: Împărate cerescă, mângăitorule, iproci. De trei ori Sfântu Dumn[eu]zău, Preasvântă Troiță, Părintele nostru. Doamne

¹ Anul de la facerea lumii 7155, și a cuvântului întrupare 1647, s'a scos după învățătura (dogma) apostolească, soborul cu dispută al pravoslavnicilor, cu scrierea iubitoare de trudă a Mitropolitului Varlaam al Moldovei.

miluește de 12 ori. După aceștia: Veniți să ne închinăm, de trei ori, și îndată, de este săptămâna cea dentăi a postului celui mare, începem: Dumn[e]zău, la ajutoriul meu, plăcă ȳa aminte. Și după acestu psalmŭ cântăm canonul cel mare, iar de nu-i săptămâna cea mare începem așa: Când străgat-am, ascultă Dumn[e]zău dreptății mele. ,

Urmează încă 3 rânduri de continuare a acestei rugăciuni, care nu se pot desluși bine din pricina umezelii, iar pe pagina următoare text slavon.

220.

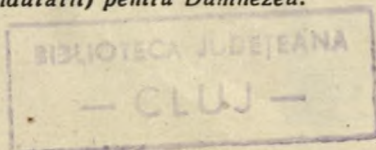
З Д М М
ГЛАВНЫ ПРЪСЛОВІЕ СЛАВЫ И СЪ ПОДОВІЕ (= „Expunerea capitolelor cu măririi și podobii“).

Pentru mila lui D[u]mn[e]dzău, glav[a] 1. Pentru ruga pr[ea]-
č[i]stii, [glava] 2.—Pentru cinstită cruč[e], [glava] 3. — Pentru ruga
ingerilor, [glava] 4 —Pentru ruga lui Ioan C[ă]rs[ti]tel, [glava] 5.—
Pentru ruga Ap[o]s[to]lilor, [glava] 6. — Pentru ruga prorocilor,
[glava] 7. — Pentru ruga lui s[ve]tii Ghiorghie, [glava] 8. — Pentru
ruga lui s[ve]tii Dimitrie, [glava] 9.— Pentru ruga a toți m[u]č[e]-
nič[i], [glava] 10. — Pentru ruga lui Ioan Novii, [glava] 11. —
Pentru ruga a trei mari S[ve]t[ite]li, glava 12. — Pentru ruga lui
S[ve]tii Nicolae, [glava] 13. — Pentru ruga S[vin]ților O[re]ți,
[glava] 14. — Pentru ruga preoților, [glava] 15. — Pentru ruga
fămei[i] pr[ea]p[o]d[o]bnice, [glava] 16. — Pentru ruga pr[ea]-
p[o]d[o]bnei Paraschivii, [glava] 17. — Pentru ruga tuturor Sv[]n-
ților, [glava] 18 — De aici să încep sănătățile: Pentru sănă-
tăția lui Vodă, [glava] 19. — Pentru || sănătăția maicei lui Vodă
[glava] 20. — Pentru sănătăția Doamnei, [glava] 21. — Pentru
sănătăția cuconilor, [glava] 22. — Pentru sănătăția fecrișelor,
[glava] 23. — Pentru sănătăția boiarilor, [glava] 24. — Pentru
sănătăția voinicilor, [glava] 25 — Pentru acoperemântul al toș[i]
creștinilor, [glava] 26. — Când vor vrea să se scoale de la
masă, [glava] 27. — Cândŭ vor vrea să încaleč[e], [glava] 28. —
Pentru sufletul morților, [glava] 29. — Cine-ș va aduce aminte
de păcate, [glava] 30.

РЪЦИ МАТИ РАДИ БЖІИ ¹

Pe paginile următoare, până în sfârșit, urmează după titlul fiecărui capitol, indicat românește și foarte rar slavonește, textul slavon al respectivei rugăciuni.

¹ Măinile milostei (îndurării) pentru Dumnezeu.

Handwritten text in Church Slavonic script, likely a liturgical or doctrinal document. The text is written in a cursive style with numerous diacritical marks (superscripts and subscripts) above and below the letters. The script is dense and fills most of the page. The text is written in Church Slavonic, a liturgical language used in the Eastern Orthodox Church. The content appears to be a prayer or a short canon, given the opening words which resemble "Kyrie eleison" (Господи помилуй). The text is written in a cursive style with numerous diacritical marks (superscripts and subscripts) above and below the letters. The script is dense and fills most of the page. The text is written in Church Slavonic, a liturgical language used in the Eastern Orthodox Church. The content appears to be a prayer or a short canon, given the opening words which resemble "Kyrie eleison" (Господи помилуй). The text is written in a cursive style with numerous diacritical marks (superscripts and subscripts) above and below the letters. The script is dense and fills most of the page. The text is written in Church Slavonic, a liturgical language used in the Eastern Orthodox Church. The content appears to be a prayer or a short canon, given the opening words which resemble "Kyrie eleison" (Господи помилуй).

шнхнгоде • рогдтв шнхн гоанс
іхрпоас іао інуітаъ ттс
ссадъ авдд атнае • шнхн
тхе авссатъ авре врдтв авсар
Ррштн гоанс трштн гоа трштн
нхс тдм гема врдтв сдсар
таинн гоанс інхрх тхе • уд
аву нхтв авсрднло мѣс гларѣ
нх гхардссд інхтн србнстаі
шнхн гоанс інхрх тхе іао р
таъ вхрпн гтвтн • авсрдссд
тавта авсрдссд інхтн
свтв авсрдн авсрдн авсрдн
тхе • шнхнхрд інхс нхс авсрдн
тхе гтаъ • Іао інуітаъ гоанс

Z.

Handwritten text in Cyrillic script, likely a manuscript or document. The text is dense and appears to be a formal record or agreement, possibly related to land or property. The date "1668" is clearly visible in the middle section. The text is written in a cursive style typical of 17th-century Eastern European documents.

25

ANTICARIAT
CLUJ
Lei 25,—

